

Inspirationskatalog

Fra skole til skole

Indhold

Indledning	3
Motion og bevægelse	6
Varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer	15
Professionelle relationer	24
Mål og evaluering	33
Skole-hjem-samarbejde	43
Forberedelse til ungdomsuddannelserne	53

I august 2014 træder folkeskolereformen i kraft. Et centralt element i reformen er en nytænkning af skoledagen, som fremover skal være længere og mere varieret. For de fleste skoler vil det indebære mærkbare ændringer, men en række skoler har allerede gjort erfaringer med at udvikle skoledagen og undervisningen. Nogle af disse erfaringer kan du læse om i dette hæfte.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) præsenterer i dette inspirationskatalog en række skolers erfaringer med at arbejde og eksperimentere med "en længere og mere varieret skoledag". Formålet er at inspirere kommuner og skoler i deres arbejde med at indføre en længere og mere varieret skoledag. Inspirationskataloget er bestilt af Undervisningsministeriet.

Kataloget giver et kort rids af folkeskolereformen og beskriver en række indsatser, som nogle skoler har gennemført, og de erfaringer, som de har høstet. Indsætserne falder inden for seks temaer, som hver især bidrager til en længere og mere varieret skoledag. Se en oversigt over temaerne i boksen på s. 7.

Om undersøgelsen

Undersøgelsen, der ligger til grund for kataloget, er gennemført i november og december 2013. Undersøgelsen bygger på telefoniske interview med ledere fra 42 skoler og på besøg på 12 skoler. Skolerne er udvalgt på baggrund af en bruttoliste fra Undervisningsministeriet og en rundringning til udvalgte kommuner og med udgangspunkt i EVA's egen viden om skolers indsatser fra tidligere evalueringer og undersøgelser.

EVA har screenet skolernes indsatser, og vi har i det endelige valg af deltagende skoler lagt vægt på, at deres indsatser er forløbet over så lang tid, at der er opbygget et reelt erfaringsgrundlag, og at den enkelte skoles indsats kan forbindes tydeligt med et af katalogets temaer, og på at skabe en variation i de forskellige typer af initiativer. I hvert telefoninterview har vi fået beskrevet skolens indsats og har derefter bl.a. spurgt ind til den udfordring, indsatsen skulle rette sig imod, og dens mål, ressourcer og rammer. Endelig har vi spurgt om indsatsens resultater, om de udfordringer, skolen er stødt på, og om skolen har gode råd til andre skoler, der vil tage fat på en lignende indsats.

På baggrund af interviewene har EVA udvalgt og besøgt 12 skoler for at få uddybet og perspektiveret billedet af deres indsats og erfaringer. Katalogets casebeskrivelser indeholder en beskrivelse af disse skolers indsatser og gengiver skolernes refleksioner over indsatserne.

I udvælgelsen af caseskoler har vi lagt vægt på, at skolerne har opnået resultater, der egner sig til at blive formidlet til andre skoler, at deres erfaringer kan overføres til andre skoler, og at skolerne har reflekteret over sammenhængen mellem deres indsats og mål.

Dette katalog og uddybende information om projektet kan hentes på Undervisningsministeriets og EVA's hjemmesider: www.uvm.dk/Den-nye-folkeskole og www.eva.dk

Projektgruppen bag kataloget er

- Mia Lange, projektleder og metodekonsulent
- Evalueringskonsulent Lena Bøttiger Andersen
- Evalueringskonsulent Troels Barkholt-Spangsbo
- Evalueringskonsulent Bjarke Frydensberg
- Pressechef Trine Borg Harrild
- Evalueringskonsulent Kristine Cecilie Zacho Pedersen
- Organisationskonsulent Mille Katrine Petersen
- Souschef, Rikke Kirkeskov Sørup.

God læselyst.

FOLKESKOLEREFORM

Reformen i korte træk

I Danmark har vi en god folkeskole. Men folkeskolen skal udvikles, så den bliver endnu bedre. Det er intentionen bag aftalen om folkeskolereformen, der træder i kraft i august 2014.

Parterne bag aftalen lægger vægt på, at den danske folkeskole er blandt de bedste i verden til at udvikle eleverne til aktive medborgere og til at give dem gode sociale kompetencer. Folkeskolen fremmer elevernes evne til at forstå og deltage i demokratiske processer og giver dem gode samarbejdsevner.

Men samtidig står folkeskolen over for en række udfordringer: Det faglige niveau i skolen er ikke tilstrækkeligt højt, skolen løfter hverken de fagligt svageste eller de fagligt stærkeste elever tilstrækkeligt, for mange elever forlader folkeskolen uden tilstrækkelige læse- og matematikkompetencer, og endelig har Danmark relativt få fagligt stærke elever.

På den baggrund er parterne bag aftalen enige om, at reformen skal fastholde og udvikle folkeskolens styrker og faglighed ved at forfølge tre overordnede mål:

- Folkeskolen skal udfordre alle elever, så de bliver så dygtige, de kan.
- Folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater.
- Tilliden til og trivslen i folkeskolen skal styrkes, bl.a. gennem respekt for professionel viden og praksis.

I forlængelse af de overordnede mål har parterne formuleret tre indsatsområder:

- En længere og varieret skoledag med mere og bedre undervisning og læring
- Et kompetenceløft af lærere, pædagoger og skoleledere
- Få og klare mål og regelforenklinger.

Inden for rammerne af de tre indsatsområder gennemføres en lang række tiltag: fra øgede timetal i dansk og matematik over forenkling af Fælles Mål og styrket skole-hjem-samarbejde til fuld linjefagsdækning og efteruddannelse.

I samarbejde med Undervisningsministeriet har EVA identificeret seks temaer inden for indsatsområdet "En længere og varieret skoledag med mere og bedre undervisning og læring", som dette katalog vil fokusere på.

INSPIRATIONSKATALOGETS TEMAER

Motion og bevægelse

På alle klassetrin skal motion og bevægelse indgå i et omfang, der svarer til 45 minutter pr. dag. Det skal fremme elevernes sundhed og understøtte deres motivation og læring.

Variere og anvendelsesorienterede undervisningsformer

Variere og anvendelsesorienterede undervisningsformer skal udfordre alle elever og åbne skolen mod omverdenen. Samtidig skal tilegnelse af viden samt innovation, entreprenørskab og kreativitet prioriteres for at gøre eleverne i stand til at omsætte viden til produkter af værdi for andre.

Lærer-pædagog-samarbejde og brug af særlige ressourcepersoner

Særlige ressourcepersoner og pædagoger skal samarbejde med skolens lærere og supplere lærernes arbejde med relevante kompetencer i løbet af skoledagen.

Mål og evaluering

Målstyret undervisning skal sikre, at elevernes læringsmål og læringsudbyttet for den enkelte sættes i centrum. Fælles Mål skal præciseres og i højere grad formulere specifikke færdigheder, kompetencer og metoder, som eleverne skal tilegne sig.

Skole-hjem-samarbejde

Samarbejdet med forældrene skal styrkes – både på daglig basis og i regi af skolebestyrelsernes mere langsigtede arbejde.

Forberedelse til ungdomsuddannelserne

Udskolingslinjer, styrkede valgfag og mere uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering skal styrke forberedelsen af elevernes overgang til en ungdomsuddannelse.

Motion og bevægelse

Bevægelse er en vigtig brik i en længere skoledag. Dels fordi skolen bliver en vigtig ramme om børnenes sundhed og trivsel, dels fordi bevægelse synes at spille en vigtig rolle for børns og voksnes læring. I dette tema kan du læse om ni skolars erfaringer med at gøre motion og bevægelse til en integreret del af skoledagen. I slutningen af temaet kan du fordybe dig i case-beskrivelser fra Bellahøj Skole og Gladsaxe Skole.

Motion og bevægelse skal spille en større rolle i fremtidens folkeskole. Det er der bred politisk opbakning til, og det er et centralt element i aftaleteksten om folkeskolereformen. Flere skoler fremhæver betydningen af at få mere bevægelse ind i skoledagen. Både fordi eleverne er i skolen i så mange timer, at skolen bliver en vigtig ramme om børnenes sundhed og trivsel. På flere skoler fremhæver ledere og lærere også, at forskningsresultater tegner et billede af, at bevægelse spiller en vigtig rolle for børns og voksnes læring: Mere bevægelse i skolen kan være med til at understøtte elevers kognitive processer og kan dermed være en vigtig vej til at sikre, at alle elever bliver så dygtige, de kan.

I denne del af inspirationskataloget præsenterer vi ni skolars arbejde med at inddrage motion og bevægelse i den pædagogiske og didaktiske praksis.

DELTAGENDE SKOLER

Bellahøj Skole, Københavns Kommune

er Københavns Kommunes profilskole inden for idræt

Gladsaxe Skole, Gladsaxe Kommune

dyrker bevægelse som en aktiv læringsstil og har udviklet samarbejdsrelationer med lokale idrætsforeninger om nye idrætsbegivenheder

Tingkær Skole, Odense Kommune

har igangsat 'Skolesport', stjerneløb, udeskoler og bevægelse i understøttende undervisning

Asgård Skole, Køge Kommune

har igangsat 'Skolesport', 'Legepatruljer' og 'Styr på sundheden'

Nørre Fælled Skole, Københavns Kommune

dyrker bevægelse som en aktiv læringsstil

Sct. Hans Skole, Odense Kommune

har igangsat en udvikling af skolens faciliteter i samarbejde med eksterne aktører og dyrker bevægelse som en aktiv læringsstil

Humlehøj Skole, Sønderborg Kommune

har etableret idrætsklasser og dyrker bevægelse som en læringsstil i den daglige undervisning

Rantzausminde Skole, Svendborg Kommune

har 270 minutters idrætsundervisning om ugen for 0.-6. klasse og arbejder med at integrere bevægelse i den øvrige undervisning

Endrupskolen, Fredensborg Kommune

arbejder med at integrere bevægelse i undervisningen og er bl.a. inspireret af cooperative learning.

To spor i skolernes arbejde med motion og bevægelse

Fælles for de medvirkende skoler er, at de oplever, at arbejdet med bevægelse og fysisk aktivitet har stor betydning for elevernes motivation til at lære og til at gå i skole. De oplever bevægelse som et indsatsområde, der effektivt kan bidrage til udviklingen af sociale fællesskaber og til elevernes trivsel på skolen.

Mange elementer går igen i skolernes arbejde med motion og bevægelse. Overordnet falder skolernes indsatser dog i to spor. Nogle skoler er optaget af at integrere bevægelse og fysisk aktivitet i selve undervisningen. Her bruges bevægelse som en læringsstil og som en måde at strukturere og tilrettelægge undervisningen på. En anden type aktiviteter kredser om at udbrede motion og fysisk aktivitet på skolerne i de tidsrum, der ligger uden for den fagspecifikke undervisning.

Bevægelse som dimension i undervisningen

På mange af skolerne er man optaget af at tænke bevægelse ind i hele den måde, man tilrettelægger og gennemfører undervisningen på. Bevægelse og fysisk aktivitet fungerer som elementer, der styrker og understøtter elevernes læring i alle fag. Særligt to typer af tiltag går igen på de skoler, der arbejder målrettet med at integrere bevægelse og aktivitet i undervisningen:

- Aktiviteter, der fungerer som læringsøvelser i undervisningen
- Aktiviteter, der fungerer som pauser eller 'breaks' fra undervisningen, og som kan være med til at sikre energien i klasseværelset.

Bevægelse som læringsstil

På bl.a. Nørre Fælled Skole, Bellahøj Skole, Humlehøjsskolen, Rantzausminde Skole og Sct. Hans Skole er bevægelse en tænkning, der naturligt skal gennemstrømme

lærernes måde at undervise på. De arbejder bl.a. med bevægelse som aktiv læringsstil. Her lægges der op til, at lærere og pædagoger dagligt skal tænke fysisk aktivitet ind i undervisningen, fordi det kan styrke elevernes læring i de forskellige fag. Som undervisningsstrategi handler det om, at bevægelse ikke tænkes som et mål i sig selv, men som et middel til at styrke læringen ved at aktivere elevernes sanser og kroppe i undervisningen. På Endrupskolen, der også arbejder med at integrere bevægelse i de boglige fag, er der stor opmærksomhed på, at aktiviteterne skal tilrettelægges med udgangspunkt i læringsmålene, så bevægelselementerne indgår i en didaktisk strategi.

Øvelserne indgår ofte som et element i løbet af en lektion og vil naturligt tage sig forskelligt ud, alt efter hvilket klasstrin der er tale om. For indskoling og mellemtrinnet kan der med udgangspunkt i nogle simple rekvisitter laves en bane eller et område for eleverne, som de skal bevæge sig i som ramme for at løse faglige opgaver.

På Rantzausminde Skole og Nørre Fælled Skole er man optaget af, at de fysiske materialer og rekvisitter ikke behøver at være særlige eller dyre. Her handler det bare om at have et sæt kegler eller lignende, som kan bruges til at strukturere en øvelse, hvor eleverne i fx dansk eller matematik kan bevæge sig rundt og bruge keglerne som en bane eller som poster. Sammen med laminerede kort med billeder, ord eller tal kan der fx for indskoling laves mange øvelser, der træner de faglige mål.

På Bellahøj Skole bruger man ofte en stor fælles aula, hvor man kan lægge nogle faglige aktiviteter i løbet af en lektion. På den måde kan læringsrummet flyttes mellem klassen og andre rum på skolen som et skift i løbet af en undervisningslektion. Denne type af læringsaktiviteter, der tænkes ind i den faglige undervisning, består typisk af en simpel type aktiviteter, fx hinkeøvelser til tal og regning eller en ordstafet i dansk.

På Gladsaxe Skole tager man også lidt mere avancerede metoder i brug. Skolen bruger bl.a. QR-koder, som kan scannes med elevernes iPads, og pulsøre til de lidt ældre elever, hvor deres fysiske bevægelser genererer data, som de efterfølgende kan bruge i matematik eller andre fag. Inspirationen til de konkrete øvelser kan bl.a. findes på EMU eller på Dansk Skoleidræts hjemmeside, hvor der er masser af tekst og videoer til konkrete forløb, som lærere har lagt op for at inspirere hinanden.

Brain-breaks

Et andet element, der ofte bruges af skoler, der har erfaringer med at integrere bevægelse i undervisningen, er brain-breaks eller power-breaks. Det er kort sagt øvelser, som læreren sætter i gang, når han eller hun

vrderer, at eleverne har brug for at få pulsen op og røre sig i nogle få minutter, så de bedre kan koncentrere sig efterfølgende.

På Nørre Fælled Skole oplever man, at bevægelse og brain-breaks styrker elevernes læring, fordi kroppen kommer med og eleverne får lov til at grine. I brain-breaks kommer pulsen op, så eleverne bedre kan koncentrere sig. Det fungerer lidt som en ventil for børnenes energi, og når det times rigtigt, kan det være en smart måde at strukturere en undervisningslektion på. Det er ofte simple øvelser, skolerne har erfaringer med; på flere skoler nævner man, at eleverne fx kan løbe en hurtig tur rundt i gården, eller at eleverne fx skal røre alle fire vægge i klasseværelset og så sætte sig ned. Bevægelserne tænkes ofte som simple, letforståelige og gerne kontaktskabende mellem eleverne. Dog er det også hensigtsmæssigt, at de er korte, og at de slutter ved, at eleverne sætter sig og er klar til at fortsætte lektionen. Der er masser af konkret inspiration at hente, hvis man søger på nettet på fx "brain-breaks", på Dansk Skoleidræts hjemmeside eller på EMU.

Motion som særskilte aktiviteter

På en række skoler har man også erfaringer med forskellige tilbud til eleverne, hvor motion, idræt og legeaktiviteter er i centrum. Her er der tale om aktiviteter, der foregår ud over den fagspecifikke undervisning.

Skolesport

Asgård Skole og Tingkær Skole arbejder med 'Skolesport', som er et tilbud, hvor eleverne går til idræt og bevægelse på skolen. Målgruppen for 'Skolesport' er typisk elever i 0.-6. klasse, der ellers ikke kommer i de lokale idrætsforeninger, eller som er lidt idrætsusikre. 'Skolesport' udgår som initiativ fra Dansk Skoleidræt i samarbejde med TrygFonden og Danmarks Idrætsforbund og kan fungere som en ramme for en koordineret indsats mellem en lærergruppe, SFO, lokale idrætsforeninger, forældre m.m.

På Asgård Skole og Tingkær Skole har man valgt at arbejde med junioridrætsledere, som er en ordning, hvor elever fra udskolingen varetager en del af undervisningen af de yngre elever. De ældre elever får dermed en 'uddannelse' som junioridrætsledere. Erfaringerne på skolerne er, at denne ordning styrker både de yngre og de ældre elever. De yngre elever kan godt lide, at de ældre elever laver aktiviteter med dem, og junioridrætslederne får en status som rollemodeller og skal lære at strukturere nogle undervisningsforløb, hvilket giver kompetencer, der også smitter af på evnen til at strukturere deres eget skolearbejde.

Legepatruljer

På bl.a. Asgård Skole, Rantzausminde Skole og Bellahøj Skole arbejder man med et lignende initiativ, der hedder 'Legepatruljer'. Det foregår typisk i frikvartererne, hvor elever på mellemtrinnet bliver uddannet som legepatruljer på småkurser. Som legepatruljer kan de stå for at sætte gang i lege for de yngre elever i frikvartererne. Det kan være med til at sikre fysisk aktivitet, og som en sideeffekt kan det hjælpe med til, at de elever, der ikke har så mange at lege med, bliver en del af nogle sociale fællesskaber. Legepatruljer er et initiativ, der er igangsat af Dansk Skoleidræt, DGI, TrygFonden og Kræftens Bekæmpelse.

Hvad har motiveret skolerne?

For mange af de skoler, der har udviklet en bevægelsesprofil, eller som har valgt at gøre bevægelse til en stærk del af deres pædagogiske og didaktiske praksis, er engagerede ildsjæle blandt skolens ansatte drivkraften bag indsatsene. De har taget initiativ til, at bevægelse skal bidrage til at udvikle skolens undervisning.

På Gladsaxe Skole er motivationen til at indgå samarbejdsaftaler med lokale idrætsforeninger fx kommet fra idrætsfagudvalget, der så et stort potentiale i at igangsætte en udvikling inden for bevægelse.

På Sct. Hans Skole var en del af lærergruppen optaget af, at der skulle ske noget nyt for at komme væk fra en tavlebaseret undervisning, hvor eleverne let blev passive.

Andre skoler har fokuseret på bevægelse som en løftestang til at vende en negativ udvikling, der i sidste ende kunne betyde, at skolen var lukningstruet. På Humlehøj Skole betød en række image- og ledelsesproblemer, at man valgte at nedsætte en arbejdsgruppe, der skulle tænke i forskellige baner for at vende udviklingen og give skolen mulighed for vise, at den stadig havde en berettigelse. Valget faldt på idræt og sundhed, og med en ny ledelse og med udpegningen af bevægelsesambassadører vendte man på få år udviklingen.

Andre skoler er blevet ansporet til at tænke i motion og bevægelse som et indsatsområde efter i en periode at have observeret, at grupper af elever ikke dyrkede idræt og ikke havde kontakt til det lokale foreningsliv. På Tingkær Skole blev man opmærksom på en undersøgelse, der viste, at mange børn var overvægtige og havde problemer med sundheden. Det fik skolen til at gå ind i projektet 'Skolesport', hvor skolen oplevede, at mange af dens ældre elever stod i kø for at blive en del af holdet af junioridrætsledere, der kunne hjælpe de elever, der savnede kontakt til idræts- og foreningslivet.

Baggrunden for skolernes initiativer og indsatser inden for motion og bevægelse har altså været forskelligartet. Men fælles for næsten alle skolerne er, at de fremhæver, at de er blevet mere og mere bevidste om, at forskning viser en sammenhæng mellem børns motion, bevægelse og sundhed og læring. Overbevisningen om, at bevægelse er en stærk og vigtig dimension af børns motivation for at lære, er en stor del af baggrunden for, at mange skoler har sat gang i en udvikling på dette område.

Hvad er målet med indsatserne?

De skoler, som EVA har talt med, arbejder ikke med tydelige og afgrænsede målsætninger for deres bevægelsesindsatser. Men for mange af dem er det et mål at nå dertil, hvor bevægelse er en naturlig og indgroet del af undervisningen.

På bl.a. Asgård Skole og Rantzausminde Skole er målet, at der er daglig bevægelse for alle elever, og at bevægelse på sigt skal tænkes ind i al undervisning. Men man er endnu ikke nået til at have et klart tidsmål. Flere andre steder, heriblandt på Humlehøj Skole, er det et mål, at eleverne bevæger sig en time om dagen, og at der er aktivitet i alle lektioner.

Stort set alle skolerne nævner, at en af de største effekter ved at arbejde med bevægelse i skolen er, at det er

med til at gøre eleverne i skolen meget motiverede og engagerede i undervisningen. Derfor opleves det mange steder som et mål i sig selv at holde den effekt ved lige. På samme måde oplever stort set alle, at initiativer som Skolesport, Legepatruljer og den undervisningsintegrerede bevægelse har stor betydning for og effekt på elevernes trivsel og de sociale fællesskaber.

De skoler, der arbejder med skolesport, har også sat sig det mål, at skolen skal spille en større rolle i lokalmiljøet og være med til at bygge bro mellem de børn og elever, der ikke dyrker fritidsinteresser i foreningslivet, og de lokale idrætsklubber. De oplever det som et mål at styrke de foreningsfremmede elevers sundhed og generelle aktivitetsniveau.

På de skoler, hvor der arbejdes med skolesport eller legepatruljer, oplever man også, at de elever, der bliver ansvarlige for at undervise eller sætte aktiviteter i gang for de yngre elever, får nogle vigtige succesoplevelser. Det viser sig bl.a. på Asgård Skole, Bellahøj Skole og Tingkær Skole. Når elever fra udskolingen bliver uddannet som junioridrætsledere, og når elever fra mellemtrinnet får kursus i at være legepatruljer og får ansvar for at hjælpe de yngre elever, får de nogle vigtige succesoplevelser og lærer at strukturere aktiviteter for andre. Og det smitter af på deres egen skolegang.

Hvad har skolerne lært?

Når der arbejdes med at udvikle skolens undervisningskultur, så den omfatter dimensioner – som fx motion og bevægelse – der ikke traditionelt knytter sig til undervisningen i fag som dansk, matematik eller fysik, kan der ifølge skolerne opstå flere typer af udfordringer.

En udfordring kan være at få alle lærere til at bakke op om og tage del i at praktisere denne tilgang. Det kan være en risiko, at der ikke bliver skabt ejerskab blandt lærerne, så motivationen til at inddrage bevægelse i undervisningen udebliver. På Asgård Skole har det vist sig vigtigt, at ledelsen bakker op, men at den samtidig lader ildsjæle gå forrest og vise, at det er en god idé, og at det er en tilgang, alle lærere kan få noget godt ud af. På Humlehøj Skole er ledelsens erfaring, at denne balance kan opnås ved, at lærerne skal beskrive i deres årsplaner, hvordan de vil arbejde med bevægelse. Men samtidig er det lagt ud til de enkelte teams at sparre om de konkrete strategier for det.

Det bliver også fremhævet flere steder fra, at motion og bevægelse skal bruges dér, hvor det virker bedst i forhold til læringen. På Nørre Fælled Skole og på Endrupskolen bliver der peget på, at det er vigtigt, at lærerne selv som didaktikere inddrager bevægelse dér, hvor det passer bedst ind i forhold til den konkrete undervisning. En konkret vej til at hjælpe udviklingen på skolen på vej kan også være at have en koordinator på skolen, der brænder for bevægelsestilgangen. På Tingkær Skole har man oplevet, at det er klogt at have en koordinator, som kan være med til at holde sammen på indsatsen og inspirere de andre lærere.

På de ni skoler er der begejstring for en udvikling af skolen, der sætter fokus på at inddrage kroppen i undervisningen og få bevægelse, motion og idræt til at være en naturlig del af elevernes hverdag. En gennemgående erfaring på de fleste af skolerne er, at en udvikling i denne retning kan starte med små skridt. På Sct. Hans Skole bliver det fx nævnt, at andre skoler, der ikke har så meget erfaring på dette område, ikke behøver at udvikle den dybe tallerken selv. Det er let at blive inspireret af andre skoler.

Flere skoler, heriblandt Asgård Skole, peger på, at en rettesnor for dem er at følge Dansk Skoleidræts anbefalinger og inspirationsmaterialer. Her er der nemlig oparbejdet en stor mængde viden, og videndelingen er tilgængelig på nettet. Blandt de ni skoler er der enighed om, at andre skoler let kan komme i gang med at få motion og bevægelse ind i deres hverdag. De første skridt kan være at sætte det på dagsordenen på pædagogiske møder på skolen, læse i inspirationsmaterialer, der er tilgængelige på nettet, og tale med kolleger fra andre skoler om, hvordan de bærer sig ad. Det er nemlig ikke de store investeringer, der er afgørende, men den pædagogiske og didaktiske tænkning.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL UDVIKLE ARBEJDET MED MOTION OG BEVÆGELSE

- En udvikling kan starte med små skridt, og man behøver ikke selv at opfinde den dybe tallerken. Find inspiration i de mange eksempler på øvelser, der er tilgængelige på fx EMU's 'Sæt skolen i bevægelse' og Dansk Skoleidræts hjemmeside.
- Brug bevægelselementer dér, hvor det passer ind i undervisningen. Det er vigtigt at tage udgangspunkt i didaktiske overvejelser, hvor bevægelse indgår som én læringsstil blandt andre.
- Lad målene styre, og find på aktiviteter og øvelser, der passer til læringsmålene. Ikke omvendt.
- Bevægelselementerne skal helst struktureres og kan samtidig være et bidrag til strukturen i undervisningen i form af breaks, skift af læringsrum og som overgange mellem forskellige dele af lektionens opbygning.

BELLAHØJ SKOLE**– et laboratorium for idræt og bevægelsesaktiviteter i undervisningen**

Bellahøj Skole er Københavns Kommunes profilskole inden for idræt. Og det kan mærkes. For det er et sted, hvor tænkningen kredser om motion og bevægelse i stort set alle aspekter af en skoledag. Det ses allerede fra indgangen til skolen, hvor en løbebane fører de ankommende det sidste stykke vej hen til hovedindgangen. Det ses også på de mange idrætsfaciliteter omkring skolen, og det mærkes, når man bevæger sig hen over de mange markeringer af løbe- og bevægelsesområder inde på skolens gange og fællesarealer. Bellahøj Skole er et sted, hvor man godt må løbe på gangene.

Det skal ikke være forbudt at bevæge sig

På Bellahøj Skole er de mange faciliteter noget, der sætter deres præg på skolen. Græsplæne, kunststofbane, løbebaner, multibaner, klatrestativer m.m. er alt sammen noget, der er tilgængeligt for eleverne i og uden for skoletiden. Og skolen lægger vægt på, at det er til for at blive brugt. Derfor er det også helt naturligt, at tingene bliver slidte. I det hele taget bliver det fremhævet på Bellahøj Skole, at hvis man gerne vil have, at børnene bevæger sig, skal skolens områder også invitere til det. Derfor er skolens indendørsarealer udstyret med sjippetove, bordtennisborde, plasticbolde osv., som eleverne kan bruge i frikvartererne. Det er en vigtig del af skolens pædagogiske tilgang til bevægelse, at der ikke tænkes i forbud. Men det er selvfølgelig vigtigt, at eleverne lærer at passe på og tage hensyn til hinanden.

Motion på skemaet på alle klassetrin

Som idrætsprofilskole har eleverne på Bellahøj Skole fem lektioner i idræt om ugen. Det foregår i form af to dobbeltlektioner om ugen, hvor eleverne er omklædte og dyrker idræt, og en lektion, hvor eleverne ikke bruger tid på at klæde om, men alligevel er aktive. På den måde opfylder skolen allerede reformens krav om 45 minutters bevægelse om dagen. Samtidig starter dagen for børnene i indskolingen tit med en morgensamling, hvor der er dans og aerobiclignende aktiviteter på programmet. Og skolens idrætslinje, der optager 28 elever om året i 7., 8. og 9. klasse, er også med til at præge skolen. Linjen er for unge talenter, der gerne vil dyrke deres sport på højt niveau. På Bellahøj Skole får de mulighed for at dyrke morgentræning to gange om ugen og følger ellers det almindelige skema.

Bevægelse i undervisningen

På Bellahøj Skole byder undervisningen ofte på bevægelsesaktiviteter. I lektionerne bruger lærerne power-breaks, når eleverne skal af med noget energi, og samtidig forsøger de at lægge bevægelsesaktiviteter ind, der kan understøtte elevernes læring. Og selvom det på den ene side kan være enkle strategier og midler, der kan tages i brug for at integrere bevægelse i fagene, gør lærerne sig mange tanker om, hvordan det gøres didaktisk mest hensigtsmæssigt.

“Det er vigtigt at starte med målene, når man forbereder bevægelselementerne. Man skal ikke gå via indholdet og så finde ud af, hvilke mål der passer til. Man skal tænke bevægelse med udgangspunkt i målene”.

Det fortæller Signe Bøtter-Jensen, der ved siden af sit job som lærer på skolen arbejder på EMU som redaktør for temasiden ‘Læring i bevægelse’.

Derfor følger Signe Bøtter-Jensen en opbygningsform, hvor det faglige mål er styrende, og hvor selve aktiviteten og fremgangsmåden tænkes ind som en metode til at opnå det faglige eller sociale mål.

Videndeling og inspiration i lærergruppen

Selvom Bellahøj Skole er blandt de skoler, der har arbejdet meget med de bevægelsesunderstøttede lærings-metoder, er det ikke alle lærere, der har lige let ved eller oplever det som lige naturligt at gøre brug af bevægelsestilgangen. På skolen bliver der stillet krav om, at man inddrager bevægelsestilgangen i sin undervisning, men der er ikke et krav om, hvor ofte det skal gøres, eller hvor meget det skal fylde. Ifølge afdelingsleder Daniel Bundgaard overvejer man at gøre det til et ansvar for teamet, så der sikres en pædagogisk sparring for den enkelte lærer om, hvordan det helt praktisk bedst gribes an i det daglige. På samme måde overvejer skolens ledelse, at der på sigt skal sættes nogle ekstra ressourcer af til, at de lærere, der er rigtig dygtige til det, kan sparre med de andre lærere. På skolen har lærerne i udskolingen, hvor det ofte opleves som svært at finde på gode bevægelsesaktiviteter i undervisningen, fx fået inspiration fra ‘Move at school’, som er et initiativ, der udgår fra Københavns Kommunes børne- og ungdomsforvaltning og er en del af den skolepolitiske handleplan Faglighed for alle.

BELLAHØJ SKOLE

– fortsat

Inklusion og bevægelse

For nogle lærere kan bevægelse også opleves som et hensyn, der bliver besværliggjort af en anden udfordring, nemlig inklusionen af elever med særlige behov. Men ifølge Signe Bøtter-Jensen kan en bevægelsestilgang også være en styrke i den henseende:

”For børn, der lider af ADHD, kan det fx være en styrke, hvis de har svært ved at sidde stille. Men hvis man lider af Aspergers, er det meget vigtigt, at der er struktur i bevægelsesaktiviteterne, for de har brug for rammer og forudsigelighed”.

Ifølge Signe Bøtter-Jensen afspejler det meget godt en almenpædagogisk fornuft i forhold til bevægelsestilgangen, at selvom man laver bevægelse, skal eleverne ikke opleve det som et frikvarter. Som hun udtrykker det, skal man hele tiden have strukturen for øje og forklare eleverne, hvad der skal ske.

Bevægelse som vej til et højere fagligt niveau

I dag er Bellahøj Skole langt fremme, når det handler om at gøre motion og bevægelse til en fast del af skolens tankesæt. Som profilskole holder skolens medarbejdere oplæg og kurser for andre skoler om, hvordan man sætter en udvikling med bevægelse i gang. Men inden den fik øjnene op for idræt og motion, var skolen i en kritisk tilstand. Med faldende elevtal og næsten 90 % tosprogede elever var skolen i en periode lukningstruet. Inspireret af idéen om idrættens verden som arena for børn og unges dannelse gik den i gang med at undersøge, hvordan

man kunne løfte den faglige udvikling med mere bevægelse og idræt i skolen. I dag ser den sig selv som et undervisningslaboratorium for en bevægelsesorienteret tilgang til læring og har i de seneste år oplevet en kraftig tilstrømning af elever og er en eftertragtet arbejdsplads blandt lærere.

Hvad er målet med indsatserne?

I dag har Bellahøj Skole realiseret mange af de mål, den satte op for sig selv, da den begyndte at gøre idræt og bevægelse til omdrejningspunkt på skolen. Men der er stadig muligheder for at udvikle sig. Et af de områder, Bellahøj Skole godt kunne tænke sig at blive bedre til at afsøge, er brobygningen mellem skolen og det lokale foreningsliv. Her ser man muligheder i at starte i det små ved at invitere gæsteinstruktører ud på skolen, så eleverne kan få øjnene op for alle de sports- og idrætsmuligheder, der er rundt omkring. Ellers er det daglige mål med at gøre idræt og bevægelse gældende i elevernes hverdag, at eleverne bliver motiverede og glade for at gå i skole. Og det oplever skolen dagligt, at den er lykkedes med.

BELLAHØJ SKOLE ARBEJDER BL.A. MED:

- Idrætslinje for unge talenter i udskolingen
- Morgensamling med dans for de små
- Renoverede idrætsfaciliteter
- Legepatruljer
- Bevægelse i undervisningen
- Power-breaks.

GLADSAXE SKOLE

– en sammenhængende skoledag med masser af bevægelse

På Gladsaxe Skole er bevægelse på få år blevet en vigtig del af skolens DNA. Det er ikke kommet af én beslutning på én gang, men ligner snarere en spiralbevægelse, hvor nogle ting er blevet sat i gang af ledelsen, og andre initiativer har rødder i ildsjæles engagement. Der tænkes både i motion for sundhedens skyld og i bevægelse for læringens skyld.

Samarbejdet med idrætsforeninger

På Gladsaxe Skole fik man for nogle år siden øjnene op for, at der måtte være et uudnyttet potentiale i den måde, som særligt eleverne på mellemtrinnet og i udskolingen forholdt sig til sport og idræt på. Skolernes fælles motionsdag havde kun deltagelse af ca. 30 % af de ældre elever, og mange elever dyrkede hverken sport eller idræt i fritiden. Derfor igangsatte idrætsudvalget, anført af en dedikeret koordinator, et arbejde med at få involveret lokale sports- og idrætsforeninger i at hjælpe med at udvikle forskellige initiativer på skolen, der skulle give eleverne nye oplevelser i forbindelse med at dyrke motion og bevægelse.

Skolernes motionsdag fik et nyt design, sådan at dagen, i modsætning til tidligere, hvor eleverne kun kunne vælge mellem forskellige løberuter, blev struktureret omkring en lang række idrætsgrene. Nøglen var at indgå samarbejdsaftaler med idrætsforeningerne, så det nu også blev muligt for eleverne at prøve at dyrke boksning, bowling, badminton, svømning, amerikansk fodbold m.m.

GLAD OL

Et andet initiativ, der på få år er blevet et flagskib på Gladsaxe Skole, er idrætskonceptet GLAD OL, der også er skabt i et stærkt samarbejdsnetværk med det lokale foreningsliv. Med GLAD OL er der på skolen skabt en ny tradition, hvor klasser dystet mod hinanden i klassiske atletiske discipliner, og her har et samarbejde med bl.a. Bagsværd Atletikklub være en vigtig ingrediens.

En sammenhængende skoledag

Bevægelse er andet og mere end et særskilt element, der er til stede i de afgrænsede idrætsaktiviteter som fx motionsdag, GLAD OL og faget idræt. Da skolen i 2011 fusionerede med en anden skole i Gladsaxe Kommune, blev

skoledagen omstruktureret. Den blev længere, og skoledagens struktur er ikke længere styret af et skema og en klokke, der ringer ind og ud. En del af motivationen bag indførelsen af den sammenhængende skoledag har været, at pædagogikken skulle være styrende, og at strukturerne måtte indrettes derefter.

“Vi arbejder med flow, og det er let at blive forstyrret i sit flow, hvis en klokke pludselig ringer,” siger viceskoleleder Claus Møller. Små breaks, derimod, kan styrke koncentrationen, for eleverne har godt af at bevæge sig i løbet af dagen.

Bevægelse som læringsstil

Lektionerne på Gladsaxe Skole er erstattet af klokketimer. Ud over ét fast spisebrykvarter hver dag på 60 minutter er bevægelse nu noget, der er tænkt ind i dagens undervisning i form af bevægelsesaktiviteter, der styres af læreren, eller i den understøttende undervisning fra kl. 13 til kl. 14, som i høj grad varetages af pædagoger.

Skolen stiller et krav om, at eleverne bevæger sig et kvarter pr. time, eller i en time om dagen, i undervisningen. Et naturligt element i den sammenhæng er brain-breaks, hvor eleverne kan komme af med noget forstyrrende energi, så de igen kan koncentrere sig og være til stede i klassen.

Samtidig arbejder man med bevægelsesaktiviteter i undervisningen i form af øvelser, der skal understøtte elevernes læring. Lærerne bruger fx ordstafetter eller hinketabeller for de små og QR-kodeløb, hvor eleverne skal løbe rundt med deres iPads for at scanne QR-koder for at indhente forskellige informationer, de efterfølgende kan bruge i undervisningen. Bevægelse har stor betydning for den pædagogiske og fagdidaktiske tilgang til læring på skolen. Og med bevægelse i centrum er det også vigtigt at arbejde med tydelige læringsmål.

“Som lærer skal du gøre dig bevidst, hvad målene er for det, eleverne skal lære, og så skal du planlægge, hvad det er for nogle læringsaktiviteter, der kan fremme arbejdet med målene,” fortæller Tina Barbara Pryds, der underviser i 4. klasse på Gladsaxe Skole.

GLADSAXE SKOLE

– fortsat

At være fælles om noget

Trivsel, sociale fællesskaber og den øgede motivation til at gå i skole er blandt de mål, der har præget bevægelsestilgangen og den sammenhængende skoledag. Det handler altså ikke alene om at skabe en balance mellem det fysiske og det mentale arbejde i skolen. I klasseværelset tænkes brain-breaks på Gladsaxe Skole fx som små teambuilding-øvelser, hvor den sociale kontakt og interaktion kan styrkes gennem de små aktiviteter. På skoleniveau har udviklingen af tilbagevendende motions- og idrætsbegivenheder været drevet af et ønske om, at eleverne skulle have noget at være fælles om. Og her ser skolen ritualer, traditioner og konkurrencer som en oplagt mulighed. Endelig fremhæver skolen elevernes kontakt med foreningslivet som en mulighed for, at eleverne bliver motiveret til at engagere sig i nye klubber og foreninger, hvor sociale fællesskaber kan opstå.

Selvom skolen er godt i gang, ser den stadigvæk flere udviklingspotentialer. Det er fx stadigvæk en målsætning for den at nå op på et fuldt kvarters bevægelse pr. klokke-time.

Bevægelse behøver ikke at være leg

På skolen oplever lærerne, at eleverne trives. Når eleverne ikke savner frikvartererne, må det ses som et tegn på, at den nye struktur med megen bevægelse grundlæggende fungerer godt. Men strukturen og den bevægelsesorienterede tilgang til undervisningen giver også nogle nye udfordringer. Når eleverne har lavet en masse aktiviteter, hvor de har bevæget sig og haft det sjovt, er der fx nogle forældre, der forveksler det med leg og bekymrer sig om, om eleverne lærer det, de skal.

”Nogle forældre har haft svært ved at forstå den nye model, hvor der ikke er et fast skema for hele ugen. Vi har nok ikke været gode nok til at forklare dem det,” siger Claus Møller.

En del lærere har også haft svært ved at vænne sig til den nye pædagogiske tilgang, hvor bevægelse skal indgå i undervisningen. Især i udskolingen har det været en udfordring for lærerne at vænne sig til det nye fokus og se de praktiske anvendelsesmuligheder for bevægelse i undervisningen. Derfor arbejder lærerne på skolen med videndeling gennem mapper på fælles drev, hvor de kan inspirere hinanden med konkrete aktiviteter, de har arbejdet med.

Omvendt har den bevægelsesorienterede og sammenhængende skoledag været med til at give et godt grundlag for udviklingen af gode samarbejdsrelationer mellem lærere og pædagoger på skolen. Alle – både lærere og pædagoger – er nemlig involveret i bevægelsesaktiviteterne i løbet af dagen, og det har skabt en høj grad af jævnbyrdighed i deres professionelle relationer.

GLADSAXE SKOLES AKTIVITETER:

- Sammenhængende skoledag med bevægelse som aktiv læringsstil
- Samarbejdsaftale med lokale idrætsforeninger
- Motionsdag med mange idrætsaktiviteter
- GLAD OL i samarbejde med lokale foreninger
- Et krav om et kvarters bevægelse pr. lektion. Power-breaks
- Fordybelsesuger med idræt
- Idrætskanon for undervisningen i idræt.

Varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer

Folkeskolens undervisning skal udvikles, så den bliver mere varieret og anvendelsesorienteret. Flere skoler har allerede arbejdet med at sætte den udvikling i gang, og i dette tema kan du læse om deres erfaringer. To casebeskrivelser fra Sophienborgskolen og Gasværksvejens Skole giver et dybere indblik i, hvordan man her har arbejdet med henholdsvis udeskole, valgfredage og temaprægede skoledage uden fagopdeling.

Når skoleåret 2014/15 går i gang, skal eleverne tilbringe flere timer i skolen. Det er et centralt element i aftalen om folkeskolereformen. Det er også centralt, at eleverne ikke skal have "mere af det samme", selvom de skal have flere lektioner. Når skoledagen bliver længere, er tanken, at eleverne skal opleve en mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning.

På disse sider præsenteres ni skolers erfaringer, der kan bidrage til at organisere og tilrettelægge en mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning.

DELTAGENDE SKOLER

Sanderumskolen, Odense Kommune
arbejder med søjleopdelt undervisning

Sct. Hans Skole, Odense Kommune
har linjer i udskolingen, herunder innovationslinje

Vorrevangskolen, Aarhus Kommune
har kørt projektet 'Drenge liv og læring'

Rønnebæk skole, Næstved Kommune
har udeskole

Gasværksvejens Skole, Københavns Kommune
har temaprægede skoledage uden fagopdeling

Tagensbo Skole, Københavns Kommune
har udeskole i byrummet

Absalons Skole, Roskilde Kommune
deltager i det it-baserede projekt GNU
– grænseoverskridende nordisk undervisning

Trekronerskolen, Roskilde Kommune

arbejder med projekter, mediepatruljer og gatecrashing

Sophienborgskolen, Hillerød Kommune

har udeskole og valgfredage.

To tilgange til varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Fælles for de ni skoler er, at deres udviklingsarbejde er båret af en grundlæggende idé om, at man skal *ville* noget med sin undervisning. Som lærer skal man hele tiden tænke i, hvordan man bedst kan motivere eleverne og understøtte deres læring. Derfor skal man, som flere udtrykker det, passe på med at "lave variation for variationens skyld". Som lærer må man have en alsidig, handlingsorienteret og varieret tilgang til undervisningen. Man må tage afsæt i målene, og man må tilrettelægge undervisningen med øje for, at elever har forskellige forudsætninger og potentialer.

Skolernes tilgang til at arbejde med varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer tager sig forskelligt ud, men overordnet set er der to spor i deres indsatser.

Nogle skoler er særligt optaget af, at undervisningen skal være anvendelsesorienteret, og at elevernes læring ikke kun skal foregå på skolens matrikel. De taler om udeskole. Andre skoler har i højere grad fokus på at bryde med traditionelle undervisningsformer, og de arbejder med projektarbejdsformer, der går på tværs af klassetrin og fag.

Udeskole bidrager til helstøbt undervisning

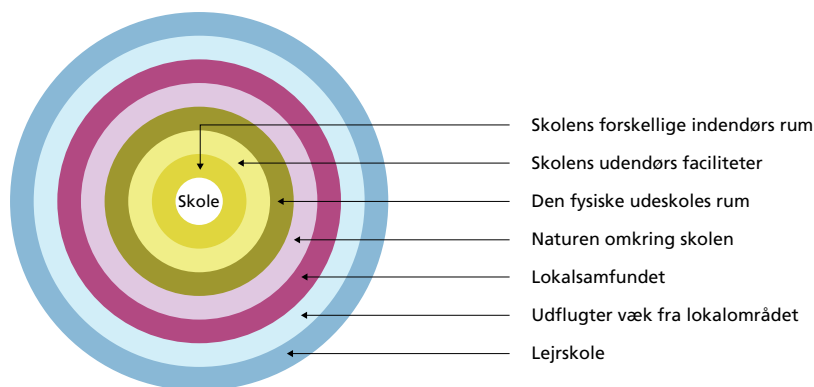
Rønnebæk skole, Tagensbo Skole og Sophienborgskolen arbejder systematisk med udeskole. Udeskole er en skoleform, der indebærer, at lærere, pædagoger og elever systematisk, fx på bestemte udedage, flytter undervisningen ud i naturen og i de nære omgivelser. Udedagen tager afsæt i de faglige mål, og de aktiviteter, der bliver tilrettelagt i udeskolen, tænkes sammen med de øvrige aktiviteter i undervisningen. På den måde udgør inde- og udedage tilsammen en helstøbt undervisning.

De tre skoler arbejder alle med en praksisnær tilgang til undervisningen. De tilrettelægger undervisningen ud fra den betragtning, at eleverne lærer mere og motiveres bedre, når undervisningen brydes op og det faglige stof gøres til genstand for praktiske undersøgelser, opgaver og oplevelser.

De skoler, der arbejder med udeskole, gør det ud fra en idé om, at denne måde at arbejde på gør læring mere tilgængelig for alle elever. En skoleleder fortæller bl.a., at "udeskolen kan flere ting på samme tid", idet den både kan gøre undervisningen mere interessant for de fagligt stærke elever og samtidig kan understøtte de fagligt svagere elever, fordi de får noget konkret at binde den mere teoretiske del af undervisningen op på.

På Rønnebæk skole henviser skolelederen til udeskole som "det udvidede læringsrum" og understreger dermed en central pointe: nemlig at udeskole skal bidrage til, at eleverne lærer mere, end de ville have gjort, hvis undervisningen alene foregik som traditionel klasserumsundervisning. Forbindelsesleddet er ifølge denne leder vigtigt, og hun omtaler det som afgørende, at alle

RØNNEBÆK SKOLE: UDESKOLENS MANGE CIRKLER

udeskoleforløb er bygget op over strukturen 'inde-ude-inde', så forbindelsen og elevernes læring hele tiden er i fokus.

På Sophienborgskolen er initiativerne omkring udeskole særligt knyttet til en ambition om, at eleverne skal lære deres nærområde at kende, og at konkrete historier og 'billeder' skal understøtte deres læringsproces. Dermed understreger skolens udeskolekoordinator, at udeskoleundervisningen også har et vigtigt dannelsesperspektiv.

UDDRAG FRA UDESKOLEPROJEKT PÅ SOPHIENBORGSKOLEN

Projekt om sociale kompetencer i 3.-7. klasse

Fag: dansk og matematik

Tid: fire-seks lektioner

Praktisk: Elever deles i fire grupper. Elever har roller.

Materialer: bålsted, pandekagedej, pander, rollekort, legepenge m.m.

Fælles Mål i dansk

Fælles Mål i matematik

Formål: Elever lærer samarbejde og gruppedynamik gennem praktisk arbejde.

Beskrivelse: Elever skal i grupper på fire løse opgaver fra hvert sit laminerede opgavekort. En elev skal fx stå for at finde egnede brænde, én for at bygge bålet osv.

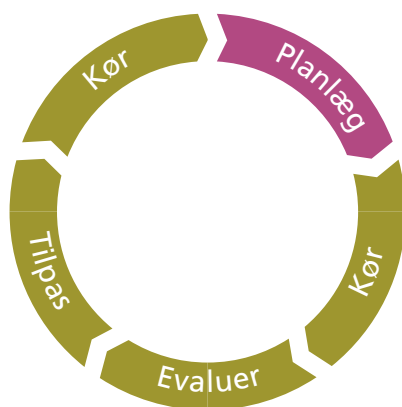
Skolelederen på Tagensbo Skole vurderer tilsvarende, at der ligger en dannelsesdimension i udeskoleundervisningen. På Tagensbo Skole skal udeskole forstås som 'skolen i byrummet', hvilket betyder, at det i højere grad er byoplevelser og undervisning i byrummet, fx på museer, i politiske bygninger osv., der udgør udeskoleundervisningen. Tagensbo Skole er en skole med mange tosprogede elever, og skolelederen vurderer, at udeskole særligt bidrager til at øge de tosprogede elevers for forståelse og give dem noget konkret at knytte begreber og teori til. På Tagensbo Skole er det ifølge lederen centralt, at lærerne forbereder eleverne grundigt på det arbejde, der venter i udeskolen, og at de dernæst arbejder systematisk med de oplevelser, eleverne har haft i byrummet.

Projekter og temabaseret undervisning

På Sanderumskolen, Sct. Hans Skole, Vorrevangskolen, Trekroner Skole, Gasværksvejens Skole, Absalons Skole samt Sophienborgskolen er undervisningen, som beskrevet nedenfor, projekt- og temastyret, og flere af skolerne er særligt optaget af, at deres undervisning lægger op til at styrke elevernes inddragelse i deres egen læringsproces.

Absalons Skole deltager i et it-baseret udviklingsprojekt, GNU (grænseoverskridende nordisk undervisning), hvilket i praksis betyder, at eleverne arbejder it-baseret i et samarbejde med elever fra Sverige og Norge. I GNU-arbejdet skal eleverne fx læse, analysere og fortolke digte, de skal indtale digte på andre nordiske sprog, og de indgår i sparringsforløb med elever fra de andre

ABSALONS SKOLE GØR AKTIVT BRUG AF EVALUERINGSKIRKLEN

lande. Alle it-baserede undervisningsforløb bliver ifølge skolens ledelse løbende evalueret og justeret, og som en af de lærere, der er særligt ansvarlige for GNU, understreger, er det løbende fokus centralt, hvis arbejdet med it skal implementeres meningsfuldt i undervisningen.

På Sophienborgskolen arbejder man med valgfredage. På valgfredage kan eleverne vælge sig ind på forskellige temaer, der udbydes af lærerne. De kan fx vælge memoteknik, den journalistiske genre, artcars, prøvedansk og førstehjælp. Undervisningen på valgholdet forløber over tre valgfredage, hvorefter eleverne vælger et nyt tema. På valgfredagene foregår undervisningen på tværs af 6. og 7. årgang og på tværs af 8. og 9. årgang. Ifølge ledelsen bakker både elever, forældre og lærere op om valgfredagene, og ledelsen har erfaret, at det er en god måde at vække elevernes interesse på og inspirere dem til at tænke læring ind i nye kontekster på. På et af valgholdene arbejder eleverne fx med nederdelskonstruktion, og ifølge den lærer, der faciliterer denne valgfredag, er eleverne på holdet nødt til at bringe kompliceret matematik i anvendelse for at kunne konstruere deres nederdele. Nogle af de elever, der er mindre optaget af matematik, oplever en anvendelsesorienteret kobling mellem matematik og konstruktion af en nederdel.

Samme behov for at koble skolefaglige elementer til anvendelsesorienterede og praktiske opgaver oplevede man på Vorrevangskolen i Aarhus, hvor man for et par år siden deltog i et udviklingsprojekt kaldet 'Drenge liv og læring'. Her var fokus på at skabe undervisning, der tog udgangspunkt i konkrete og praktiske opgaver eller var bygget op over et anvendeligt storyline-forløb. Fx fortæller en tidligere lærer, der var tilknyttet dette projekt, hvordan det engagerede de ellers skoletrætte drenge, at undervisningen var bygget op omkring et pirattema, hvor fag og opgaver alle relaterede sig til piratforløbet.

Sanderumskolen har valgt at bryde skoledagen op og skabe en vekselvirkning mellem aktivitetstimer, klasseaktiviteter, træningscentre (for hjernen), rejseholds dage og fælles bånd. Skolelederen fortæller, at denne måde at organisere skoledagen på betyder, at eleverne bliver "bærere af deres eget projekt og deres egen læringsproces", idet forskellige undervisningsformer og samarbejds-konstellationer giver anledning til, at eleverne reflekterer over egen læreproces.

På Trekroner Skole har man valgt at arbejde projektorienteret på tværs af klassetrin i udvalgte uger i løbet af året. Skolelederen fortæller, at skolen i særlig grad har fokus på projektafslutning. Når en projektuge afsluttes, skal elevgrupperne formidle deres resultater, projekter og produkter til forskellige modtagere. De skal formidle deres resultater til andre elever på skolen – både elever,

som er yngre end dem, og elever, som er ældre end dem. Og de skal formidle deres projekter til eksterne bedømmere, der modsat vurderer elevernes projekter ud fra forskellige parametre. Eleverne trænes i denne proces i at tilpasse deres formidling til bestemte målgrupper.

Også Sct. Hans Skole er drevet af at skabe undervisning, der knytter sig til en konkret kontekst. I skolens 8.- og 9.-klasse arbejder man med udskolingslinjer. Den ene er fx en innovationslinje. I to innovationstimer om ugen skal eleverne arbejde med proces- og projektorienterede opgaver. I arbejdet med at initiere, udvikle, forklare og skabe forskellige produkter lærer eleverne ifølge skolens ledelse om flere forskellige facetter af en projekt- og udviklingsfase, og de lærer, hvordan man får sine idéer, projekter og produkter "ud over kanten".

Hvad har motiveret skolerne?

De ni skoler, der har bidraget til dette tema, giver ret enslydende bud på, hvad der har drevet dem til at udvikle deres pædagogiske praksis.

Skolerne fremhæver særligt, at deres arbejde med at nytænke undervisningsformerne afspejler et ønske om at motivere eleverne og øge deres læringsudbytte.

Fleere skoler bemærker desuden, at deres arbejde kan ses som en respons på det, de omtaler som forandrede tider for folkeskolen. Her hæfter de sig særligt ved, at ressourcerne bliver mindre, og at verden forandrer sig på en sådan måde, at der er behov for en nytænkning af undervisningen. En nytænkning, der vel at mærke ikke koster ekstra ressourcer.

På flere af skolerne ser man et særligt behov for at gøre undervisningen relevant og konkret, gennem enten projektarbejde eller udeskole, sådan at flere elever kan få øje på flere sammenhænge, og sådan at eleverne udvikler selvstændige kompetencer, der kan bruges "ude i den virkelige verden".

Rammer og tydelighed sikrer succes

På tværs af skolerne hersker der enighed blandt lederne: Det er vigtigt at være tydelig omkring målene med arbejdet, og det er vigtigt at få alle lærere "med om bord". Men hvordan får man egentlig involveret alle i processen? Her taler skolerne ud fra forskellige forudsætninger. Hvor nogle af skolerne deltager i et større, fx kommunalt, projekt, er andre skoler selv gået i gang med at nytænke undervisningen.

På Sanderumskolen er skolens arbejde med en anderledes opdelt skoledag foranlediget af en større skoleform i Odense Kommune. På Rønnebæk skole i Næstved

har et samarbejde med University College Sjælland bidraget til at udvikle arbejdet med udeskole.

På Sct. Hans Skole har man etableret et samarbejde med FabLab, der er et prototypeværksted med et team af medarbejdere, der kan vejlede og hjælpe både lærere og elever i udviklingen af deres innovationsprojekter. Hermed stiller FabLab nogle rammer, teknologi og viden til rådighed, der gør det muligt at føre elevernes innovationsprojekter endnu tættere på virkeligheden.

På Absalons Skole, der er med i GNU-projektet, har Roskilde Kommune, der er initiativtager til projektet, stillet konsulenter til rådighed, og University College Sjælland har tilknyttet forskere, der fungerer som observatører, sparringspartnere og vejledere.

Fælles for de skoler, der har haft eksterne sparringspartnere i processen, er, at de fremhæver, at ekstern konsulentbistand er med til at kvalificere processen. Eksterne konsulenter bidrager ifølge disse skoler til at opretholde motivationen og den fortsatte udvikling af undervisningen.

På tværs af alle skolerne understreger lederne, at det er centralt for succes af deres initiativer, at ledelsen opstiller veldefinerede rammer: Hvor skal vi hen, og hvordan skal vi komme derhen?

Flere skoleledere peger på, at det kræver mod og vilje at sætte mere grundlæggende spørgsmålstegn ved undervisningen. Lederne beskriver, at det i flere tilfælde har ført til frustration og usikkerhed blandt lærerne. Når man ændrer på undervisningsformerne, ændrer undervisningsopgaven sig, og hermed ændrer lærerrollen sig også. Skolerne har derfor ikke overraskende oplevet, at det har været vanskeligt at ændre den pædagogiske praksis. Det har krævet store ændringer i lærernes og

ledernes tankegang omkring undervisningen og den pædagogiske praksis. Derfor understreger flere ledere vigtigheden af at have hyppige møder med lærerne og sørge for at melde rammer og mål ud så klart og tydeligt som muligt. Ligesom det også påpeges, at det skal kommunikeres helt tydeligt i ord og handlinger, at det er okay at prøve sig frem, og at man nogle gange må "fejle", før man kommer videre.

Endelig peger lederne på, at ønsket om et opbrud med mere traditionelle undervisningsformer kræver meget struktur og planlægning, ikke mindst af skemateknisk karakter. Derfor kan det være en fordel, at man så vidt muligt sørger for, at temadage fx ligger på en fast dag hver uge.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL STYRKE VARIEREDE OG ANVENDELSESORIENTEREDE UNDERVISNINGSFORMER

- Det kræver tydelig ledelse, når man vil nytænke undervisningsformerne: Alle medarbejdere skal "med om bord".
- Implementering af varierende og anvendelsesorienterede undervisningsformer kræver tid og omstilling – og det hjælper at blive forstyrret og inspireret af både kommunale og eksterne konsulenter.
- Det er vigtigt, at man som lærer ikke tænker variation for variationens skyld. Man skal vide, hvad man vil, og man må opstille specifikke mål for arbejdet: Hvad er det, de nye undervisningsformer skal understøtte?
- Vær præcis og detaljeret i planlægningen af undervisningen: Tag afsæt i de faglige mål.

SOPHIENBORGSKOLEN

– udeskole og valgfredage

Motivation, meningsfuldhed og faglig skærpe er nogle af hovedargumenterne for, at man på Sophienborgskolen fokuserer på at bryde med den traditionelle undervisning og tilbyde indspark i skoledagen, der er af mere praktisk karakter. For både lærere og ledelse er det afgørende, at skoledagen byder på undervisning, der er konkret og kontekstuel, og som tilbyder eleverne noget at gribe fat i, som kan være forbindelsesled til det faglige stof og skabe en autentisk oplevelse omkring elevernes læring. Som en lærer udtrykker det: "Vi vil godt have, at de skal perspektivere ud i verden."

I det følgende kan du læse mere om, hvordan man på Sophienborgskolen arbejder med udeskole og særligt for de ældste elever har etableret valgfredage, der som valghold vækker elevernes begejstring og interesse.

"Fagene åbner sig, når man kommer ud"

På Sophienborgskolen er man optaget af, at undervisningen skal vække elevernes interesse og give mening for eleverne. Derfor har man satset på udeskole som et indsatsområde, der er tilgængeligt for alle skolens årgange. Hvis man skal have lærerne med på vognen og sikre en indsats levedygtighed, er ledelsen på Sophienborgskolen dog overbevist om, at engagementet og initiativet skal komme nedefra – fra lærerne selv. Som viceskolelederen udtrykker det, er den bedste tilgang at lade lærerne "komme og tigge" om udeskole frem for at trække det ned over hovedet på dem. Derfor har man på skolen frigivet timer til en lærer, som brænder for udeskole og har naturvejlederuddannelsen. Denne lærer fungerer som en tovholder og sparringspartner, som de andre lærere kan søge hjælp hos, når de skal planlægge og gennemføre udeskoleprojekter. De kan her blive vejledt i, hvordan man tænker sammenhænge mellem udeskoleaktiviteter og faglige mål.

I praksis betyder det, at de lærere, der ønsker at arbejde med udeskole, booker den pågældende lærer til et møde. På dette møde gennemgår man lærernes mål for undervisningen og eventuelle idéer til et tema, hvorefter udeskolelæreren bidrager med konkrete idéer til forløb. Det kan fx være et forløb om demokrati, der i praksis betyder, at eleverne skal på besøg på rådhuset eller på Frederiksborg Slot og undersøge demokrati under Christian d. 4.

På Sophienborgskolen er udeskole nemlig mere end naturoplevelser, grønne gummistøvler og mad over bål. Her forbindes udeskole med inddragelse af lokalområdet og konkrete aktiviteter og ressourcer fra det omkringliggende samfund, herunder også naturen. For udeskolelæreren er udeskole vejen til at skabe en autentisk og meningsfuld oplevelse for eleverne – en vej til at skabe en idé i den undervisning, man gennemfører.

Ifølge udeskolekoordinatoren er en af styrkerne ved at arbejde med udeskole, at fagene åbner sig, når man kommer ud:

"Det er faggrænserne, der stille og roligt bliver brudt ned, men der skal være en til at gribe det – man skal kunne gribe det på stedet".

Udeskolekoordinatoren henviser til, at lærerne oplever, at der er rigtig mange mulige vinkler i de projekter og aktiviteter, de arbejder med i udeskole, og ser de tværfaglige muligheder, der gør udeskole ideel til samtænkning af fag, og dermed også lærerressourcer.

Netop den erkendelse har på Sophienborgskolen været med til at åbne mange læreres øjne for de muligheder, udeskole rummer, og er derfor også medvirkende til, at flere og flere lærere tager kontakt til udeskolelæreren og beder om hjælp til at komme i gang. Det er dog afgørende for ledelsen, at de udeskoleaktiviteter, der sættes i gang, også har et fagligt indhold og sikrer, at endnu flere elever fatter interesse for egen læring. Som skolelederen siger, er det vigtigt at understrege, at: "Det skal ikke bare være underholdning. Hvis fagligheden skal øges, så skal eleverne lave noget, der styrker fagligheden." For mange elever kan udeskole dog være med til at skabe den ekstra forbindelse og konkretisering, der kan styrke den faglige læring endnu mere, for ifølge skolelederen handler det for rigtig mange elever om, at man skal "gribe, før man kan begribe".

SOPHIENBORGSKOLEN

– fortsat

SOPHIENBORGSKOLENS GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER DER VIL ARBEJDE MED UDESKOLE

- Det er afgørende at have en faglig spydspids, som andre lærere kan spørge til råds og lade sig inspirere af.
- Understreg og tydeliggør, at udeskole ikke skal ses som underholdning, men som fagligt understøttende undervisning.
- Udeskole er ikke bare udenfor, men en sammenhæng mellem indenfor og udenfor. Sørg for at forberede og bearbejde udeskoleaktiviteterne godt med klassen.

Valgfrihed og afbræk øger motivationen i udeskolingen

På Sophienborgskolen har man for de ældste elever, hvilket vil sige 6.-9. klasse, på tre x tre fredage om året gjort op med de traditionelle klassestrukturer og den traditionelle undervisning. Her har man i stedet valgtimer, hvor man som elev kan vælge sig ind på forskellige temaer af mere eller mindre praktisk karakter. Eleverne er inddelt i to overordnede hold i valgfagsperioderne, hvilket betyder, at 6. og 7. klasse er én gruppe, og 8. og 9. er en anden – således vælger eleverne sig ind på valghold på tværs af to årgange. Valgdagene ligger i tre blokke på tre fredage i træk, sådan at hver gruppe elever har ni gange med valghold på et skoleår fordelt på tre perioder.

Valgholdene spænder vidt og bredt over forskellige praktiske og kreative temaer og aktiviteter, men der tilbydes i lige så høj grad faglige temaer, der fokuserer på træning af særlige fag eller begreber. Der tilbydes fx fagene prøveklar i dansk, standup, parkour, konstruktion af nederdele, matematik – fuld fart frem!, memo-teknik, den journalistiske genre, værksted om selviscenesættelse, mediekursus m.m. Det er lærerne, der udbyder de kurser, som de selv er engagerede i – et engagement, der ifølge en af de lærere, der underviser på valgfredage, smitter af på eleverne.

Sophienborgskolen har valgt at prioritere de såkaldte valgfredage ud fra en erkendelse af, at eleverne i de ældste klasser har godt af at blive motiveret og få fornyet nysgerrighed i forhold til læring af nye ting. På skolen kan de se, at eleverne begejstres af de ting, de opdager og lærer på valgfredagene, og for mange elever giver det en gejst til at fortsætte fordybelsen i den aktivitet eller det tema, de har fulgt på valgfredagene.

Hvor undervisningen og fagene alle andre dage i året er fastlagt i et almindeligt skema, der fortæller eleverne, hvornår de skal have dansk, så vælger eleverne deres valghold ud fra interesse og egen motivation. Det betyder, at eleverne er meget mere motiverede, fordi de har valgt et tema ud fra egne lyster og interesser, og skolelederen fortæller, at skolen har forholdsvis få skoletrætte elever. Mangfoldigheden i valgmuligheder, der er både kreative og fagligt baserede, betyder dog også, at valgfredagene kan fungere som en form for undervisningsdifferentiering, der særligt for de ældste elever betyder, at nogle elever vælger faget prøveklar i dansk med det formål at træne nogle ting inden de afsluttende prøver.

En samlet målsætning

Fælles for både arbejdet med udeskole og etableringen af valgfredage er, at man på Sophienborgskolen har en ambition om at tilbyde undervisning, der skaber skoleglade elever, og som sikrer elevernes fortsatte interesse i skolen og læring. Begge indsatser bygger også på et mål om, at læring og skole skal hænge sammen med en verden udenfor og det omkringliggende samfund, sådan at der er aktualitet i elevernes undervisning.

SOPHIENBORGSKOLENS OVERORDNEDE MÅL

- De aktiviteter, der igangsættes, herunder udeskole og valgfredage, skal have en understøttende funktion i arbejdet med de faglige mål.
- Aktiviteterne har til formål at skabe motiverede og engagerede elever med stor skolegejst.
- Der skal være en sammenhæng mellem undervisningen og verden udenfor.

GASVÆRKSVEJENS SKOLE

– jagten på en struktur, der understøtter elevernes læring

Klassen, faget og skemaet. Tre hjørnestein i folkeskolen. Tre hjørnestein, som Gasværksvejens Skole ikke desto mindre har besluttet sig for at udfordre i jagten på en mere sammenhængende skoledag. En skoledag, hvor sammenhæng betyder én ting i indskoling og noget andet på mellemtrinnet og i udskoling. Skolens medarbejdere er, som en lærer udtrykker det, "adaptive i vores undervisningsform, og det er vi over hele linjen. Lige meget, om det er temaet, undervisningsformen, metoden eller vores egen konkrete tanke for dagen. Hvis det ikke giver mening for eleverne, så laver vi noget andet."

EVA har besøgt Gasværksvejens Skole, en relativt ny skole, hvis ældste elever går i 7. klasse. Vi har bedt ledelse og lærere om at fortælle, hvordan de arbejder med at skabe en skoledag, der lægger op til fordybelse, variation og udfordringer for den enkelte elev. Her kan du læse nærmere om arbejdet i indskoling og udskoling.

"I indskoling vil vi gribe børnene, hvor de er"

"Tanken er, at det skal være målene, man tager afsæt i, og derefter indholdet. Hvordan man skal nå målene, afgør, hvordan man skal bruge ressourcerne." Leder, Gasværksvejens Skole.

Som så mange andre skoler er Gasværksvejens Skole optaget af, at undervisningen skal differentieres, og at målene skal være omdrejningspunkt for de aktiviteter, der foregår i undervisningen. Men hvis man som lærer skal efterleve disse pædagogiske principper og samtidig "gribe børnene, hvor de er", bliver man let begrænset af en traditionel undervisningsstruktur med fagopdelte enkelt- og dobbeltlektioner og en klokke, der ringer ind og ud. Det er en af erkendelserne på Gasværksvejens Skole.

I indskoling har lærere og pædagoger derfor erstattet skemaet med en mødeplan, og hver morgen guider lærerne eleverne igennem, hvordan dagen ser ud. Eleverne kender ikke til fagopdelte lektioner. Lærerne, der er organiseret i selvstyrende årgangsteams, arbejder i stedet ud fra mål og tematikker, og de inddrager fagene i de sammenhænge, hvor de er relevante, fordi de understøtter de aktuelle læringsmål.

Lærerne udnytter den fleksible struktur til at give plads til fordybelse og flow. Eleverne bliver ikke forstyrret af klokker, der ringer, og lektioner, der skifter, men har

mulighed for at blive i de aktiviteter, de er fordybet i. Og omvendt har lærerne mulighed for at ændre retning og bryde op, når eleverne ser ud til at miste motivationen. Lærerne arbejder ud fra devisen, at undervisningen skal være meningsfuld, oplevelsesrig og udfordrende, og de oplever, at deres nye struktur giver dem gode rammer for at skabe en sammenhængende dag for eleverne.

Men den fleksible struktur og organiseringen af lærerne i ét selvstyrende team, der skal dække alle lektioner på én årgang, stiller samtidig en række nye krav til lærerne. Ud over at lærerne hele tiden skal være optaget af at skabe en daglig struktur, der gør, at alle elever kan overskue dagen og trives, skal man, som en lærer udtrykker det, "ikke arbejde på Gasværksvejens Skole, hvis du kun vil undervise i dit linjefag".

Det er nemlig teamet, der samlet set står for undervisningen i alle fag. Det indebærer, at teamet – midt i alt det tværfaglige arbejde – skal have blik for, at undervisningen samlet set tager afsæt i de faglige mål. Her taler de om teamets 'faglige vagthunde', nemlig de linjefags-uddannede lærere, der har et særligt ansvar for de faglige mål. Netop koblingen mellem det tværfaglige og de faglige mål er en af skolens særlige opmærksomhedspunkter:

"Når vi arbejder så tværfagligt, som vi gør, så skal vi sikre os, at de faglige mål bliver opfyldt, og det er så her, de faglige vagthunde kommer i spil. Deres opgave er at se på, hvad det er for nogle faglige læringsmål, vi har i det her forløb, og så byder de ind med: 'Hvad kunne læringsmålene være for dansk? Hvad kunne vi fx gøre, hvis man skulle ud og arbejde med en biotop? Hvad kunne vi så lægge ind af læringsmål for dansk?'"

Projektorienteret undervisning i udskoling

I udskoling har Gasværksvejens Skole gjort op med de traditionelle klassestrukturer, og den har et særligt fokus på det projektorienterede arbejde. Det har den ud fra en vurdering af, at der skal gøres noget ekstra og særligt for at fastholde de ældste elevers motivation. Gasværksvejens Skole er fortsat så ny en skole, at den endnu ikke har ført elever op til afgangsprøven. Dens ældste elever går i 7. klasse, og den har besluttet, at dens udskoling omfatter 6. og 7. klasse.

De ældste elever har for det første nydt godt af at få tilbudt nogle nye faglige og sociale fællesskaber. De har

GASVÆRKSVEJENS SKOLE

– fortsat

for det andet brug for at kunne mestre den projektorienterede arbejdsform, der ligner den måde, de skal arbejde på, når de forlader grundskolen. En af fordelene ved at organisere udkolingen på en ny måde er, ifølge lærerne, at de nu i langt højere grad har mulighed for at følge elevernes interesser og engagement.

Skoleåret i udkolingen er inddelt i fire perioder a ti uger. I disse ti uger foregår undervisningen som en vekslen mellem tre grundformer: 1) seks ugers basisundervisning, der foregår som traditionelt fagopdelt undervisning for elever på samme klassetrin, 2) tre ugers projektarbejde, der foregår på aldersintegrerede hold på tværs af 6. og 7. klasse, og 3) en uges undervisning i aldersintegrerede primærgrupper, hvor eleverne arbejder med deres udviklingsplan, og hvor der arbejdes med de timeløse fag inden for et tema, der skifter fra den ene ti-ugers periode til den næste.

Projektugerne er organiseret som aldersintegreret projektarbejde, hvor eleverne på tværs af udkolingsårgangene danner grupper, mens basisundervisningen er et indslag af mere traditionel, fagopdelt undervisning. Den adskiller sig dog alligevel ved, at eleverne ikke undervises i faste klasser, men i stedet vælger sig ind på hold, der arbejder med forskellige metoder og mod forskellige mål. Hvert fag udbydes på tre forskellige måder, og eleverne vælger selv, hvilket hold de vil være på. Dermed har eleverne unikke skoleskemaer, idet de kan vælge sig ind på forskellige hold i de forskellige fag.

Og eleverne har gode forudsætninger for at vælge, hvilke mål de vil forfølge. Fra 6. klasse arbejder eleverne nemlig ud fra en udviklingsplan, hvor de selv er med til at opstille mål. Udviklingsplanen, som er en mere aktiv og dynamisk elevplan, rummer både faglige og sociale mål, og inden for begge kategorier af mål arbejder eleverne med 'udadrettede mål' og 'indadrettede mål'. Hvor de udadrettede mål er med til at sætte retning for, *hvad* eleverne skal lære, beskriver de 'indadrettede mål', *hvordan* eleverne lærer bedst. Skolens arbejde med mål tager afsæt i Jan Tønnesvangs tanker om, at målene skal afspejle elevernes kvalificerede medinddragelse. I en og en halv time hver uge i basisugerne følger eleverne – i samarbejde med deres primærlærer, der også er den lærer, der har kontakt til hjemmet – op på arbejdet med elevens mål.

GASVÆRKSVEJENS SKOLES MÅL FOR DEN NYE STRUKTUR

Ledelsen fremhæver især tre mål for arbejdet:

- At lærernes undervisning er styret af mål og indhold, ikke af tid og skemaer
- At eleverne oplever en sammenhængende skoledag, hvor de trives og lærer så meget, de kan
- At elevernes motivation og engagement fastholdes gennem hele skoleforløbet.

FIRE SÆRLIGE OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

Ledelsen har særligt været optaget af, at:

- Det er en tilvænningsproces for lærerne at tale om mål og indhold før aktiviteter
- Det har været vigtigt at kommunikere tydeligt til forældre, at undervisning og læring kan organiseres på andre måder end ud fra et klassisk fagopdelt skema
- Teamkulturen, særligt i indskolingen, skal være stærk, fordi lærerne arbejder meget tæt omkring undervisningen på de enkelte årgange
- Eleverne oplevede det som udfordrende, at deres klasser blev opløst i 6. klasse, og at både ledere og lærere har haft fokus på, hvordan eleverne har fundet sig til rette på deres nye hold.

Professionelle relationer

Flere skoler har erfaringer med at udbygge de professionelle relationer mellem skolens lærere og pædagoger. Andre arbejder hårdt på at gøre brug af særlige ressourcepersoners kompetencer. I dette tema kan du læse om, hvordan otte forskellige skoler har gjort, og i cases fra Brønshøj Skole og Ejerslykkeskolen får du et dybere indblik i, hvordan man dér har arbejdet med henholdsvis vejledningsteam og et tæt lærer-pædagog-samarbejde.

Et styrket og velfungerende professionelt samarbejde er en af kongstankerne i folkeskolereformen. Der lægges fx op til, at samarbejdet mellem lærere og pædagoger skal udbygges, og at skolernes særlige ressourcepersoner skal bringes endnu mere i spil, end de bliver i dag.

I dette tema præsenteres du for otte skolars arbejde med at udvikle samarbejdet mellem faggrupper. Du kan se eksempler på, hvordan nogle skoler har inddraget deres ressourcepersoner på nye måder, og du kan få indblik i, hvordan andre skoler har organiseret undervisningen og udviklet projekter, hvor lærere og pædagogers samarbejde er afgørende for, at undervisningen lykkes.

DELTAGENDE SKOLER

Ejerslykkeskolen, Odense Kommune

har lærer-pædagog-samarbejde, hvor pædagoger står for pædagogiske aktiviteter og værksteder

Bakkeskolen, Kolding Kommune

har lærer-pædagog-samarbejde, hvor pædagoger udfylder AKT-roller

Dalby Skole, Kolding Kommune

har lærer-pædagog-samarbejde, hvor pædagoger har fokus på elevers trivsel og relationer

Brønshøj Skole, Københavns Kommune

har lærere og eksterne kræfter, som fungerer som særlige ressourcepersoner i tværfagligt vejlederteam

Herstedvester Skole, Albertslund Kommune

har lærer-pædagog-samarbejde i tværfagligt team

Hellerup Skole, Gentofte Kommune

arbejder med 'Barnets Hele Dag' og dermed også med et udvidet lærer-pædagog-samarbejde

Sjælsøskolen, Rudersdal Kommune

har lærer-pædagog-samarbejde i tværfagligt team

Skovlyskolen, Rudersdal Kommune

har undervisningsvejledere, som fungerer som særlige ressourcepersoner.

To typer indsatser i arbejdet med professionelle relationer

Skolerne i dette tema er optaget af den merværdi, som de finder i at udvikle de professionelle relationer på skolen. Skolernes udgangspunkt er, at forskellige fagligheder kan tilbyde flere øjne på eleverne og dermed gøre undervisningen mere nuanceret.

Nogle skoler arbejder med lærer-pædagog-samarbejdet og har igangsat indsatser og ændret praksis, så pædagogerne i en vis udstrækning indgår i undervisningen og/eller udbyder egne undervisningstilbud – ofte organiseret som aktiviteter eller værksteder. Fælles for disse skoler er, at pædagogerne er en del af teams organiseret efter enten årgang eller klasser og dermed også deltager i mødeaktiviteter og skole-hjem-samarbejde.

Andre skoler har fokuseret på samarbejdet med særlige ressourcepersoner, fx undervisningsvejledere og særlige tværfaglige vejledningsteams, der fungerer som rådgivere for skolens lærere.

Pædagoger som et anderledes par øjne

Pædagogerne kan bidrage med et andet syn på eleverne og nogle andre kompetencer i undervisningssituationen. Sådan lyder det enstemmigt fra skolelederne på de skoler, der har involveret pædagogerne i skoledagen og i undervisningen. På mange af skolerne inddrages pædagogerne ud fra en erkendelse af, at de er særligt stærke i relationsarbejdet og i arbejdet med elevernes trivsel. De skoler, der arbejder med lærer-pædagog-samarbejdet, oplever, at det er i kombinationen af de to faggruppers kompetencer og viden, at man kan udvikle eleverne allermost. Mange ledere og lærere understreger, at trivsel og gode relationer er afgørende for elevernes læring.

På Dalby Skole arbejder man aktivt med lærer-pædagog-samarbejdet, efter at Kolding Kommune for omkring 13 år siden satte et forsøgsarbejde i gang. Ledelse, lærere og pædagoger oplevede, hvordan et øget og tæt team-samarbejde mellem lærere og pædagoger bidrog til øget trivsel blandt eleverne og kvalificerede skole-hjem-samarbejdet. Det handler ifølge ledelsen om, at lærere

og pædagoger har forskellige kompetencer, der hver især bidrager forskelligt og tilsammen styrker den pædagogiske praksis. På Dalby Skole har man tænkt videre i lærerkompetencer og pædagogkompetencer og på den baggrund besluttet, at pædagogerne har et særligt ansvar for elevernes emotionelle kompetencer og relationer til hinanden.

På Bakkeskolen anses lærer-pædagog-samarbejdet ligeledes som en vej til øget trivsel blandt eleverne. Her fortæller skolelederen, at pædagogerne særligt bidrager i inklusionsøjemed. Pædagogerne varetager AKT-opgaver på skolen, både i et særligt AKT-tilbud, hvor elever i kortere eller længere tid kan have deres skolegang for at blive klar til at komme tilbage til den almene undervisning, og som egentlige AKT-pædagoger, der deltager i undervisning og rådgiver lærere i forhold til AKT-udfordringer. Lærerne efterspørger ifølge lederen pædagogernes kompetencer og bidrag til at øge elevernes trivsel og til at sikre gode inklusionsindsatser.

Pædagoger styrker en differentieret undervisning

Det er ikke kun i trivselsøjemed, at pædagogerne udfylder vigtige roller på de deltagende skoler. Det handler ifølge flere skoler om at få pædagogerne til at understøtte arbejdet med at differentiere undervisningen.

Odense Kommune har gennemført en skolereform, der betyder, at eleverne har en længere skoledag, som varer fra kl. 8 til kl. 14 i indskoling og på mellemtrinnet. På Ejerslykkeskolen bliver en del af den ekstra undervisningstid varetaget af pædagoger, der gennemfører pædagogiske aktivitetstimer og undervisning i valgfag (såkaldte værkstedstimer). Derudover indgår pædagogerne i undervisningen i ti lektioner om ugen i de yngste klasser. På Ejerslykkeskolen er skoleåret opdelt i fire x ti uger, hvor hver periode har et overordnet tema, som definerer fagfordelingen og de øvrige aktiviteter på skolen. De pædagogiske aktivitetstimer planlægges og gennemføres af pædagogerne med udgangspunkt i pædagogiske læreplaner. Ledelsen fortæller, at aktivitetstimerne på forskellig vis understøtter den øvrige undervisning, fx ved hjælp af praktiske øvelser, der relaterer sig til de faglige mål. Aktivitetstimerne kan også have særligt fokus på at understøtte elevernes sociale udvikling.

Samme fokus på den mangfoldighed og de øgede muligheder, der skabes, når pædagogerne inddrages i børnenes skoledag, er kendetegnende for Hellerup Skoles motivation for at udvide lærer-pædagog-samarbejdet. Her er pædagogerne en naturlig del af skoledagen, og lærere og pædagoger har som samlet team ansvaret for eleverne fra kl. 8 til kl. 17 hver dag i indskoling. Pæ-

VENNECIRKLER PÅ DALBY SKOLE

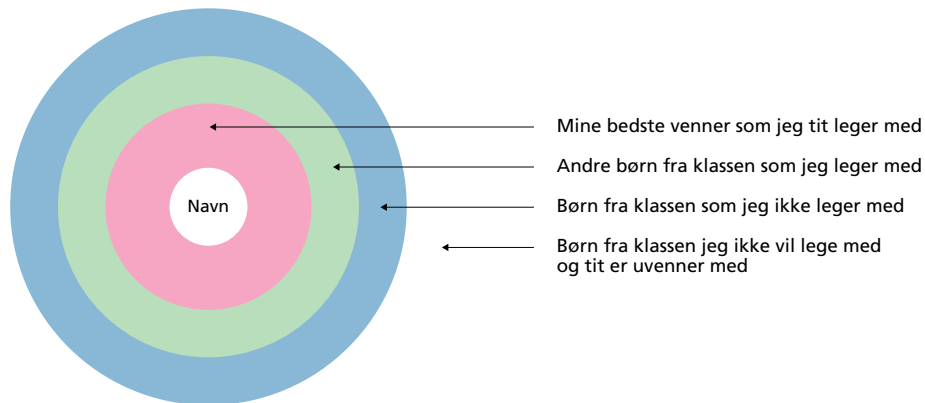
På Dalby Skole bidrager pædagogerne til at skabe det sociale overblik over elevernes trivsel og relationer. Man har udviklet to værktøjer kaldet vennecirkler og elevinterview.

Minimum én gang om året laver pædagogerne vennecirkler med de yngste elever på Dalby Skole.

Værktøjet vennecirkler består af et ark, hvorpå der er fire cirkler i forskellige farver.

Denne cirkel følges op af et elevinterview, børnebarometret, som giver anledning til at få uddybende svar på børnenes cirkler.

Der udarbejdes en matrix for hele klassens elevgruppe, og denne bliver udgangspunktet for eventuelle handleplaner eller indsatser, som er nødvendige at sætte i gang.

dagøger og lærere arbejder sammen i teams og planlægger, hvornår der skal være fagopdelt undervisning, projektføreløb eller ture ud af huset, og hvornår der skal være fritid. Dermed er samarbejdet mellem lærere og pædagoger en direkte anledning til, at der er større fleksibilitet, fx kan der også godt lægges undervisningstid om eftermiddagen. Ved at man på Hellerup Skole bemander dagen efter, hvornår der er flest elever, får man mulighed for at inddrage pædagogerne meget mere i formiddagstimerne og dermed skabe mere variation i undervisningen og i tilgangen til de enkelte elever.

Etablering af et ligeværdigt samarbejde

Kendetegnende for alle de skoler, der arbejder med lærer-pædagog-samarbejdet og har bidraget til dette tema, er, at de alle har fastlagte rammer omkring det formelle lærer-pædagog-samarbejde.

Både Herstedvester Skole og Sjælsøskolen har arbejdet med at strukturere samarbejdet mellem pædagoger og lærere, og begge skoler afsætter tid til, at de to faggrupper holder fælles møder.

På Herstedvester Skole er indskolingen organiseret i såkaldte huse på tværs af årgange. Hvert hus har egen ledelse, og teamet i huset består af både lærere og pædagoger. Der var i starten en del skepsis omkring samarbejdet fra både lærere og pædagoger. Derfor prioriterede skoleledelsen tid til, at teamene kunne udvikle og etablere deres samarbejde. En væsentlig del af den prioritering har været at afsætte tid til et ugentligt teammøde. Derudover har ledelsen af indskolingen prioriteret at afholde tre møder om året, hvor både ledelse og alle teams deltager.

Særlige ressourcpersoner styrker undervisningen

Mens nogle skoler fokuserer på lærer-pædagog-samarbejdet og udbygger pædagogernes rolle i undervisningen og skoledagen, er man på andre skoler optaget af at udbygge brugen af særlige ressourcpersoner. De skoler, der arbejder fokuseret med særlige ressourcpersoner, henviser til, at ressourcpersoner udvikler og kvalificerer lærernes undervisning.

På Brønshøj Skole har man, som vi har beskrevet mere indgående i et selvstændigt afsnit, etableret et tværfagligt vejlederteam, der består både af skolens egne resourcepersoner (lærere og pædagoger) og af eksterne konsulenter (fx PPR-psykolog og socialrådgiver fra den kommunale forvaltning). I praksis er det muligt for lærerne at komme til vejledning hos vejledningsteamet én fast dag om ugen i et fastlagt tidsrum. Skolens leder fortæller, at vejlederteamet blev etableret for ca. fire år siden ud fra en klar ledelsesstrategi om at ændre læreres og pædagogers fokus, sådan at de retter blikket mod undervisningen, pædagogikken og didaktikken, når elever udviser en problematisk adfærd. Det er ledelsens ambition, at vejlederteamet skal være med til at gøre den enkelte lærers udfordringer i undervisningen til genstand for fælles læring og udvikling.

VEJLEDERTEAM PÅ SKOVLYSKOLEN

Vejlederteamet arbejder ud fra en fast struktur:

- 1 Lærere kontakter vejlederteam med en udfordring/et problem/et fokusområde.
- 2 Der aftales en dato for, at en eller flere vejledere kan observere den pågældende lærers undervisning. Nogle gange laves video-observation.
- 3 Forud for observation holdes et formøde, hvor fokus aftales.
- 4 Vejleder(e) observerer undervisning.
- 5 Der afholdes møde med det samlede vejlederteam med fokus på den observerede undervisning og det aftalte fokuspunkt med fokus på udvikling af undervisningen.

På Skovlyskolen har man en ambition om at udvikle undervisningen og lærernes bevidsthed om egen undervisning. Skolelederen fortæller, at skolen arbejder med at fastholde og udvikle en kultur, hvor det er legitimt at ændre egen praksis, og hvor man i fællesskab synliggør den ofte ikke-italesatte viden, der er indlejret i lærernes undervisning. Til at understøtte denne kultur arbejder man med undervisningsvejledere, der understøtter lærerne i arbejdet med de faglige mål. For hvert fag er der en undervisningsvejleder, der i samarbejde med konsulenter i kommunen arbejder med at give lærerne feedback på deres undervisning. Undervisningsvejlederne er foregangsmænd i hvert deres fagteam, og de har til opgave at udvikle fagene, observere lærernes undervisning, give dem feedback og lægge op til refleksion, bl.a. ud fra en diskussion af, hvad der er god undervisning. Arbejdet med undervisningsvejledere er en del af en kommunal satsning, og vejlederne er professionshøj-

skoleuddannede og har løbende sparring med kommunens fagkonsulenter.

Hvad er målet med og ambitionen bag indsatsene?

Fælles for de skoler, der arbejder med at udvikle de professionelle relationer, er, at de er styret af en idé om, at et tværfagligt samarbejde udvikler undervisningens kvalitet. De deltagende skoler fortæller, at samarbejdet mellem lærere og pædagoger og samarbejdet med professionelle resourcepersoner er med til at skærpe fokus på elevernes læring og udvikling. For flere skoler er det en ambition at øge de fagprofessionelles refleksionskompetencer ved at have to blikke på undervisningsopgaven og dermed gøre begge faggrupper skarpere.

På Brønshøj Skole, der arbejder med et vejlederteam bestående af særlige resourcepersoner, er man motiveret af ønsket om at øge mulighederne for inklusion og undervisningsdifferentiering. Her mener skolelederen, at vejlederteamet ved at flytte fokus fra den elev, der fx udviser en problematisk adfærd, over på den konkrete undervisning og de sammenhænge, som eleven indgår i, kan udvikle undervisningen på skolen og sørge for, at de gode eksempler videregives.

At pædagoger har stor viden om børns trivsel, relationsdannelse og sociale udvikling, har været en motivationsfaktor for flere af de skoler, der har arbejdet aktivt for at inddrage pædagogerne mere systematisk i skoledagen og i undervisningen.

De deltagende skoler har altså en fælles dagsorden, hvor de både er motiveret af og arbejder mod at øge bevidstheden om undervisningen, dels ved at inddrage særlige resourcepersoner, der med specifikke kompetencer kan vejlede lærerne, dels ved at bringe pædagoger ind i skoledagen.

Hvad har skolerne lært?

De deltagende skoler giver udtryk for, at arbejdet med at udvikle et velfungerende samarbejde på tværs af faggrupper er en udfordrende opgave, som til tider medfører frustration hos alle parter.

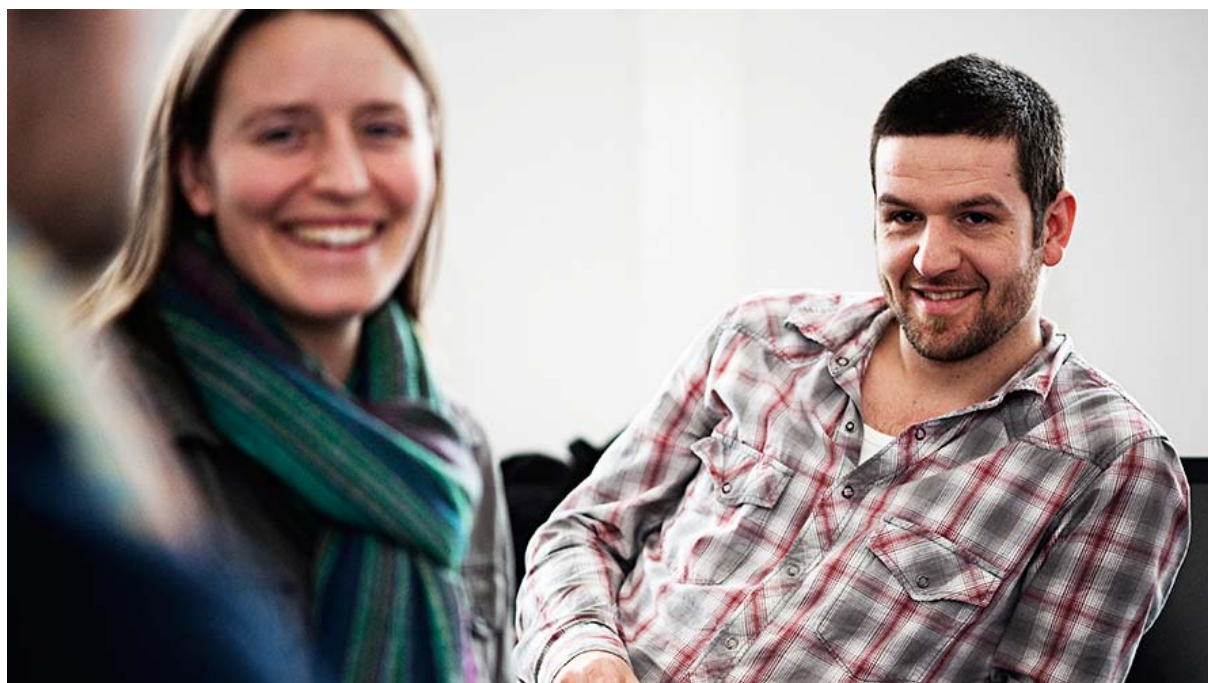
Skolelederne fortæller bl.a., at det har taget tid at gøre pædagoger til fulgyldige medlemmer af lærerteamene. Én skoleleder omtaler det som et decideret paradigmeskifte på skolen. For mange af skolerne har vejen til et succesfuldt samarbejde været at arbejde fokuseret med at skabe en gensidig respekt mellem faggrupperne, bl.a. ved at ledelsen tydeliggør og taler om de forskellige gruppers styrker, kompetencer og opgaver.

Det synes, som flere skoler bemærker, uundgåeligt, at der opstår gnidninger, når flere fagprofessionelle skal arbejde sammen. Fx er det fælles for de fleste af de deltagende skoler, at koordinering af mødeafholdelse har været en praktisk udfordring, hvor særligt lærere og pædagoger har haft svært ved at finde tid til at mødes på grund af forskellige arbejdstider. Derfor understreger de fleste skoleledere, lærere og pædagoger, at det er afgørende, at ledelsen rammesætter mødeaktiviteterne, sådan at det er skemalagt, hvornår der skal holdes møder på tværs af faggrupper. Flere skoler har løst denne udfordring ved at lave en form for søjleopdelt undervisning, hvor pædagoger eller lærere fra andre klasser (søjler) har haft ansvaret for den pågældende årgangs elever, mens både lærere og pædagoger herfra har holdt møde.

En af de udfordringer, der oftest henvises til i forhold til lærere, der fungerer som vejledere for deres kolleger, er, at vejlederen kan have svært ved at finde et ståsted og legitimitet over for de andre lærere. Både Skovlyskolen og Brønshøj Skole, der arbejder med kollegiale vejledere, fortæller, at de ikke i særligt høj grad har oplevet denne udfordring, fordi deres rolle er klart defineret af en ledelse, der har sat en dagsorden, der er kendt af alle lærere. Dermed oplever skolelederne, at det forhold, at vejlederen har en klar autoritet og en rolle, der er defineret og kendt af alle, er med til at tydeliggøre vejlederens rolle og opgave over for kollegerne.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL STYRKE DERES PROFESIONELLE RELATIONER

- Gør det klart, at der er tale om et forpligtende samarbejde, hvortil alle parter skal bidrage.
- Få drøftet og tydeliggjort skolens målsætninger for samarbejdet, sådan at begge faggrupper ved, hvad der forventes af dem hver især og sammen. Lav fx en fælles værdisætning, sådan at læreres og pædagogers roller tænkes sammen.
- Et godt samarbejde kommer ikke af sig selv, men skal gives tid og prioriteres af ledelsen og i planlægningen. Lav fx en forventningsafstemning.
- Sørg for, at der er en tydelig ledelsesdagsorden for samarbejdet. På den måde har de involverede parter et grundlag at 'stå på'.
- For særlige ressourcepersoner gælder særligt, at deres platform skal sikres af ledelsen.

BRØNSHØJ SKOLE

– et team, der vejleder lærere

På Brønshøj Skole er ledelsens overordnede målsætning at styrke en professionel samarbejdskultur blandt lærerne. Det handler om at sætte fokus på lærernes team-samarbejde, og det handler om at give lærerne et professionelt forum, hvor de kan undersøge deres praksis i fællesskab. Det professionelle forum har fået et navn: Vejlederforum.

Lærerne på Brønshøj Skole er organiseret i teams omkring klasserne. Brønshøj Skoles ressourcepersoner er også organiseret i et fælles team, Vejlederforum, der siden 2010 har stået for en fælles vejledning af de enkelte lærerteams. Vejlederforum består af skolens egne ressourcepersoner og vejledere (fx AKT-vejleder og læsevejleder), og der er også tilknyttet en fast psykolog og en socialrådgiver fra Københavns Kommune.

I praksis er Vejlederforum struktureret sådan, at de eksterne medlemmer af gruppen møder på skolen en enkelt dag om ugen. På denne dag kan lærerne modtage vejledning.

EVA har besøgt Brønshøj Skole for at få nærmere indblik i, hvordan Vejlederforum arbejder.

Typer af vejledning

Vejlederforum giver vejledning til lærere på en række forskellige måder.

Lærerteams kan besøge Vejlederforum og vende problematikker i deres daglige arbejde. Problemstillingerne kan være både udfordringer med en bestemt klasse, som lærerteamet underviser, samarbejdsproblemer i teamet og en faglig problematik. Vejledningen kan foregå enten efter ønske fra et medlem af teamet eller på Vejlederforums eget initiativ.

Vejlederforum har eksempelvis indkaldt lærerne omkring udskolingens matematikundervisning, fordi skolens ledelse kunne notere sig, at mange elever havde faglige udfordringer i matematik.

Hvis lærere selv ønsker at modtage vejledning, skal de beskrive emnet for vejledningen over for Vejlederforum, der så prioriterer, hvilke lærerteams det indkalder til vejledning. En vejledningskoordinator på Brønshøj Skole forklarer, at det gerne skal være sådan, at man relativt let skal kunne komme til vejledning, hvis man oplever en udfordring som lærer:

”Til at starte med skulle lærerne skrive en meget lang beskrivelse af deres problematik. Og der har vi nu gjort det meget enkelt og bare sagt: ”I skriver bare to linjer, og så kommer I herind”.

Nye lærere på skolen bliver inviteret til en vejledningsseance sammen, hvor de får mulighed for at dele deres oplevelser og støtte hinanden i deres professionelle liv. Dette er, som en lærer forklarer, en kæmpe styrke for de nye lærere:

”Det er rart at høre, at man ikke er alene om sine frustrationer over, at man hele tiden føler, at man måske er lidt bagefter. Og det virker nogle gange lidt mere beroligende, at det er en, som sidder i det på samme måde som en selv.”

Vejlederforum arbejder også i par, når det vejleder individuelle lærere om eksempelvis samarbejdsudfordringer i relation til bestemte kolleger eller i forhold til bestemte opgaver i en klasse. En lærer har fx fået hjælp og sparring til at udnytte klassens tid og arbejde med relationer imellem eleverne. Læsevejlederen og AKT-vejlederen tilrettelagde et forløb, hvor læreren først tre gange observerede AKT-vejlederen afholde klassemøder, der blev fulgt op af et vejledningsmøde mellem læreren og vejlederne. Læreren fik en række konkrete øvelser, såsom en hviskeleg, til at arbejde med relationerne i klassen.

Vejledningskoordinatorerne laver også små vejledningspakker til specifikke klassetrin med afsæt i problematikker, de har mødt flere gange i Vejlederforum. Vejlederne kan altså genbruge ’pakkerne’, når de vejleder forskellige lærere.

Gennemgående træk i vejledning

Vejledningskoordinatorerne og skolelederen fortæller, hvordan nogle problematikker og løsninger går igen i vejledningen af lærerne.

Der har ifølge skolelederen tidligere været fokus på elevernes udfordringer – og i mindre grad fokus på undervisningen og på den kontekst og de relationer, som eleverne indgår i. Det er et erklæret mål på skolen at ændre fokus fra enkeltelever til at have fokus på undervisningen og den kontekst, som udfordringerne kommer til udtryk i. Hver vejledning kredser i vid udstrækning om de samme spørgsmål til teamet:

- Hvad bekymrer?
- Hvad fungerer?
- Hvad skal der ske?

BRØNSHØJ SKOLE

– fortsat

Et andet træk, som Vejlederforum og ledelsen hæfter sig ved, er, at de problematikker, lærerne beskriver, ofte viser sig at ændre sig, når lærerne får talt med vejlederne. Det er en af grundene til, at lærerne ikke længere skal skrive en lang beskrivelse af deres problematik. For problematikken kan, som en vejledningskoordinator understreger, vise sig at være en helt anden end den, de kommer til vejledning med:

”Lærerne kommer herind og tror, at det er en AKT-problematik, men går i sidste ende ud og finder ud af, at det er en faglig differentierings-problematik, eller at de glemmer at opstille læringsmål”.

Vejledningsforums indførelse

Vejledningsforum på Brønshøj Skole har eksisteret siden 2010. Det var ifølge vejledningskoordinatorerne en lang proces at indføre Vejledningsforum. Forummets første indsatsområder var ifølge en af vejledningskoordinatorerne at udvikle en fælles faglighed og et fælles sprog.

”Vi har fra starten arbejdet meget med at udvikle en fælles faglighed. I starten var det sådan, at lige så snart der kom en udfordring ind, så kiggede alle på AKT-vejlederen. Nu er det blevet sådan, at der ikke er nogen, der kigger på nogen. Vi har alle sammen et ansvar, og så må vi prøve at byde ind.”

Vejlederforum arbejder på baggrund af en klar ledelsesdagsorden. Det har været nødvendigt for at kunne fungere i den nye struktur, siger en af vejledningskoordinatorerne:

”Det har været vigtigt for os, at vi havde en leder, der stod bag os, og at det var okay, at vi gik ud og vejlede”.

Da Vejlederforum blev oprettet, var der nemlig i nogle tilfælde utilfredshed med den nye struktur. Skepsissen blandt lærerne handlede mest af alt om, at lærerne ikke længere oplevede at kunne få den støtte, de umiddelbart efterspurgte, fx at en speciallærer kom og hjalp dem med at håndtere en udfordret elev. I stedet for at fokusere på elevens udfordringer kunne Vejlederforum finde på at tale om undervisningsdifferentiering eller klasseledelse og på den måde lægge ansvaret for at tage hånd om den pågældende elev tilbage til lærerne.

Når skolen alligevel har bibeholdt Vejlederforum og tænker på det som en succeshistorie, handler det i høj grad om, at Vejlederforum og ledelsen har været vedholdende. De har fastholdt en bestemt struktur, og de har fastholdt, at Vejlederforum skulle gennemføre efterrefleksion efter hver vejledning. Netop så Vejlederteamet også har kunnet blive ved med at blive klogere på, hvordan man vejleder kolleger på en meningsfuld måde. Skolelederen forklarer om Vejlederforums efterrefleksion:

”Det er her, hvor vejlederne støtter hinanden i at stå distancen. For det sidste, lærerne hyppigt har lyst til at høre, det er, at det er deres egen praksis, de skal tilbage og kigge på. De vil hellere høre, at det er nogle bøvlede unger, du har, og nu kommer vi ned og snakker med dem for dig.” (Skoleleder, Brønshøj Skole).

EJERSLYKKESKOLEN

– et tæt lærer-pædagog-samarbejde kvalificerer blikket på den enkelte elev

På Ejerslykkeskolen er pædagogerne en aktiv og nødvendig del af skoledagen. Pædagogerne deltager i både undervisning, aktiviteter, temauger og teammøder. Alt sammen for at sikre en større sammenhængskraft mellem fritidsliv og skoleliv og for at skabe en skoledag, der på bedst mulig vis understøtter elevernes faglige og sociale udvikling. Med blik for børnenes trivsel har Ejerslykkeskolen fokus på en fortsat udvikling af et lærer-pædagog-samarbejde, en udvikling, der begyndte for mere end ti år siden. Dengang "bidrog" pædagogerne til den almindelige undervisning som en form for støttepædagoger. Siden har samarbejdet udviklet og ændret sig, både i omfang og i indhold, og man har markeret samarbejdet ved at omdøbe pædagogerne til skolepædagoger.

På disse sider kan du læse mere om, hvordan Ejerslykkeskolen organiserer skoledagen, så den bl.a. rummer pædagogiske aktiviteter, værkstedshold og fleksuger.

En skoledag på Ejerslykkeskolen

Når eleverne i indskoling og på mellemtrinnet møder ind på Ejerslykkeskolen, møder de ind til en skoledag, hvor både lærere og pædagoger er fysisk til stede på skolen, og hvor eleverne i løbet af en dag bliver undervist af både lærere og pædagoger.

Hvor den daglige undervisning i fagene gennemføres af en lærer, dog nogle gange i samarbejde med en pædagog, varetager pædagogerne andre selvstændige opgaver i undervisningsdelen. Ud over at pædagogerne i ti lektioner om ugen indgår som klassens 'ekstra voksne', gennemfører pædagogerne også pædagogiske aktiviteter med klasserne i fem lektioner om ugen, og de udbyder værkstedsundervisning, som alle elever vælger sig ind på én dag om ugen i to lektioner.

Eleverne har ifølge ledelsen vænnet sig til, at der ikke skelnes mellem 'de voksne'. Et forhold, som skolen arbejder hårdt på at fastholde. Det kræver først og fremmest, at personalegruppen ser sig selv som en samlet personalegruppe. Her vurderer ledelsen, at det er vigtigt, at ledelsen agerer foregangsmænd og arbejder tæt sammen. SFO-leder og skoleleder arbejder tæt sammen og har sammenlagt SFO'ens og skolens økonomi.

Man har desuden organiseret lærere og pædagoger i samlede årgangsteams og skemalagt årgangsmøderne, hvor både lærere og pædagoger deltager. Møderne foregår i undervisningstiden, så mens årgangens lærere og pædagoger mødes, varetager skolens andre pædagoger undervisning. Både ledelse og medarbejdere understreger, at samarbejdet mellem lærere og pædagoger styrker elevernes sociale og faglige udvikling. Lærere og pædagoger kan nemlig bidrage med forskellige kompetencer og styrker, hvilket ifølge Ejerslykkeskolen betyder, at der er en mere helhedsorienteret tilgang til eleverne.

Pædagogiske aktiviteter, værkstedshold og fleksuger

Som led i Odense Kommunes indførelse af 'Den Sammenhængende Skoledag' går eleverne i Ejerslykkeskolens indskoling og på mellemtrinnet i skole fra kl. 8 til kl. 14. I praksis betyder det bl.a., at eleverne har nogle ekstra lektioner. Disse lektioner anvendes bl.a. til pædagogiske aktiviteter. Pædagogiske aktiviteter er lektioner, hvor pædagogerne laver aktiviteter med eleverne, og her står pædagogerne både for planlægning og for gennemførelse af undervisningen.

Eleverne har desuden værkstedshold (praktisk-musiske fag) én dag om ugen i to lektioner, og der er fleksuger fire gange om året. Både i fleksugerne og på værksteds-holdene udbyder pædagogerne hold. Ifølge en lærer kan dette bl.a. bidrage til, at eleverne på skolen ser lærere og pædagoger som en samlet voksegruppe, og at eleverne ikke længere associerer pædagogtid med fritid:

"I starten sagde børnene altid: "Nu skal vi lege!", når der kom en pædagog ind i klassen. Det er de holdt op med. Nu ved de, at der fx skal være holddeling".

På Ejerslykkeskolen oplever både ledelse, personale og elever, at fleksuger og pædagogiske aktiviteter giver variation i skoledagen. Det at inddrage pædagogerne i skoledagen opleves som en måde at understøtte arbejdet med at differentiere undervisningen på. Lærere og pædagoger kan i fællesskab sikre en mangfoldighed i tilgangen til eleverne, og dermed kan de øge elevernes trivsel og læring. Samtidig

EJERSLYKKESKOLEN

– fortsat

oplever man på Ejerslykkeskolen, at pædagogerne byder ind med noget kvalitativt forskelligt fra det, som lærerne kan byde ind med.

”Når vi sidder i et årgangsteam, har vi jo både lærere, som har børnene i klassen, men vi har også kolleger [pædagoger, red.], der ser børnene i en anden sammenhæng” [SFO’en, red.].

PÆDAGOGISKE AKTIVITETSTIMER

Et eksempel på en pædagogisk aktivitetstime, der fungerer som understøttende undervisning

Aktiviteterne finder sted i skolens idrætshal. En klasse er samlet i idrætshallen, og eleverne er delt i to hold. Begge hold står på række i den ene ende af lokalet. I den anden ende står pædagogen, og på gulvet ligger laminerede kort med bagsiden opad. Hvert kort repræsenterer et tal. Pædagogen råber: ”I skal plusse og hinke tilbage.” Derefter råber han: ”GO!” Én elev fra hvert hold løber af sted op mod pædagogen. Her tager de et kort fra gulvet, regner sig frem til resultatet og løber tilbage til holdet. Herefter tager en anden elev over som en stafet. Efter nogen tid råber pædagogen: ”I skal minusse og hoppe tilbage.” Aktiviteten fortsætter, indtil eleverne har været alle regnearterne igennem et par gange.

Sammenhæng mellem skole og fritid

For ledelsen på Ejerslykkeskolen er det afgørende, at der er en sammenhæng mellem elevernes tid i SFO og i skole. En sådan sammenhæng sikres ved, at årgangsmøderne også fungerer som videndeling og overlevering af relevante informationer om eleverne. En lærer fortæller, at det er en styrke for deres helhedssyn på eleverne, at de også ved, hvad der rører sig, når eleverne er i SFO, for som en lærer siger:

Årsplanerne udarbejdes desuden i årgangsteamet med fokus på både lærernes Fælles Mål og de pædagogiske læreplaner. På den måde sikres også en sammenhæng mellem elevernes sociale og faglige udvikling, som er en væsentlig grund til, at ledelsen på Ejerslykkeskolen fortsat er optaget af at sikre et veludviklet samarbejde mellem lærere og pædagoger. Som skolelederen siger, så ”er det underligt, at man hører til et bestemt sted uden at gøre noget sammen – for det er de samme børn og de samme forældre”.

MÅL FOR LÆRER-PÆDAGOG-SAMARBEJDET PÅ EJERSLYKKESKOLEN

- Lærer-pædagog-samarbejdet skal øge mulighederne for at differentiere undervisningen.
- Samarbejdet mellem lærere og pædagoger skal sikre et nuanceret og helhedsorienteret syn på eleverne.
- Der skabes en større sammenhæng i elevernes dag og i læreres og pædagogers viden om elevernes sociale udvikling.

Mål og evaluering

At sætte mål for elevernes læring og at evaluere, om man når dem, kan være en stor udfordring. Skolerne i dette tema har taget udfordringen op og arbejdet fokuseret med mål og evaluering. I temaets casedel kan du læse om, hvordan Høsterkøb Skole har arbejdet med at formulere læringsmål i børnehøjde, og hvordan Øster Farimagsgades Skole har brugt deres ressourcepersoner til at styrke arbejdet med at sætte læringsmål.

Fælles Mål skal præciseres og forenkles. Det er et af de centrale elementer i aftaleteksten til folkeskolereformen. En forenkling af Fælles Mål og en styrket evalueringspraksis skal bidrage til, at lærere i højere grad arbejder ud fra en målbaseret praksis – en praksis, der skal medføre, at elevernes læringsudbytte og faglige progression i højere grad kommer i centrum.

I dette tema i inspirationsmaterialet præsenteres du for syv forskellige skolars arbejde med at få deres mål- og evalueringsarbejde til at kvalificere deres pædagogiske praksis.

DE MEDVIRKENDE SKOLER ER:

Gasværksvejens Skole, Københavns Kommune
planlægger undervisningen med afsæt i læringsmål, som i indskoling er bestemmende for, hvilke fag der inddrages

Øster Farimagsgade Skole, Københavns Kommune
har ressourcepersoner, som spiller en væsentlig rolle i arbejdet med at opstille læringsmål i årsplanlægningen

Høsterkøb Skole, Rudersdal Kommune
har lærere, der formulerer læringsmål i børnehøjde

Skovlyskolen, Rudersdal Kommune
har udviklet en matematiktest, som tester matematiske kompetencer frem for færdigheder

Herfølge Skole, Køge Kommune
arbejder med læringsmål i årsplanlægningen, som brydes ned til mål pr. halvår, måned, uge og lektion

Kirkebakkeskolen, Vejle Kommune
arbejder med portfolio, som anvendes som led i elevernes selvevaluering

Tjørnegårdsskolen, Gentofte Kommune
arbejder med 'Fremtidens Elevplan'.

To veje at gå – to typer af indsatser

De syv skoler, der har bidraget til dette tema, er alle optaget af en idé om, at arbejdet med mål og evaluering vil styrke elevernes udbytte af undervisningen. Skolernes arbejde og indsatser tager sig forskelligt ud, men på tværs af deres fortællinger hæfter vi os ved, at de taler om to forskellige veje, man kan gå.

Hvor nogle af skolerne primært er optaget af at styrke og udvikle lærernes arbejde med at nedbryde Fælles Mål til læringsmål for undervisningen, har andre skoler i højere grad fokus på at udvikle forskellige evalueringsværktøjer, der kan give eleverne indblik i egen progression. Flere af skolerne har fokus på, at lærerne skal nedbryde Fælles Mål til læringsmål for undervisningen, samtidig med at de arbejder med at gøre målene til elevernes egne mål.

Fra Fælles Mål til læringsmål for undervisningen

På Øster Farimagsgade Skole, Kirkebakkeskolen, Gasværksvejens Skole, Tjørnegårdsskolen, Høsterkøb Skole og Herfølge Skole er man optaget af, at lærerne opstiller læringsmål for undervisningen, dvs. mål for, hvad eleverne skal lære af undervisningen.

De har altså fokus på at skabe en praksis, hvor lærerne planlægger, hvad eleverne skal lære, og hvilke færdigheder og kompetencer de skal udvikle, og at de først på denne baggrund bestemmer, hvilke aktiviteter der skal gennemføres i undervisningen. Lederne, vi har interviewet, hæfter sig ved, at lærerne traditionelt set har planlagt, hvilke aktiviteter og temaer de gerne ville gennemføre, men i mindre grad har taget udgangspunkt i, hvad eleverne skal lære.

Arbejdet med at opstille læringsmål består typisk af en række trin, hvor lærerne bevæger sig fra Fælles Mål og årsplanen til specifikke læringsmål for konkrete undervisningsforløb.

Elever skal vide, hvad de skal lære

Mens nogle skoler altså har særligt fokus på at få opbygget en pædagogisk praksis, hvor lærerne arbejder med at opstille læringsmål for undervisningen, har man på andre skoler været optaget af at give eleverne medejerskab til deres egne læringsmål og indblik i egen progression. Høsterkøb Skole, Tjørnegårdsskolen og Kirkebakkeskolen er eksempler på skoler, der har haft blik for dette arbejde. På disse skoler har et af sigtepunkterne for arbejdet med mål været, at alle elever skal vide, hvad de skal lære. Lederne begrundede dette med, at når eleverne bliver opmærksomme på deres egne læringsprocesser, så styrker det deres faglige udvikling.

Et eksempel på, hvordan man arbejder med at formidle læringsmålene til eleverne, ses bl.a. i nedenstående illustration, som Kirkebakkeskolen har udarbejdet. Illustrationen viser, hvordan lærerne nedbryder Fælles Mål til konkrete mål for de enkelte undervisningsforløb og til individuelle mål for hver enkelt elev i det enkelte fag.

Illustration af Kirkebakkeskolens arbejde med læringsmål og portfolio.

På Kirkebakkeskolen har man valgt at erstatte den traditionelle elevplan med en portfolio, og det er i elevernes portfolier, at elever og lærere løbende følger op på, hvorvidt og hvordan eleverne har nået deres individuelle mål. Portfolien anvendes dermed som et konkret evalueringsværktøj, som både lærere og elever anvender til at vurdere elevernes udbytte af undervisningen.

Også på Tjørnegårdsskolen er man i gang med at indføre en ny, kommunalt udviklet digital elevplan, 'Fremtidens Elevplan', der har fokus både på målene for elevens alsidige udvikling og på målene for de enkelte fag.

Skolens traditionelle elevplaner bliver dermed erstattet af en elektronisk og mere avanceret elevplan, et "dagligt og dynamisk værktøj", der giver lærerne og pædagogerne mulighed for at bryde Fælles Mål ned til delmål, dvs. individuelle læringsmål. Det nye redskab er udviklet sådan, at det ifølge ledelsen hjælper lærere og pædagoger til at tænke i progression og i læring, når de tilrettelægger undervisningen, og det sikrer samtidig, at elever og forældre hele tiden kan følge med i den enkelte elevs progression.

På Skovlyskolen har man i samarbejde med Rudersdal Kommune og Undervisningsministeriet udviklet en ny type test, Dynamat, der tester 4.-7.-klasseelevers matematikkompetencer. Det særlige ved testen er, at den

tester elevernes matematikkompetencer i stedet for elevernes matematiske færdigheder. Testen gør det muligt for læreren at følge den enkelte elevs proces fra opgaveformulering til resultat. Dermed får læreren ikke alene indsigt i, hvorvidt eleven er kommet frem til det rigtige resultat, men kan også se elevens vej frem mod resultatet. Denne viden er ifølge skolen væsentlig for læreren i forhold til at kunne justere og fokusere sin undervisning, så den matcher elevernes forudsætninger og potentialer.

På Skovlyskolen har man samtidig udviklet et observationskema, som skal gøre det muligt for børnehaveklasselædere at spotte elever, som senere i et skoleforløb kan risikere at komme i matematikvanskeligheder. Observationskemaet har beskrevet, hvad man specifikt skal være opmærksom på for at identificere de elever, der senere kan få behov for en særlig støtte i matematik. Observationskemaet er tænkt som et redskab, der bl.a. kan anvendes i forbindelse med overleveringen fra 0. til 1. klasse, men som herudover også kan følge eleven gennem skoletiden.

Motivationen bag indsatserne

På tværs af de syv skoler tegner der sig nogle af de samme billeder af, hvad der har fået dem til at lægge kræfter i mål- og evalueringsarbejdet.

Hjælp til at differentiere undervisningen

En væsentlig drivkraft, som flere af skolelederne peger på, er, at de ønsker at blive bedre til at differentiere undervisningen og løfte inklusionsopgaven. De ser arbejdet med læringsmål som et redskab til at komme tættere på den enkelte elevs faglige niveau og som et redskab, der bidrager til at styrke lærernes refleksioner over, hvordan man sikrer progression for den enkelte elev.

Behov for systematik

En anden begrundelse, som flere af lederne peger på som en drivkraft i arbejdet med at udvikle skolens mål- og evalueringspraksis, er et behov for systematik. Interviewene indikerer, at lederne er optaget af, hvordan man på skoleniveau kan få skabt en højere grad af systematik og ensartethed i den pædagogiske praksis. Nogle af de tiltag, som skolerne har iværksat, kan dermed ses som et udtryk for, at ledelsen ønsker at skærpe hele lærergruppens fokus på elevernes læring og progression.

En meningsfuld elevplan, tak

Et tredje forhold, der har motiveret skolerne til at sætte fokus på arbejdet med mål og evaluering, er ønsket om at skabe et alternativ til den mere traditionelle elevplan.

En holdning på nogle af skolerne er, at elevplanen ikke opleves som et meningsfuldt evalueringsværktøj – hverken af skoleledere, lærere, forældre eller eleverne selv. Nogle skoler har derfor ønsket at udvikle et redskab, der kan bruges både som et evalueringsværktøj i dagligdagen og som et dialogredskab i skole-hjem-samarbejdet. Udviklingen af 'Fremtidens Elevplan' i Gentofte Kommune og arbejdet med den elektroniske portfolio på Kirkebakkeskolen er bl.a. blevet til på denne baggrund.

Elever lærer mest, hvis de bliver inddraget i målene

Endelig er arbejdet med mål og evaluering på flere skoler båret frem af et ønske om i højere grad at inddrage eleverne i deres egne læringsprocesser. Arbejdet med læringsmål skal bl.a. bidrage til, at eleverne reflekterer over deres egen læring og bliver gjort medansvarlige i forhold til at sikre, at de når de mål, som er formuleret for dem. Skolerne taler her ud fra en forståelse af, at inddragelse, medansvar og synlig læring vil bidrage til at motivere og fokusere elevernes arbejde, og at denne faktor i sig selv vil styrke elevernes faglige progression. De skoler, der fremhæver denne pointe, refererer bl.a. til den newzealandske professor John Hatties syntese af, hvad der ser ud til at have betydning for elevers læring.

HATTIE SOM INSPIRATIONSKILDE

Flere skoler fremhæver, at den newzealandske professor, John Hattie, har været en væsentlig inspirationskilde i deres arbejde med mål og evaluering.

Ifølge Hattie skaber synlige læringsmål bedre faglige resultater, bl.a. fordi vejen til målopfyldelsen bliver tydeligere for eleverne, så de ved, hvor de er på vej hen, og hvordan de skal komme derhen.

Målorienteret læring kræver på den ene side, at læreren er tydelig, mht. hvad der skal læres i lektionen og i et undervisningsforløb. På den anden side kræver det, at læreren arbejder med metoder, der giver adgang til viden om, hvorvidt den ønskede læring er opnået. Det er bl.a. på denne baggrund, at Hattie taler om vigtigheden af "synlig læring."

Det betyder, at der for lærerne ligger en væsentlig opgave i at synliggøre, hvordan alle elever i en klasse holder sig på sporet hen imod de pågældende mål.

John Hattie, Synlig læring – for lærere, 2013.

Mål for arbejdet

Hvor skolerne peger på, at forskellige faktorer har givet dem inspiration til at gå i gang, har de interviewede ledere det samme mål for øje: at elevernes faglige resultater skal styrkes. Dette mål er ifølge lederne ikke afledt af dårlige faglige resultater. Snarere tværtimod understreger lederne, at de oplever, at der er behov for en konstant opmærksomhed på, hvordan man kan kvalificere undervisningen og elevernes udbytte af den. På denne baggrund fremhæver skolerne nogle yderligere mål, som de ønsker at nå med deres fokus på mål og evaluering, nemlig, at:

- Lærerne bliver klogere på den enkelte elevs faglige niveau og progression og på virkningerne af deres undervisning
- Eleverne bliver opmærksomme på egne læreprocesser og kan fornemme egen udvikling
- Lærerne får bedre forudsætninger for at differentiere undervisningen.

Interviewene vidner dermed om en tydelig sammenhæng mellem de forhold, der har motiveret skolerne til at iværksætte indsatsen, og de mål, de har opstillet for deres konkrete arbejde med indsatsen.

Skolerne følger i forskelligt omfang med i, hvordan de når disse mål. På nogle skoler har ledelsen formuleret konkrete tegn på, at de er på rette vej i forhold til at nå de mål, de har formuleret. På en skole er ledelsen fx i perioder ude at observere undervisningen og kigger her efter, hvorvidt læringsmålene kommer tydeligt til udtryk i lærernes undervisning: Er læringsmålene tydelige for

eleverne? Er der en tydelig sammenhæng mellem læringsmål og undervisning?

På andre skoler følger man primært lærernes arbejde med læringsmål og evaluering ved at have fokus på det i MUS-samtaler og teamsamtaler og ved at have det som tema på forskellige typer af faglige møder.

Kun på et par enkelte skoler har man formuleret et konkret mål for det faglige resultat, man ønsker at nå, og her er det typisk formuleret på kommunalt niveau.

Hvad har skolerne lært af processen?

På de skoler, vi har talt med, er det en udbredt holdning, at arbejdet med læringsmål er en proces, der tager tid, og en proces, der kræver meget af lærerne. Flere af de skoler, vi har interviewet, har været i gang med deres mål- og evalueringsarbejde i et par år, og de understreger, at de stadig er i gang med at øve sig. Skolerne taler om deres arbejde som en proces, der hele tiden forfines og udvikles, og flere bemærker, at de endnu ikke har fundet én model, der lever op til alle de forventninger og ønsker, de har til deres indsats. Det tager tid at få alle med.

Nye vaner kræver en indsats

Processen omkring indsatsen er forskellig fra skole til skole. På nogle skoler er det skoleledelsen, som har udstukket rammerne for indsatsen, mens indsatsen på andre skoler er født nedefra. På tværs af skolerne er det en erfaring, at lærerne på de enkelte skoler har taget

meget forskelligt imod de nye måder at arbejde på. På en skole forklarer en leder, at det for nogle lærere har været "angstfyldt". Det handler, som flere andre ledere også er inde på, om, at arbejdet med at opstille læringsmål kræver, at lærerne gentænker deres undervisning. Det øgede fokus på læringsmål gør jo netop op med mange vaner og rutiner, der er indlejret i skolens praksis.

Samtidig bemærker flere skoleledere, at det netop er rigtig svært at formulere læringsmål, og at det kræver vejledning, samarbejde, løbende sparring og øvelse. For at undgå at kaste sig over alt for meget på én gang har man derfor, fx på Tjørnegårdsskolen, valgt at indføre en ny praksis gradvist. Man har fx valgt, at den nye elektroniske elevplan først skal være obligatorisk i dansk, matematik og alsidig udvikling. Og når der er opnået en fortrolighed her, kan man udvide elevplanen til også at indeholde mål for de øvrige fag.

Eksterne konsulenter giver et fælles løft

På flere af skolerne har man fået ekstern eller kommunal konsulentbistand i en længere periode – i flere tilfælde har konsulenter fungeret som sparringspartnere i op til flere år. Sparringen har typisk bestået af en blanding af oplæg om læringsmål og praktiske øvelser, hvor lærerne har fået feedback på konkrete læringsmål, de har opstillet for deres undervisningsforløb. Denne eksterne sparring vurderer skolerne gennemgående som vigtig for den proces, de har været igennem, fordi den har været med til at give lærerne et fælles kompetenceløft.

Ressourcepersoner og spydspidser

Den kollegiale sparring fremhæves også som væsentlig for skolernes arbejde og udvikling. På især Øster Farimagsgade Skole og Skovlyskolen har man gode erfaringer med at anvende skolens særlige ressourcepersoner henholdsvis i arbejdet med læringsmål og i tolkningen af testresultaterne af matematikkompetencetesten, Dynamat. De særlige ressourcepersoner fremhæves som

lærere med særlige didaktiske kompetencer, som er relevante at trække på i bl.a. den gentænkning af undervisningsplanlægningen, som arbejdet med læringsmål fordrer. På Tjørnegårdsskolen har man gjort gode erfaringer med at lade et 'implementeringskorps' bestående af særligt udvalgte medarbejdere gå foran og prøve 'Fremtidens Elevplan' af som led i en pilotfase.

Teamet som krumtap for målarbejdet

En tredje form for sparring, som skolerne fremhæver som væsentlig, er den sparring og støtte, der foregår inden for det enkelte team – særligt årgangens fagteam. På nogle af skolerne har man således lagt op til, at arbejdet med at udarbejde læringsmål for undervisningsforløbene er noget, der foregår fælles i teamet, og dermed ikke noget, den enkelte lærer alene har ansvaret for. Dette samarbejde opleves som et vigtigt element, der skal støtte lærerne i den nye måde at planlægge undervisningen på.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ARBEJDET MED MÅL OG EVALUERING

- Man skal anerkende, at det er svært at udvikle en evalueringstankegang, og at det er i orden at prøve sig frem og lave fejl. Man skal signalere, at vi øver os sammen, og at vi lærer sammen.
- Ledelsen skal sikre, at der er et beredskab omkring lærerne, som kan støtte dem i deres arbejde med mål og evaluering.
- Opfølgning er vigtig. Ledelsen og ressourcepersoner skal løbende italesætte vigtigheden af at arbejde med læringsmål.
- Ekstern sparring, der veksler mellem oplæg og praktisk og praksisnær sparring, fastholder fokus og sikrer en fælles kompetenceudvikling.
- Tag små skridt, og lad eventuelt særligt engagerede medarbejdere bane vejen.

HØSTERKØB SKOLE

– eleverne skal være bevidste om deres læreprocesser

Høsterkøb Skole er optaget af at formulere læringsmål i børnehøjde. EVA er blevet inviteret med ind i undervisningen i en 2.-klasse og har bedt ledelse og læreren fra den pågældende klasse fortælle, hvordan de arbejder med at gøre læringen tydelig for eleverne.

På Høsterkøb Skole har lærerne i flere år arbejdet med at opstille læringsmål for undervisningen, men de har samtidig erkendt og udfordret sig selv på at tage konsekvensen af, at læringsmålene sjældent er i elevernes bevidsthed. Erkendelsen af, at læringsmålene primært er kendt af lærerne – og ikke af eleverne – er opstået i skolens arbejde med piktogrammer. I arbejdet med piktogrammer har skolen erfaret, at en lærers tydelige og visuelle kommunikation om undervisningens indhold støtter mange elever i læreprocessen.

Herefter er skolen blevet optaget af at arbejde med tydelig læring. Målet er at skabe en undervisningspraksis, der imødekommer alle elevers behov og forudsætninger. Lederen forklarer:

”Alle elever vil gerne gøre sig umage, men det er ikke alle elever, der ved, hvad læreren forventer af dem, og hvad de skal gøre for at opnå lærerens anerkendelse. Disse elever har brug for, at vi giver dem nogle konkrete mål for, hvad de skal lære, og kriterier for, hvordan de opfylder målene”.

I 2. A, som EVA har besøgt, forsøger lærerne at imødekomme alle elever gennem tydelige læringsmål for undervisningen, gennem tjeklister og gennem en fast evalueringsspraksis.

Tydelige læringsmål

Når man træder ind i klasseværelset hos 2. A, bliver man mødt af fire plancher, der viser, hvad eleverne skal lære i dansk i 2. klasse. På plancherne står der følgende:

I 2. klasse skal jeg lære at:

Læse: Jeg skal kunne læse de fleste ord i min læsebog, som svarer til mit LUS-trin.

Skrive: Jeg skal kunne lave overskrift, indledning, handling og afslutning i en tekst, jeg selv skriver.

Sprog: Jeg skal vide, hvad både ord og sætninger er, og kende flere ordklasser.

Tale: Jeg skal lære nye ord og kunne huske og forklare, hvad de betyder.

Under disse plancher fremgår de ’tegn’, der gør det muligt for alle at holde øje med, hvor hver enkelt elev er i forhold til at nå målene. I læsning er det fx beskrevet, at første trin på vejen er, at man ”kan læse små og lydrette ord”. Næste trin er, at man ”kan læse lydrette og kendte ord uden hjælp”, mens tredje og sidste trin er, at man ”kan læse små tekster og fortælle, hvad de handler om”. Eleverne ved, at de ved udgangen af 2. klasse gerne skal være på tredje trin i alle kategorierne.

Ud over de mål, der er opstillet for alle elever i dansk, arbejder eleverne også med individuelle mål. Én dag om ugen har eleverne en projektdag, hvor de bl.a. samarbejder med læreren om at sætte individuelle mål. Her skal eleverne overveje, både hvad deres mål er, og hvad de vil gøre for at nå det. Et eksempel er bl.a., at en elev skal blive bedre til at skrive faktatekster, og at eleven vil bruge PowerPoint i dette arbejde. Elevernes individuelle mål fremgår af en fælles oversigt i klassen, så eleverne kan orientere sig i hinandens mål og bl.a. vurdere, hvem de kan samarbejde med.

Formålet med, at eleverne selv formulerer deres læringsmål, er, at de får ejerskab til målene. Ifølge lederen bidrager de tydelige læringsmål til, at den enkelte elev bliver mere opmærksom på sin egen læreproces og dermed også i stand til at regulere egen læreproces:

”Det er ”medinddragelse i egen læring”, og det er noget helt andet end ansvar for egen læring. Ligesom jeg gerne vil være med til at sætte min egen kurs, så vil børn også det. Og hvis vi har børn, der har svært ved det, så er det vigtigt, at de lærer det, for ellers kommer de aldrig til at kunne sætte deres egen kurs. Det bliver sådan nogle, der skifter uddannelse syv gange og aldrig bliver færdige”.

Målet er, at eleverne får en selvindsigt i, hvilke styrker de har, og hvad de skal arbejde videre med.

HØSTERKØB SKOLE

– fortsat

Tjeklister

Når de på skolen taler om tydelig læring, handler det ikke alene om tydelige læringsmål. Eleverne skal også kende de kriterier, de bliver vurderet ud fra. Det betyder, at de i 2. klasse har lavet en række tjeklister til forskellige typer af opgaver, som de løser, fx en tjekliste til arbejdet med at skrive eventyr. Her står:

”Har du husket:

- Eventyrindledningen, hvor du præsenterer hovedpersonen
- Der er et problem
- Problemet bliver løst
- Afslutning
- Genretræk: konge, dronning, magiske 3, slot, prins, prinsesse, fe osv.”

Tjeklisterne skal ikke kun støtte eleverne i arbejdet, men også være med til at tydeliggøre, hvilke kriterier lærerne tager udgangspunkt i, når de læser elevernes opgaver. Tjeklisterne betyder, at det ikke altid er læreren, der skal rette elevernes opgaver, men at eleverne også kan bruge hinanden. Når eleverne gennemgår hinandens opgaver, tager de således udgangspunkt i tjeklisterne og kigger på hinandens tekster, punkt for punkt. Her fungerer eleverne som ’læringsdetektiver’, og erfaringen er ifølge klassens lærer, at det støtter elevernes læreprocesser, når de skal vurdere en klassekammerat, der er et niveau over eller under dem selv.

Tjeklisterne bidrager dermed til at støtte eleverne i deres arbejde og til at synliggøre de forventninger, der er til eleverne, når de løser forskellige typer af opgaver.

Grønne, gule og røde smileys

Når eleverne kender målene for, hvad de skal lære, og ved, hvad de skal lave i undervisningen, har de også gode muligheder for at evaluere på resultat og proces. Og for læreren er elevernes egne evalueringer vigtige input i forberedelsen af undervisningen og i de løbende vurderinger af elevernes progression.

”Det er altså den, der gør, der lærer. Og derfor er det vigtigt, at eleverne aktivt er med til at evaluere deres opgaveløsninger.”

Eleverne vurderer løbende deres egen udvikling i de fire kategorier læse, skrive, sprog og tale og i indfrielsen af de individuelle mål. Dette arbejde foregår ugentligt på klassens projektdag. Herudover skal eleverne, hver gang de har løst en opgave, vurdere, om de oplevede opgaven som let, middel eller svær. På den baggrund sætter eleven en grøn, gul eller rød smiley ud for opgaven. Læreren vil dermed kunne se af elevernes smileys, hvordan eleverne oplevede sværhedsgraden. Disse tilbagemeldinger bruger læreren i sine tilbagemeldinger til eleverne. Læreren er fx opmærksom på sammenhængen mellem elevens besvarelse af opgaven og elevens oplevelse af sværhedsgraden. På den måde oplever læreren, at hun får en vigtig og detaljeret indsigt i elevens arbejde.

HØSTERKØB SKOLES MÅL FOR DEN TYDELIGE UNDERVISNING

Ledelsen fremhæver især tre mål for arbejdet:

- At undervisningen imødekommer alle elevers behov og forudsætninger
- At læringsmålene for undervisningen er formuleret i et børnesprog
- At eleverne er bevidste om egne læreprocesser.

ØSTER FARIMAGSGADES SKOLE

– tydelig ledelse og kompetent sparring styrker arbejdet med at sætte læringsmål

”Hvis læreren ikke er tydelig omkring formålet med undervisningen, bliver det en rodebutik. Det bliver svært for den elev, der skal modtage undervisningen, og det bliver svært for den, der skal undervise”.

På Øster Farimagsgades Skole sætter lærerne læringsmål for undervisningen. Når eleverne ved, hvad de skal lære, styrkes deres motivation og aktive deltagelse, det bliver muligt at evaluere udbyttet af undervisningen, og lærerne får en større indsigt i den enkelte elevs progression. Arbejdet med læringsmål er således motiveret af et ønske om at styrke elevernes læreproces og en differentieret undervisning.

Skolens pædagogiske leder, en matematiklærer og to særlige ressourcepersoner, giver deres svar på, hvorfor det er meningsfuldt at opstille læringsmål for undervisningen, og hvordan en skole kan lykkes med at få alle lærere til at formulere læringsmål frem for aktiviteter, når de planlægger undervisningen.

Læringsmål skaber tydelig retning for elever og lærere

”Hvis ikke målet er tydeligt for eleverne, er det ligesom at bede dem om at sætte sig ind i en bil, uden at vide hvor de skal køre hen. Det er jo den sammen forvirring, der opstår i undervisningen, hvis de ikke ved, hvad de skal lære”.

Sådan svarer en lærer på spørgsmålet om, hvorfor det er meningsfuldt at arbejde med læringsmål i undervisningen.

De sidste to år har lærerne arbejdet med at ændre deres planlægningspraksis. I stedet for at de i planlægningen tager afsæt i specifikke aktiviteter og undervisningsmidler, tager de afsæt i læringsmål. Lærerne opstiller både læringsmål for det kommende års undervisning og for de enkelte undervisningsforløb og lektioner.

For læreren, som udtaler sig ovenfor, fungerer læringsmålene som en rammesætning af undervisningen, og læreren oplever, at aktiviteterne i dag giver bedre mening for eleverne. Undervisningen bliver meningsfuld for eleverne, når de ved hvad formålet er.

Ud over at læringsmålene bidrager til at skabe transparens omkring undervisningens formål, oplever lærerne, at de også bidrager til at skærpe deres undervisning. En lærer fortæller, hvordan læringsmålene er med til at holde dem på rette spor: ”Man kommer ikke ud af så mange tangenter, og man bliver mere skarp på, hvad de skal lære af undervisningen”.

Lærerne 'bundter' Fælles Mål

Når lærerne formulerer mål for årets undervisning, sker det med afsæt i Fælles Mål. I forbindelse med årsplanlægningen sætter faglærerne sig sammen i de enkelte afdelinger og planlægger her, hvilke mål, de hver især skal arbejde ud fra. Det betyder fx, at dansk lærerne fra 4., 5. og 6. klasse, med afsæt i Fælles Mål, i fællesskab beslutter, hvilke mål de vil arbejde med på de enkelte årgange.

Skolen beskriver dette arbejde som en 'bundtning' af Fælles Mål. Dette samarbejde er en vigtig forudsætning for lærernes arbejde med at opstille læringsmål, fordi Fælles Mål er *'mangfoldige og åbne for fortolkning'*. I praksis betyder det, at de grupperer og omformulerer målene til et sprog, som også er meningsfuldt for eleverne. Lærerne oplever derfor, at der er behov for et fælles fortolkningsarbejde, hvor de sammen kan oversætte Fælles Mål, så det både opleves som meningsfuldt for dem selv og for eleverne.

Fordelen ved, at lærerne samarbejder i de enkelte fagteams, er, at der bliver skabt viden og forventningsafstemning om, hvilke kompetencer eleverne skal mestre på de enkelte klassetrin.

På næste side ses et eksempel på, hvilke mål de har formuleret for undervisningen i dansk i 8. klasse.

For 8. V har dette resulteret i en årsplan opdelt i kvartaler, hvor de ni læringsmål for 8. klasse er fordelt over i alt ni undervisningsforløb.

ØSTER FARIMAGSGADES SKOLE

– fortsat

'BUNDTNING' AF FÆLLES MÅL FOR DANSK I 8. KLASSE

I slutningen af 8. klasse skal eleverne

- kunne formidle en sag med det rette fagsprog
- kunne sætte litterære perioder i relation til hinanden
- være en kritisk og bevidst læser, der overvåger sin egen læsning og bliver bedre til at nærlæselayoute tekster, så de passer til kommunikationsformen
- kunne analysere dokumentarfilm og kortfilm
- skrive og tale med et nuanceret og kreativt sprog
- kunne identificere og anvende forskellige stilniveauer
- forstå norsk og svensk i tale- og skriftsprog
- kunne benytte sig af relevant fagterminologi i timerne.

Ledelsens opmærksomhed og opbakning er væsentligt

”Det har været angstfyldt for vores lærere. Nogle har kastet sig begejstret over opgaven, for andre har den nye måde at tænke undervisning på været svær” (pædagogisk leder).

På få år er det lykkedes skolen at ændre lærernes praksis. I stedet for at planlægge undervisningen med afsæt i aktiviteter opstiller lærerne i dag læringsmål for undervisningen. Ikke blot for det kommende år, men også for de enkelte forløb og lektioner. Men som den pædagogiske leder understreger ovenfor, har det for nogle lærere været en vanskelig proces, fordi arbejdet med læringsmål har stillet nye krav til lærernes måde at planlægge og forberede undervisningen på.

Lærerne kan godt genkende billedet af, at det i perioder har været en krævende proces. Alligevel beskriver de det som en positiv proces, hvor alle lærere på få år har ændret deres planlægningspraksis. I dag er det således alle lærere, som planlægger undervisningen med afsæt i mål.

Én af forklaringerne på, at det på få år er lykkedes at

ændre lærernes praksis, er bl.a., at det har haft ledelsens bevågenhed og opmærksomhed. En lærer forklarer, at ledelsen har været vedholdende i forhold til at stille krav om, at lærerne opstiller læringsmål for undervisningen, og lærerne ser dette som en af årsagerne til, at alle lærere i dag arbejder med at opstille læringsmål.

Ledelsen selv fortæller, at de har fulgt lærernes arbejde, ved bl.a. i perioder at have observeret undervisningen. Her har de haft fokus på, hvordan læringsmålsarbejdet kommer til udtryk i undervisningen, og de har bl.a. haft fokus på, om læringsmålene er synlige for eleverne.

Herudover bemærker skolens pædagogiske leder, at det er vigtigt at anerkende, at en omstillingsproces kan være vanskelig, og ledelsen skal kunne rumme de frustrationer, der i perioder kan opstå blandt lærerne.

Lærerne skal tilbydes faglig sparring

”Vi skal sørge for, at beredskabet er der, når vi går i gang med en sådan omstillingsproces” (pædagogisk leder).

Et andet forhold, som både ledelse og lærere fremhæver, er betydningen af den kompetente sparring, lærerne har fået fra både en ekstern konsulent og fra skolens ressourcepersoner. Som den pædagogiske leder fremhæver i citatet ovenfor, ses den faglige sparring som væsentligt for at styrke lærernes praksis med at formulere læringsmål.

Den eksterne sparring har bl.a. bestået af bistand fra en konsulent, som med tydelige og klare budskaber har ramme-sat vigtigheden af at arbejde med læringsmål. Et indledende oplæg forud for arbejdet med læringsmål, har skabt et fælles afsæt for lærerne på skolen og har været med til at skabe et fælles sprog og en fælles forståelse af, hvordan læringsmål støtter elevernes læringsproces. Et efterfølgende sparringsforløb har givet mulighed for at få sparring på nogle af de spørgsmål og usikkerheder, som efterfølgende er dukket op i forbindelse med lærernes planlægningsarbejde.

Udover den eksterne sparring peger lærere og ledelse også på betydningen af den rolle, skolens særlige ressourcepersoner spiller. Ledelsen beskriver de særlige ressourcepersoner som en vigtig drivkraft i skolens læringsmålsarbejde.

ØSTER FARIMAGSGADES SKOLE

– fortsat

Ressourcepersonernes opgave er at give kvalificeret sparring på, hvordan lærerne kan tilrettelægge en undervisning, der sikrer, at alle elever når de formulerede læringsmål. Selv forklarer en ressourceperson, at hun ser sin rolle som den ekstra hånd, "...der får spurgt ind til, hvilke ting lærerne har behov for, og som kan hjælpe dem med at gennemføre en differentieret undervisning, der betyder, at alle elever når de mål, der er opstillet".

Sparringen med de særlige ressourcepersoner foregår bl.a. på de årlige årgangskonferencer. Omdrejningspunktet for samtalerne på årgangskonferencerne er arbejdet med læringsmålene, og samtlige ressourcepersoner samt ledelsen deltager på disse konferencer. Årgangskonferencerne er dermed med til at fastholde fokus på læringsmålene, således at arbejdet med læringsmål gennemsyrer alle de pædagogiske og didaktiske drøftelser. Og netop dette ses som en væsentlig forklaring på, at alle lærerne på skolen i dag tænker i mål frem for aktiviteter, når de forbereder undervisningen.

Skole-hjem-samarbejde

Et styrket skole-hjem-samarbejde kan udvikles på vidt forskellige måder – med udgangspunkt i velkendte fora som forældremøder, skole-hjem-samtaler o.l. eller ved at tage helt nye metoder i brug. Det viser erfaringerne fra de syv skoler, der optræder i dette tema. Læs bl.a. cases om, hvordan man på Ny Holte Skole har indført charteret 'Den gode skole', og hvordan Søndermarkskolen via en tidlig indsats og hjemmebesøg hos eleverne lægger grunden til et godt skole-hjem-samarbejde.

Et styrket skole-hjem-samarbejde er et væsentligt element i aftalen om folkeskolereformen. Forældre ses som en uundværlig ressource, og reformen lægger op til, at skolebestyrelsens principper for samarbejdet mellem skole og hjem skal omfatte principper for forældrenes ansvar i samarbejdet. Principperne vil fx kunne angive, hvilke forventninger skolen har til forældrenes deltagelse i faglige og sociale aktiviteter på skolen.

I dette tema præsenteres du for syv skolers arbejde med at kvalificere og optimere skole-hjem-samarbejdet.

DE MEDVIRKENDE SKOLER ER:

Hjallelse Skole, Odense Kommune

har indført dialogbaserede forældremøder

Humblebæk Skole, Fredensborg Kommune

har indført dannelsessamtaler i elevteams

Bakkeskolen, Kolding Kommune

har formuleret et værdisæt, som bl.a. dækker forældreansvar

Abildgårdskolen, Odense Kommune

har indført forældremøder af social karakter

Bedsted Skole, Thisted Kommune

gør brug af logbøger i forældresamarbejdet

Ny Holte Skole, Rudersdal Kommune

har formuleret et charter, der bl.a. beskriver forventninger til hjemmet

Søndermarkskolen, Frederiksberg Kommune

holder skole-hjem-samtaler i elevernes hjem.

To typer af indsatser for styrket skole-hjem-samarbejde

Et velfungerende skole-hjem-samarbejde understøtter elevernes læring og trivsel. Det er de syv skoler, der har bidraget til dette tema, enige om. En klar gensidig forventningsafstemning mellem skole og hjem er ifølge alle skolerne en hjørnesten i arbejdet. Skolernes indsatser i forhold til deres skole-hjem-samarbejde er dog vidt forskellige. Overordnet set kan indsatserne inddeles i to typer.

Nogle skoler har valgt at genfortolke og tilpasse velkendte skole-hjem-fora som eksempelvis skole-hjem-samtaler og forældremøder. Andre skoler har grebet til nye processer og tiltag, båret af eksempelvis organisatoriske omstruktureringer eller udarbejdelse af skriftlige dokumenter.

Fokus på forældreinddragelse

På Hjallelse Skole og Abildgårds skolen har man valgt at ændre de traditionelle forældremøder og fokusere på en mere forældreinddragende tilgang.

På Hjallelse Skole betyder det, at mindst halvdelen af tiden på forældremøderne skal være dialogbaseret. Læreren fungerer her som facilitator for en samtale blandt forældrene. Hensigten er at undgå envejskommunikation, at styrke samhørigheden på tværs af forældregruppen og at give forældrene bedre mulighed for at komme til orde og præge dagsordenen på forældremøderne. Skolens ledelse er også repræsenteret, hvilket giver lærerne en ekstra intern sparringspartner, mens forældrene får mulighed for at spørge om skolens overordnede værdier og tilgang.

På Abildgårds skolen har man valgt at gøre forældremøderne til fora for forskellige sociale aktiviteter. Skolen har over 90 % tosprogede elever, og på den baggrund oplevede skolen, at de traditionelle forældremøder kunne blive lidt tunge og rodede med deltagelse af adskillige tolke osv. To gange årligt inviteres forældrene nu til at deltage i elevernes undervisning, og efterfølgende åbnes skolens kreative værksteder for fælles aktiviteter som boldspil, bagning og billedkunst. Erfaringen er, at disse mere uformelle møder højner både forældrefremmødet og det engagement, forældrene udviser.

På både Hjallelse Skole og Abildgårds skolen peger skolelederne på, at det er vigtigt, at forældregruppen kender skolen og hinanden godt. Det er særligt vigtigt, at skolen udtrykker ønske om, at forældrene deltager i et demokratisk forpligtende fællesskab, som alle ligeværdigt bidrager til. Det kan fx styrkes ved at give forældrene roller og ansvar i forbindelse med arrangementer eller

aktiviteter på skolen – afstemt efter forældrenes respektive ønsker og kompetencer. I den proces er det ifølge lederne afgørende, at lærerne klædes godt på til at håndtere den mere løse samarbejdsstruktur.

På Søndermarksskolen har man valgt, at den første skole-hjem-samtale i 1. klasse foregår i elevens eget hjem. Ved at flytte mødet ud af skolens fysiske rammer skabes grobund for en mere personlig samtale, som samtidig kan lægge grunden til en mere tæt skole-hjem-relation.

En anden skolestruktur

På andre skoler har man valgt andre greb til at styrke skole-hjem-samarbejdet. Humlebæk Skole har i en længere årrække arbejdet med en skolestruktur baseret på årgangssamarbejde, elevteams og dannelsessamtaler. Det betyder, at skolen er organiseret i årgange frem for i klasser. Eleverne går på hold, der ligner klasser, men holdene består kun et halvt år ad gangen, hvorefter der dannes nye hold. Sideløbende er eleverne inddelt i elevteams med fire elever i hver. Halvårligt afholdes en såkaldt dannelsessamtale med hvert elevteam, inkl. de fire elevers forældre og to lærere. Under dannelsessamtalerne coaches eleverne af lærerne med udgangspunkt i konkrete mål for den enkelte elevs faglige og sociale udvikling. Der arbejdes med differentierede mål med fokus på fire forskellige områder: kommunikationskompetencer, relationskompetencer, læringskompetencer og kreativitet. Målet med årgangstankegangen og de skiftende hold og elevteams er at styrke elevernes evne til at indgå i et stort fællesskab og til at håndtere omskiftelige og varierende samarbejdsrelationer på tværs af sociale og kulturelle skel.

Forældrene er på samme måde inddelt i forældreteams, hvis rolle er at støtte eleverne bedst muligt i forhold til deres udvikling inden for de valgte fokusområder. Skolen understreger i den forbindelse elevernes evne til at begå sig i det store fællesskab på tværs af årgangen som en stor dannelsesmæssig værdi over for forældrene. Valget af denne omstrukturering af samtalerne mellem skole og hjem har gjort, at eleverne nu er dem, der fører ordet, mens de tidligere oftest var tavse tilhørere til en dialog mellem lærere og forældre.

Skriftlige dokumenter som konkret udgangspunkt

Flere skoler har valgt at inddrage forskellige typer af skriftlige dokumenter i deres arbejde med at styrke skole-hjem-samarbejdet. Baggrunden for de skriftlige dokumenter er typisk, at de tjener som et godt værktøj til at kunne belyse konkrete situationer.

På Bedsted Skole gør man brug af logbøger. Logbøgerne benyttes, når man fra skolens side vurderer, at en elev af den ene eller anden grund bør sættes under skærpet

tilsyn i en afgrænset periode. Det kan fx være i forbindelse med konflikter i klassen eller uro i frikvartererne. Logbogsskrivningen har i sig selv ofte en vis adfærdsgulerende effekt på eleverne, idet eleverne ved, at lærerne skriver om dem, og nogle gange følger eleverne selv med i, hvad der bliver noteret. Logbøgerne muliggør også, at man kan tage udgangspunkt i de helt konkrete situationer, eleven har været en del af, og tage en dialog med forældrene derudfra. Det konkrete udgangspunkt mindsker risikoen for misforståelser og betyder, at man både kan følge med i, om der sker en progression, og om nødvendigt hurtigt kan gribe til handling i samråd med forældrene. Brugen af logbøger er desuden inspireret af den tætte og kontinuerlige kontakt mellem forældre og undervisere, der typisk kendetegner skole-hjem-samarbejdet i specialklasseregi.

Skriften på væggen

Bakkeskolen og Ny Holte Skole har valgt at arbejde med skriftlighed i skole-hjem-samarbejdet på en anden måde.

På Bakkeskolen har man udarbejdet et værdisæt bestående af værdiordene Udvikling, Tolerance, Ansvarstagen, Fællesskab og Engagement. Værdierne er udarbejdet i en proces, der inkluderer både elever, forældre, lærere, ledelse og pædagoger på skolen. Værdierne er et udtryk for den helhed og sammenhæng, som Bakkeskolen ønsker, at den enkelte elev skal opleve i sin hverdag og skolegang. For hvert af de fem værdiord har man konkretiseret, hvad det betyder på henholdsvis skole-, forældre- og elevniveau.

På Ny Holte Skole har man valgt at arbejde med et nedskrevet manifest i form af et charter kaldet 'Den gode skole'. Charteret er blevet til på baggrund af en længere proces, som har inddraget alle skolens interessenter. Formålet har været at lave en fælles forventningsafstemning på tværs af skole og hjem, og charteret består af fire søjler, der beskriver, hvilke forventninger der stilles til elever, undervisere, undervisningen og hjemmet.

Både på Bakkeskolen og på Ny Holte Skole har man valgt at have de skriftlige dokumenter hængende synligt fremme rundt omkring på skolerne. Tanken bag er at sikre en kontinuerlig synlighed og at forhindre, at dokumenterne går i glemmebogen i en travl hverdag. Værdiord og charter inddrages også løbende i introduktions samtaler med nye forældre, i MUS-samtaler med lærerne samt på forældremøder og i konkrete konflikthåndteringsituationer.

Motivationen bag indsatserne

Til trods for indsatsernes forskellige karakter er der flere enslydende forklaringer på, hvad der har motiveret skolerne til at udvikle deres skole-hjem-samarbejde. Overordnet set arbejder skolerne ud fra en anerkendende tilgang, som betyder, at man fra skolens side grundlæggende tror på, at forældrene kan bidrage positivt til skole-hjem-samarbejdet, og man vægter derfor en ligeværdig og anerkendende kommunikation med alle forældre uanset kultur, uddannelse og sprog.

Et forpligtende fællesskab

Flere af skolelederne nævner, at de har igangsat deres indsatser ud fra et ønske om at etablere et mere forpligtende fællesskab på tværs af skole og hjem. Flere steder oplevede man tidligere, at skole og hjem jævnligt talte forbi hinanden. Ved at inddrage forældrene i aktiviteter og processer på skolen og ved at tilpasse indholdet til forældrenes ønsker og input, har man opnået en højere grad af lydhørhed og engagement. En skoleleder udtrykker i den forbindelse, at det handler om at "rykke forældrene fra brugermentalitet til borgermentalitet". I den proces er det afgørende, at man fra skolens side er tydelig i sin kommunikation med forældrene. Det handler bl.a. om at understrege, at forældrene ikke bare har forventninger til skolen; skolen har også forventninger til forældrene og til eleverne. Jo mere præcis man kan være i den fælles forventningsafstemning, jo bedre. Forventningsafstemningen gør, at risikoen for misforståelser mellem skole og hjem reduceres, og chancen for en højere grad af forældreinvolvering højnes, fordi forældrene selv får mulighed for at præge samarbejdet.

Fra envejskommunikation til engagement på tværs

Et andet gennemgående motiv, som flere skoleledere peger på, er, at de traditionelle forældremøder og skole-hjem-samtaler bærer præg af envejskommunikation fra skole til forældre. Lange gennemgange af årsplaner og ikke-dialogpræget kommunikation gjorde tidligere, at forældrefremmødet var lavt og tilbagemeldingerne fra forældrene afmålte. Enkelte skoler har også gennemført fokusgruppeinterview med forældre forud for deres indsatser, som entydigt viste, at forældrene havde et stort ønske om at blive engageret mere i skolearbejdet og desuden gerne ville bidrage mere aktivt i forbindelse med forskellige tiltag. Tilbagemeldingerne viste også, at elevernes hverdag og de problemer, der optager dem, også optager deres forældre – i langt højere grad end enetaler om elevplaner eller nationale tests.

Kontakten forældrene imellem

En tredje motivationsfaktor, der har drevet flere af skolerne, er et ønske om at hjælpe forældrene med at lære hinanden bedre at kende. Ved at lave arrangementer af mere social og inddragende karakter som på eksempelvis Hjallesø Skole og Abildgårdskolen har man opnået en højere grad af samhørighed på tværs af forældregruppen – simpelthen fordi arrangementernes karakter i højere grad inviterer til samtale, samvær og erfaringsudveksling forældrene imellem. "Når forældrene kender hinanden godt, kommer deres børn sjældent op at slås," som en af skolelederne formulerer det.

Inspiration udefra

Også inspiration udefra har haft betydning for skolernes indsatser. Inspirationen til at lave et charter på Ny Holte Skole kom fx fra en kommunal tur til England, hvor lederen blev præsenteret for chartertanken på en engelsk skole. Charteret er siden blevet tilpasset og afstemt i forhold til den danske kontekst og Ny Holte Skoles specifikke praksis og præmisser. Både skolebestyrelse, elevråd og medarbejderstab er blevet inddraget som aktive medspillere i processen.

På Abildgårdskolen ansatte man en skole-hjem-vejleder, der stillede det helt grundlæggende spørgsmål: "Hvorfor laver I skole-hjem-samarbejde?" Det satte gang i en længere proces med fokus på at afklare, hvordan forældrene bedre kunne bidrage til at understøtte elevernes læring og trivsel.

På Humlebæk Skole udsprang tanken om et anderledes skole-hjem-samarbejde af et aktionsforskningsprojekt

sammen med DPU. Udgangspunktet var, at skolen skulle formulere nogle udfordringer, som man gerne ville arbejde med. Et af fokuspunkterne var at forbedre skole-hjem-samarbejdet. Siden udmøntede samarbejdet sig i bogen *Elevteam som krumtap*, som mere indgående beskriver hele processen og arbejdet med årgangssamarbejde, elevteams og dannelsessamtaler.

Målet med indsatserne

Kun få af skolerne arbejder ud fra eksplicite eller nedskrevne målsætninger. Indsatserne kan i høj grad siges at bære målet i sig selv. Indsatserne er overordnet kendetegnet ved et ønske om at etablere og vedligeholde et gensidigt forpligtende fællesskab mellem skole og hjem, hvor formålet er at understøtte elevernes læring og udviklingsproces på den mest hensigtsmæssige måde. Det er generelt skoleledernes oplevelse, at en klar og tydelig forventningsafstemning giver en mere konstruktiv og dialogbaseret relation, som kommer både skole, hjem og – ikke mindst – eleverne til gode.

Inklusion handler også om forældre

I tråd med skolernes arbejde med inklusion på elevniveau handler skole-hjem-samarbejdet også om inklusion på forældreniveau. Man kan ikke lave meget inklusion, hvis forældrene ikke er med, som en af skolelederne formulerer det. Hvis forældrene ikke føler sig inddraget og hørt i forbindelse med tiltag og aktiviteter, der angår dem og deres børn, er sandsynligheden for, at de ønsker at bidrage med noget til fællesskabet, også minimal.

Tæt samarbejde – hurtig problemløsning

Sammenhængen mellem et tæt skole-hjem-samarbejde og evnen til at tage hånd om problemer hurtigt, fremhæves som et andet væsentligt element i arbejdet med indsatserne. Når skole og hjem allerede har etableret en tillidsbaseret og tryk relation, er det nemmere for skolen at tage kontakt til forældrene, hvis der opstår problemer eller konflikter i hverdagen. Derfor er det også en udbredt praksis, at de mere formelle møder mellem skole og hjem understøttes af en løbende tæt kontakt enten på ForældreIntra, pr. telefon eller gennem en kort snak, når man møder hinanden fysisk på skolens område.

Målet er at sikre, at skole og hjem har fælles fodslag og sammen kan handle hurtigt i de situationer, der måtte kræve det, eksempelvis i forbindelse med mobning eller problemer med pjækkeri.

Hvad har skolerne lært?

Selvom skolernes indsats tager sig meget forskelligt ud, er der flere fælles læringspunkter. En gennemgående læring er, at inddragelse af alle skolens interessenter er vigtig – helt fra opstartsfasen. Hvis forældrene ikke føler sig godt nok underrettet om formålet med arbejdet, er chancen for, at de engagerer sig i indsatsen, ikke stor. Også skolebestyrelse, kontaktførelse, pædagoger, elevråd og andre relevante aktører bør inkluderes i arbejdet. På samme måde er det vigtigt at tage skolens medarbejdere med på råd og klæde dem på til opgaven. Flere skoler har fx haft stor gavn af at sende lærerne på kursus i konflikthåndtering eller facilitering, mens andre har haft udbytte af at inddrage eksterne ressourcepersoner af forskellig art. Indspark udefra kan være med til at løfte en indsats, fordi nye øjne ofte kan bidrage med både konstruktiv kritik, kollegial sparring og konkrete forslag til videndeling.

Lavpraktiske detaljer tæller også

Flere skoleledere peger på, at man skal have blik for at "dække det pædagogiske bord" til møderne mellem skole og hjem. Det kan fx være i form af basale ting som at sørge for, at møderne foregår i lokaler med behagelige stole (0.-klassestole passer sjældent til voksne) og sørge for en god atmosfære. En dug på bordet og et par tændte stearinlys kan gøre en forskel i forhold til at sætte scenen for en god relation og kan afstedkomme en mere udbytterig samtale. Vigtigheden af skriftlighed i processen er også en læring, flere af skolelederne fremhæver. Når forventningerne mellem skole og hjem er formuleret på skrift og kommunikeret klart til alle, kan man bedre forholde sig konkret til dem.

Velfungerende samarbejde kræver vedholdenhed

En tredje væsentlig læring er, at indsatsernes succes i høj grad afhænger af, at skolerne bliver ved med at have fokus på skole-hjem-samarbejdet. Det kan godt betale sig at gå en ekstra kilometer i hverdagen, "hvis det betyder, at man slipper for pludselig at skulle løbe 100 kilometer," som en af skolelederne udtrykker det. Det er samtidig afgørende at huske, at den samme indsats ikke nødvendigvis bliver ved med at være den bedste. Ved skolesammenlægninger eller andre store strukturændringer er det vigtigt at standse op og gentænke skole-hjem-samarbejdet, så indsatsen fortsat matcher skolen og dens interessenter.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL STYRKE SKOLE-HJEM-SAMARBEJDET

- Tag udgangspunkt i din egen skoles praksis og aktører. Inddrag både forældre, medarbejdere og elever i arbejdet, så alle oplever medejerskab.
- Lav en procesplan for udviklingen af skole-hjem-samarbejdet, og kommunikér den klart, inden arbejdet sættes i gang. Rammer og mål skal være klart formuleret for alle implicerede.
- Velplanlagte aktiviteter sikrer en højere succesrate. Hvis skolen gør sig umage, er der større sandsynlighed for, at forældrene investerer tid og kræfter i projektet.
- Løbende tilpasning er vigtig. Ledelsen, lærerne og ressourcepersoner skal løbende italesætte vigtigheden af et velfungerende samarbejde og lave understøttende aktiviteter.
- Vær åben over for inspiration udefra og eksternt sparring. Kompetenceudvikling af lærerne med fokus på gode samarbejdsrelationer og konflikthåndtering er ofte godt givet ud.

NY HOLTE SKOLE

– et charter fungerer som et godt redskab i skole-hjem-samarbejdet

Når skole og hjem har den samme forventningshorisont, er det lettere at løse udfordringer i fællesskab. Det er en grundtanke på Ny Holte Skole, hvor man ser kvaliteten af skole-hjem-samarbejdet som afgørende for den gode læringsituation. Derfor har skolen lavet et charter, der rammesætter det værdisyn, skolen arbejder ud fra, forstået på den måde, at charteret bidrager til at regulere og sætte fokus på de forpligtelser, skole, hjem og elever har over for hinanden.

Tilblivelsen af charteret og idéen bag

Skolen fik oprindeligt inspirationen til at lave et charter, da en række skoleledere fra kommunen for et par år tilbage var på skolebesøg i England. Her stiftede Ny Holte Skoles leder bekendtskab med chartertanken på en engelsk skole og så, hvordan arbejdet med et charter kunne udfoldes i en konkret kontekst. Erfaringerne fra England viste, at et charter kan tjene som en vigtig skriftlig rammesætning for den kommunikation, der foregår mellem skole og hjem. Dette lå godt i tråd med, at man på Ny Holte Skole gerne ville forbedre skole-hjem-samarbejdet og øge forældrenes involvering.

Grundidéen med charteret er, at skole og hjem i fællesskab har udformet et gensidigt forpligtende dokument, der kan tjene som et konkret udgangspunkt for samarbejdet på tværs. Charteret bærer titlen 'Den gode skole' og udstikker en fælles kurs for samarbejdet, ved at det hjælper med at fastslå forventninger mellem skole, elever og forældre.

"Det handler om, hvordan vi gerne vil drive skole, og hvilke forventninger der er til de forskellige implicerede aktører," som skolelederen udtrykker det. Helt konkret er charteret, der er illustreret på side 49, inddelt i fire søjler, der ved hjælp af konkrete udsagn beskriver, hvilke forventninger der er til henholdsvis eleven, underviseren, undervisningen og hjemmet. For "det gode hjem" gælder det fx, at man "anerkender, viser respekt og interesse for skolens ansatte, elever og forældre". Kendetegnende for "den gode underviser" er til gengæld, at man "er autentisk, positiv og tydelig i sin undervisning og ledelse af klassen".

Fra skolens side har man ifølge skolelederen stort fokus på, at alle forpligter sig på charterets indholdsside, og både skolebestyrelse, medarbejdere, forældre og elever blev derfor inddraget tidligt i processen, da charteret skulle udvikles. Alle fik mulighed for at bidrage med input til, hvad der skulle stå i de forskellige søjler. Efterfølgende spillede skolebestyrelsen en afgørende rolle i udformningen af det endelige dokument. Det handler, ifølge skolelederen, om at understøtte en følelse af medejerskab hos alle interessenter, for den fælles forventningsafstemning er central i tankegangen bag charteret:

"Vi har med charteret afstemt roller og ansvarsområder mellem skole og hjem. Vi vil gerne sørge for at forpligte forældrene på nogle konkrete ting – ligesom vi er opmærksomme på, at de har forventninger til os. Så der er tale om en form for håndfæstning".

Denne håndfæstning er i bund og grund lavet for elevernes skyld, siger skolelederen, der pointerer, at det fx er nemmere for eleverne at navigere i undervisningen, når det står klart for dem, hvad formålet er, og når både hjemmet og skolen aktivt bakker op om undervisningen. Som en elevrådsrepræsentant på skolen formulerer det, så handler det "ikke om tjekpunkter, men om at få gode rutiner".

Implementering og anvendelse – arbejdet med en systemisk tilgang

Skolen tager afsæt i en systemisk tilgang, og denne tilgang understøtter arbejdet med charteret. Den systemiske tilgang går ud på, at alle børn bliver set som tilhørende fællesskabet. I tilfælde af mistrivsel betragter man ikke det enkelte barn som problemet, men fokuserer på, at det er fællesskabet, der har et problem, og at problemet derfor skal løses i fællesskab. Skolelederen forklarer:

"Hvis en elev fx forstyrrer eller skiller sig negativt ud, er det ikke nødvendigvis elevens skyld – eleven er del af et system, som også omfatter de øvrige elever og skolen som helhed. Alle kan være med til at ændre nogle ting i systemet, så tingene bliver anderledes".

NY HOLTE SKOLE

– fortsat

NY HOLTE SKOLE DEN GODE SKOLE

DEN GODE ELEV	DEN GODE UNDERVISER	DEN GODE UNDERVISNING	DET GODE HJEM
---------------	---------------------	-----------------------	---------------

Møder veludhvilet og forberedt til tiden.	Møder veloplagt og forberedt til tiden.	Finder aktivt sted i et godt visuelt læringsmiljø og tager højde for indlagt fysisk aktivitet og ydre rammer.	Sørger for, at barnet møder veludhvilet og forberedt til tiden.
Deltager positivt og aktivt i undervisningen.	Er autentisk, positiv og tydelig i sin undervisning og ledelse af klassen.	Bygger på en god og tryk stemning og giver mulighed for, at eleverne er aktive.	Støtter barnet i sin forberedelse til skolen og i at deltage positivt i undervisningen.
Anerkender, respekterer og viser interesse for andre.	Anerkender, respekterer og viser interesse for den enkelte elev.	Bygger på, at eleverne har indflydelse på indhold og metode.	Anerkender, viser respekt og interesse for skolens ansatte, elever og forældre.
Overholder aftaler og retningslinjer.	Sætter klare og tydelige rammer for aftaler og retningslinjer.	Har en klar struktur med tydelige spilleregler.	Hjælper barnet med at overholde aftaler og retningslinjer.
Er nysgerrig, har mod på og lyst til at prøve nyt.	Udfordrer sig selv og er åben over for konstruktiv kritik.	Giver passende udfordringer til alle elever med mulighed for fremgang.	Motiverer og stimulerer barnets nysgerrighed og lærelyst.
Kender sin egen måde at lære på.	Er fagligt velfunderet og er både i stand til at tænke kreativt og stille åbne opgaver.	Er varieret med hensyn til metoder og måder at arbejde på, og tager højde for, at børn har forskellige måder at lære på.	Er positiv og åben for forskellige måder at lære på.
Ved, hvad der skal arbejdes med i undervisningen og hvorfor.	Gør undervisningens mål forståelig og foretager løbende evaluering.	Lægger op til, at eleven reflekterer over sin egen læring.	Hjælper barnet med at forstå målet med undervisningen og til at reflektere over sin læring.
Bidrager aktivt til og ser sig selv som en værdifuld del af fællesskabet.	Skaber et velfungerende fællesskab, der højner niveauet.	Veksler imellem at lade elever arbejde individuelt og sammen med andre.	Støtter op omkring samarbejde og fællesskaber.

NY HOLTE SKOLE

– fortsat

Derfor handler det om at have en løbende dialog med forældrene, og her lægger skolen stor vægt på åbenhed. Man beder fx forældrene om at fortælle åbent, hvis deres børn har særlige behov eller udfordringer, som det er hensigtsmæssigt, at skolen og andre forældre kender til.

Charteret bruges i den forbindelse også som et udgangspunkt for at tale om konkrete problemer, og det inddrages aktivt i konflikthåndtering. Alle aktører omkring eleven bliver bedt om at se på, om de hver især har levet op til deres forpligtelser, og skolelederen erfarer, at det giver et godt afsæt for den videre dialog om, hvad der skal ske. Charteret er "en vigtig del af pakken her", siger skolelederen og forklarer, at charteret inddrages i introsamtaler med nytilkomne forældre, på forældremøder samt i MUS-samtaler og i ansættelsesforløb med nye medarbejdere. På den måde holder man hele tiden charteret præsent hos alle. Skolen har desuden udarbejdet en række andre politikker, der alle er hæftet op på charteret – fx en lektiepolitik, en trafikpolitik og en mobbepolitik. På den måde arbejder man på, at charteret kan løbe som en rød tråd gennem hele skolens arbejde.

Udfordringer og særlige opmærksomhedspunkter

Fra skolens side er man meget bevidst om vigtigheden af, at charteret løbende bliver italesat i hverdagen. Hvis dokumentet ikke "holdes levende" og udvikles hen ad vejen, kan det nemt "blive et stykke papir i en skuffe". Derfor har man valgt at hænge et stort charter op på en af skolens centrale gange. Også fra skolebestyrelsens side er man opmærksom på vigtigheden af kontinuerligt at tænke over, hvordan charteret bringes i spil i hverdagen. En af tankerne er her, at man med fordel kan lave en handleplan for, hvordan man fremadrettet fører tankerne bag charteret ud i livet, og at man sammentænker charteret med indholdet i skolereformen. En anden vigtig overvejelse

handler om, hvordan skolebestyrelsen klædes bedst på til arbejdet med at facilitere den forandringsproces, der følger med udarbejdelsen af et charter. Ressourcemæssigt har skolen også vægtet at sætte midler af til kurser for medarbejdere og skolebestyrelsesmedlemmer i den systemiske tilgang samt til kurser i undervisningsdifferentiering for lærerne.

Både skoleleder og skolebestyrelsesformand fremhæver, at det er afgørende vigtigt, at man hele tiden har charterets anvendelse for øje: Hvordan kan det styrke og kvalificere samarbejdet, sådan at det øger elevernes trivsel og udbytte af undervisningen? Når alle bidrager konstruktivt til fællesskabet og har øje for egne forpligtelser, er det muligt at bruge et charter til at fundere et godt skole-hjem-samarbejde i praksis.

NY HOLTE SKOLES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL ARBEJDE MED ET SKOLE-HJEM-CHARTER

Ledelsen peger særligt på:

- Hvis man skal udvikle et charter, skal alle involverede inddrages i opstartsfasen. Det bidrager til at skabe medejerskab i det lange løb.
- Vær anvendelsesorienteret, og hav hele tiden for øje, hvordan charteret kan omsættes til praksis.
- Sørg for, at kommunikationen på tværs af skole og hjem er konstruktiv og konkret.
- Et velfungerende skole-hjem-samarbejde kræver et langt, sejt træk. Her kan et charter bruges som en rød tråd til at skabe sammenhæng og konsensus.
- Erfaringsudveksling mellem lærere, pædagoger og SFO betyder meget for kvaliteten af det skole-hjem-samarbejde, som forældrene oplever.

SØNDERMARKSKOLEN**– en tidlig indsats i skole-hjem-samarbejdet**

Et godt skole-hjem-samarbejde har til formål at understøtte elevernes faglige og sociale trivsel. Det er holdningen hos både ledelse, lærere og skolebestyrelse på Søndermarksskolen på Frederiksberg. For at sikre, at samarbejdet kommer godt fra start, har man valgt at gribe arbejdet med skole-hjem-samtaler anderledes an end andre steder. Den første skole-hjem-samtale i 1. klasse finder nemlig sted hjemme hos eleven i stedet for på skolen.

At se eleven i sit eget element

Idéen om hjemmebesøg udsprang oprindeligt af skolelederens oplevelser på en anden skole. Her havde man massive problemer med overhovedet at få forældre til at møde op til skole-hjem-samtaler. På den baggrund udsprang idéen om at invitere sig selv på besøg hjemme hos familierne i et forsøg på at bløde op på såvel samtalerens karakter som konteksten. Erfaringerne var så gode, at lederen besluttede at tage idéen med videre til Søndermarksskolen.

På Søndermarksskolen har man valgt, at den første skole-hjem-samtale i 1. klasse foregår hjemme hos den enkelte elevs familie. Tanken bag dette er, at man fra skolens side allerede på et tidligt tidspunkt i skoleforløbet får dannet sig et mere helstøbt billede af, hvem den enkelte elev og dennes familie er. Dels får læreren en større forståelse af og baggrundsviden om det enkelte barn, som sidenhen kan vise sig vital i forhold til at opretholde et udbytterigt skole-hjem-samarbejde. Dels oplever forældrene og eleven læreren fra en anden og mere personlig side, når de pludselig ser vedkommende sidde i deres egen sofa. Rollerne mellem skole og hjem er i den forstand byttet om: Lærerne er gæster, og familien fungerer som vært.

Rammesætningen for denne type skole-hjem-samtaler betyder helt gennemgående, at samtalen mellem forældre, elev og lærere får et mere uformelt og personligt præg. "Jeg ser også lige marsvinet, bamsen og fodboldpokalen, eller hvad der nu er vigtigt for børnene at vise mig," som en lærer pointerer. På baggrund af besøget laver læreren og eleverne en lille 'telefonbog' med et billede af hver elev på sit værelse og en lille tekst om, hvor de bor, og hvorfor de gerne vil lære at læse. Besøget varer typisk 20 minutter, og ud over familien deltager der normalt to lærere og en pædagog fra skolen. Fra skolens side gør man meget ud af at pointere, at det ikke er et ønske om at udøve social kontrol, der driver værket. Det handler i bund og grund

om at etablere en grundlæggende tillid skole og hjem imellem, en tillid, som relationen kan vokse videre ud fra. Det er samtidig en god lejlighed til at få spurgt ind til, om der er særlige forhold, der vedrører barnet, forhold, som skolen skal være underrettet om og tage hensyn til. På den måde kan skolen bedre manøvrere i forhold til elevernes forskellige udgangspunkter – både i klasseværelset og i det videre skole-hjem-samarbejde.

En afdramatisering af skolen som institution

"Det handler på et mere overordnet plan om at afdramatisere skolen som institution og anerkende, hvad skolen kan," som skolelederen understreger. Nogle forældre har fx haft dårlige oplevelser i deres egen skoletid og kan derfor være skeptiske over for skolen som institution i det hele taget. Det er bl.a. også derfor, at det ikke er faglige ting, der er udgangspunktet for samtalen hjemme hos eleverne. Hvis man fra skolens side udviser en vis ydmyghed og forholder sig lyttende, når man er på hjemmebesøg, er der større chance for, at forældrene også får lyst til at vise velvilje og engagement i forhold til de krav, skolen stiller. Lærerne oplever helt konkret, at det bliver lettere, både for forældrene og for dem selv, at tage og opretholde en tæt kontakt efter hjemmebesøget i 1. klasse.

Målet med skolens indsats er netop at favne den forskellighed, som elevgruppen rummer på tværs af sociale og kulturelle skel. Søndermarksskolen huser i alt ca. 800 elever, herunder en tredjedel tosprogede børn. I den sammenhæng har skolen oplevet et behov for at gøre en ekstra indsats i forhold til de forældre, der ikke har dansk som modersmål. Det betyder nemlig, at der kan være både en sproglig og en kulturel barriere, som først skal overvindes, for at forældrene engagerer sig i samarbejdet. Derfor har man valgt at understøtte skole-hjem-samarbejdet med et stort intromøde i foråret for forældre til de kommende elever i 0. klasse. Mødet foregår ikke på skolen, men i et lokalt beboerhus, hvor mange af de tosprogede forældre kommer i forvejen. Det betyder, at omgivelserne er velkendte for de fleste.

Dagsordenen for mødet går ud på at forklare, hvad det vil sige at gå i 0. klasse, hvad en SFO og en trivselsgruppe er, og hvorfor det er vigtigt at deltage i en børnefødselsdag. Både skolens ledelse og skolens lærere deltager i arrangementet, ligesom der er tolke til stede, så vigtig kommunikation ikke går tabt. Det er skolens erfaring, at det er med til at sikre,

SØNDERMARKSKOLEN

– fortsat

at isen mellem forældre og skole bliver brudt på effektiv vis, og at informationen og rammerne tilsammen udgør et godt afsæt for en mere åben dialog i det kommende samarbejde.

Opfølgning og vedholdenhed

Enkeltstående indsatser gør det ikke alene. Derfor forsøger man på Søndermarkskolen hele tiden at understøtte opretholdelsen af en god skole-hjem-relation med en løbende opmærksomhed på samarbejdet. Det udmønter sig fx i, at lærere, pædagoger og SFO deler viden på tværs, så vigtige meddelelser til eller fra forældrene hurtigt kommer videre til alle relevante medarbejdere. Der bliver også løbende holdt øje med forældrenes brug af ForældreIntra og fulgt op, hvis skolen skønner, at forældrene ikke lever op til de forventninger, skolen stiller til dem. På samme måde bruger lærerne selv intranettet, telefonen og fysiske møder til at orientere og kommunikere med forældrene i hverdagen.

Den løbende kontakt er med til at modvirke, at konflikter eskaleres, og at problemer får lov til at vokse sig store. Skolebestyrelse og elevråd tages løbende med på råd og har aktivt været med til at formulere skolens principper for skole-hjem-samarbejdet. Derudover trækker Søndermarkskolen på et stort netværk af SSP-medarbejdere og andre ressourcepersoner, som kan inddrages udefra og fx tage på opfølgende hjemmebesøg hos elever, hvor det vurderes at være nødvendigt. Fremadrettet overvejer skolen desuden at gentage hjemmebesøgsindsatsen i udskoling, når eleverne får nye undervisere i 7. klasse. På den måde kan den præventive indsats fra indskoling følges op og vedligeholdelsen af en stærk skole-hjem-relation sikres med fortsat fokus på elevernes trivsel.

PRINCIPPER FOR SØNDERMARKSKOLENS SKOLE-HJEM-SAMARBEJDE

- Målet med skole-hjem-samarbejdet er, at der fra elevernes skolestart etableres og gennem hele skolegangen opretholdes et tæt samarbejde mellem elever, lærere, pædagoger og forældre til gavn for elevens skolegang, både fagligt og socialt.
- Skolen sikrer, at forældrene har gode muligheder for at kunne følge med i skolens liv og for at kende skolens forventninger til forældrene.
- Skolen skal løbende kontakte forældrene, når der er behov for information om og/eller drøftelse af eleven eller klassen, som ikke kan vente til et forældremøde eller en skole-hjem-samtale.

FEM SÆRLIGE OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

På Søndermarkskolen er man særligt optaget af, at:

- Skolen tager udgangspunkt i den aktuelle elev- og forældregruppe, skolen har, og imødekommer dem på den mest hensigtsmæssige måde
- Den daglige kontakt med forældrene er præget af kontekstafhængig, pragmatisk kommunikation
- Årlige møder og samtaler understøttes af en løbende præventiv dialog
- Tydelighed i kommunikationen er afgørende for en klar forventningsafstemning mellem skole og hjem
- Vedholdenhed og løbende tilpasning af skole-hjem-samarbejdet er vigtigt.

Forberedelse til ungdomsuddannelserne

Toninger i udkolingen, lokale uddannelsesmesser og samarbejde med virksomheder og ungdomsuddannelser om valgfag er nogle af de tiltag, der kan styrke elevernes forberedelse til ungdomsuddannelserne. Læs om syv skolars erfaringer og gode råd til andre skoler, og dyk ned i to cases om arbejde med uddannelsesparathed på Herlev Byskole og fokus på erhvervsretning og overgange på Peder Syv Skolen.

Flere unge skal påbegynde og gennemføre en ungdomsuddannelse. Det er konsekvensen af den politiske målsætning om, at 95 % af en ungdomsårgang i 2015 skal have gennemført mindst en ungdomsuddannelse. Folkeskolereformen fortsætter det fokus ved at åbne mulighed for udkolingslinjer, ved at fremrykke uddannelsesparathedsvurderingen og ved at styrke arbejdet med det obligatoriske emne uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering (UEA).

I denne del af inspirationskataloget bliver du præsenteret for syv skoler, der alle har arbejdet indgående med UEA og overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse. På tværs af skolerne ser vi primært tre forskellige tilgange til det at kvalificere overgange mellem grundskole og ungdomsuddannelse.

DELTAGENDE SKOLER

Grønnemose Skole, Gladsaxe Kommune

har indført valgfag på ungdomsuddannelses-niveau fra forskellige ungdomsuddannelser

Herlev Byskole, Herlev Kommune

deltager i Young Skills og har en særlig Young Skills-linje, hvor eleverne får undervisning på en erhvervsskole, og har desuden afholdt en lokal uddannelsesmesse

Sortedamskolen, Københavns Kommune

har i samarbejde med Ungdommens Uddannelsesvejledning i København udvidet brobygningen og UEA-undervisningen gennem virksomhedssamarbejde

Peder Syv Skolen, Roskilde Kommune

har udvidet brobygningen og samarbejder med virksomheder om undervisningsforløb og har toninger af udkolingen

Mørkhøj skole, Gladsaxe Kommune

har etableret en EUD-linje på 8. og 9. klassetrin, hvor eleverne to dage om ugen undervises på teknisk skole, TEC i Gladsaxe

Fjerritslev Skole, Jammerbugt Kommune

har fire toninger i udkolingen og har undervisning af sine elever på ungdomsuddannelser og etableret lærer-netværk med ungdomsuddannelserne

Holluf Pile Skole, Odense Kommune

afholder lokale uddannelsesmesser med fokus på ung til ung-vejledning og giver eleverne undervisning på gymnasiet.

fag. Herudover suppleres der på de forskellige linjer med ekstra timer, der bruges til at fokusere toningslinjerne i en given retning. På den internationale toningslinje er der fx ekstra timer i sprogfag, og når det er muligt, belyses internationale temaer i undervisningen i alle fag. På samme måde retter kulturfagstoningslinjen sig mod kreative fag og indeholder flere besøg på kulturinstitutioner, og naturfagstoningslinjen har et udvidet timeantal i matematik, fysik og kemi. Den grundlæggende toningslinje er på to timer mere om ugen end de andre, men er til gengæld lektiefri. Alle toningslinjer har 20 timer om året, hvor eleverne bliver undervist på en ungdomsuddannelse.

Tre forskellige tilgange

De syv skoler i dette tema fokuserer på at kvalificere de unges uddannelsesvalg. Målet er, at flere elever begynder på en ungdomsuddannelse, og at færre falder fra eller vælger om. Skolernes indsatser kan kategoriseres i tre spor.

Indsatserne i det første spor søger at kvalificere elevernes valg af ungdomsuddannelse igennem toning af udkolingsklassetrin samt anvendelsesorienteret og erhvervsrettet undervisning.

Inden for det andet spor søger skolerne at mindske de barrierer, eleverne oplever i forhold til at søge ind på en ungdomsuddannelse. Det sker gennem besøg og undervisning på konkrete ungdomsuddannelser.

Endelig søger alle skolerne, som et tredje spor og sideløbende spor at styrke ikke blot elevernes, men også læreres og/eller forældres viden om uddannelsesveje.

Kvalificering af uddannelsesvalg

For at kvalificere de unges uddannelsesvalg samarbejder flere skoler med erhvervsskoler eller private virksomheder om at gøre fagligt opdelt undervisning mere erhvervsrettet og udvide UEA-undervisningen.

En stor del af indsatserne retter sig mod erhvervsuddannelserne. Herlev Byskole, Mørkhøj skole og Sortedamskolen tilbyder eksempelvis særlige EUD-linjer eller længere forløb. Her kan elever, der orienterer sig mod en erhvervsuddannelse, dykke ned i undervisning med en øget erhvervsorientering.

Fjerritslev Skole har etableret toningslinjer for hele udkolingsforløbet. Toningenlinjerne er en tematisk fokusering af klassers undervisning. På Fjerritslev Skole retter toningslinjerne sig mod flere typer af ungdomsuddannelser. Skolen har fire toningslinjer: International, Naturfag, Kulturfag og Grundlæggende. Alle toningslinjerne følger loven med hensyn til minimumstimer i de obligatoriske

Toningen af udkolingslinjer giver mulighed for at tilpasse undervisningsformer og koble faglig undervisning til bestemte erhverv. Det samme sker på andre skoler i dette tema igennem arbejdet med valgfag.

På Grønnemose Skole har man etableret en række uddannelsesrettede valgfag. Skolens lærere har sammen med eksterne samarbejdspartnere udviklet en række seksmåneders forløb, så eleverne i løbet af 8. og 9. klasse stifter bekendtskab med mindst fire forskellige uddannelser. Eksempler på valgfagene i samarbejde med nærliggende erhvervsskoler er molekylær gastronomi i samarbejde med Hotel- og Restaurantskolen og den kreative tømrer i samarbejde med skiltemaler- og tømreruddannelserne på TEC i Valby. Valgfagene indeholder primært praktisk undervisning.

Både toningslinjerne og valgfagene sigter mod at give eleverne en bedre forståelse af, hvad det, de lærer, kan bruges til. Det motiverer ifølge skolerne de skoletrætte elever, der har brug for en klar kobling mellem undervisning og praksis for at kunne se værdien af undervisningen.

Nedbrydning af barrierer

For mange elever er barriererne for at starte på en ny uddannelsesinstitution store. Måske især for elever, der ikke føler sig bogligt stærke. For at nedbryde barriererne har en række skoler arbejdet med at øge elevernes kendskab til de konkrete uddannelsessteder.

Alle skolerne i dette tema arbejder med at lade deres elever besøge ungdomsuddannelsesstederne og modtage undervisning der. På Grønnemose Skole skal elevernes valgfag så vidt muligt foregå på en ungdomsuddannelsesinstitution sammen med elever derfra. Det giver folkeskoleeleverne en oplevelse af kulturen blandt elever på den pågældende ungdomsuddannelse og også en tryghed mht. praktiske forhold, såsom at de kender vejen til uddannelsesstedet.

Alternativt har eleverne mødt lærere fra ungdomsuddannelserne og er blevet undervist af dem på deres egne skoler. På den måde øges elevernes kendskab til undervisningsniveauet på ungdomsuddannelserne – hvilket er et vigtigt element i de unges proces med at blive afklarede om, hvilken uddannelse der er rigtig for dem.

Viden om uddannelsesmuligheder

Skolelederne fortæller, at voksne spiller en stor rolle i forhold til unges uddannelses- og erhvervsvalg. Både forældre og lærere påvirker i forskellig grad og på forskellige måder de unges valg.

Derfor har flere af skolerne søgt at udvide ikke bare elevens, men også forældres og læreres kendskab til de mange forskellige ungdomsuddannelser.

Forældrene kan være svære at lokke til at tage til større uddannelsesmesser, hvis de eksempelvis bliver afholdt langt fra deres bolig, fortæller skoleledere fra Herlev Byskole, Sortedamskolen og Holluf Pile Skole. De har derfor afholdt uddannelsesmesser lokalt, hvor de har fået repræsentanter for ungdomsuddannelser til at møde op på skolen.

Holluf Pile Skole har fokuseret på ung til ung-vejledning og fået elever fra forskellige ungdomsuddannelser til at stille op til en messe, hvor skolens elever om dagen og deres forældre om aftenen kunne få viden og inspiration til valg af ungdomsuddannelse. Messen blev på forhånd forankret blandt skolens elever ved at lade dem forberede sig til messen i undervisningen, inden arrangementet løb af stablen. Derudover blev der stillet krav om, at eleverne skulle høre om mindst tre forskellige uddannelser.

Både Holluf Pile Skole, Sortedamskolen og Herlev Byskole har prioriteret at udvide lærernes kendskab til ungdomsuddannelserne. Folkeskolelærerne har oftest en fortid på stx og læreruddannelsen og har derfor ikke nødvendigvis førstehåndskendskab til erhvervsskoler og andre typer gymnasiale uddannelser. Nogle skoler bruger informationsmøder eller andre præsentationer for lærerne.

Fjerritslev Skole har derudover styrket lærernes kendskab til kulturen på ungdomsuddannelserne ved at etablere lærernetværk inden for sprog- og naturfag og understreger udbyttet ved at lade lærere fra ungdomsuddannelser og grundskoler samarbejde. Det skaber øget viden om de andre uddannelsessteders didaktik, hvilket både grundskole og ungdomsuddannelser kan have glæde af.

Motivation og mål

De interviewede skoler er alle, i højere eller mindre grad, blevet motiveret til indsatsen af det store politiske fokus, der er på ungdomsuddannelser:

95 % af hver ungdomsårgang skal tage en ungdomsuddannelse, færre skal foretage omvalg, og frafaldet på ungdomsuddannelserne skal mindskes. Som beskrevet retter indsatsen på skolerne sig mod disse mål fra forskellige retninger, men de sigter alle mod at øge antallet af unge, der påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse. Folkeskolens rolle er i denne sammenhæng især at bidrage til, at de unge er uddannelsesparate, når de skal i gang med en ungdomsuddannelse.

Dette fokus kan ses både i folkeskolereformen og lokalpolitisk. Eksempelvis blev indsatsen på Herlev Byskole iværksat, fordi det fra lokalpolitisk hold blev besluttet, at skolerne skulle etablere partnerskaber med virksomheder, og at alle kommunens skoler skulle deltage i projektet Young Skills.

YOUNG SKILLS

Tværkommunalt uddannelsesprojekt

Projektet "Young Skills – klædt på til en erhvervsuddannelse" er støttet af Region Hovedstaden og fokuserer på overgangene mellem grundskole og erhvervsuddannelse.

Deltagerne i projektet er bl.a. Region Hovedstaden, kommunerne Albertslund, Gladsaxe, Ishøj, Herlev og Vallensbæk, UU-centre i regionen og en række erhvervsuddannelsesinstitutioner.

For mere information se:

<http://www.herlev.dk/borger/skoler-og-uddannelse/young-skills-klædt-pa-til-en-erhvervsuddannelse/young-skills-klædt-pa-til-en-erhvervsuddannelse>

En række af indsatsen på bl.a. Sortedamskolen, Fjerritslev Skole og Peder Syv Skolen udspringer derudover af et ønske om at motivere en gruppe af elever, som det tidligere har været svært at nå med traditionel boglig undervisning.

Hvad har skolerne lært af processen?

Flere af lederne på de medvirkende skoler fortæller, at der er gode muligheder for at engagere både lærere og eksterne samarbejdspartnere i indsatserne.

Skemalægning og holdplanlægning

Det kan give udfordringer, når man skal planlægge hold og skemalægge på nye måder og tage hensyn til nye samarbejdspartnere.

Grønnemose Skole har løst udfordringerne med skemalægning ved at lade eleverne ansøge om at få de forskellige valgfag. Ledelsen kigger også på elevernes uddannelsesplaner, når de deler dem ud på valgfag. Endelig skemalægges der efter en halvårsnorm, og undervisningen bliver ofte samlet i hele eller halve dage.

På samme måde har Fjerritslev Skole valgt, at eleverne ikke selv kan vælge deres toning, men skal ansøge, hvorefter ledelsen i dialog med lærere, elever og forældre fordeler holdene. Indtrykket er, at det kan lykkes at gøre stort set alle tilfredse, hvis man inddrager dem i tilstrækkelig høj grad i processen.

Villighed til samarbejde

Samstemmende fortæller skolerne, at både ungdomsuddannelser og private virksomheder meget gerne vil samarbejde. Samarbejdet tager tid, men det medfører samtidig en god kulturudveksling mellem aktørerne.

Både ungdomsuddannelser og de private virksomheder, der har deltaget i indsatserne, har været interesserede i at løfte en del af ansvaret og bruge både tid og ressourcer på projekterne, hvilket har overrasket flere af skolelederne.

De medvirkende virksomheder er alle store virksomheder, og små virksomheder vil muligvis have svært ved at afse de ressourcer, der kræves for at deltage i samarbejdsprojekter med skoler.

Engagement i opstart og drift

Fra skolelederne på Fjerritslev Skole, Holluf Pile Skole, Grønnemoseskolen og Peder Syv Skolen er meldingen, at det er vigtigt, allerede i udviklingen af en indsats, at inddrage dem, der skal udføre indsatsen. Det er nødvendigt for at skabe engagement i større ændringer, og det er lærernes engagement, der skal bære projekterne igennem. Det kræver selvfølgelig ressourcer og vigtigst af alt: tid.

Ved større ændringer er det også vigtigt at skabe tryghed hos elevernes forældre, også før man begynder at kunne se resultater af indsatserne.

Fjerritslev Skole og Peder Syv Skolen har gennemført toninger i hele udskolingen. Det har været store omlægninger, og deres erfaringer er derfor forstærket i forhold til de øvrige skoler. Begge skoler melder dog, at det har været en stor succes at gennemføre store ændringer i stedet for at indføre dem i mindre etaper. De to skoler har observeret, at det store projekt har været medvirkende til at skabe gejst i deres lærergrupper.

På Fjerritslev Skole oplevede man dog en udfordring, da projektet om toningslinjer skulle starte op på andet år. På første årgang var der et stort engagement blandt de involverede lærere, men den samme gejst var ikke til stede blandt resten af skolens lærere. Derfor blev der igen brugt tid på at involvere lærerne på årgang 2 og forsøge at give resten af lærergruppen ejerskabsfølelse til projektet.

SKOLERNES GODE RÅD TIL ANDRE SKOLER, DER VIL ARBEJDE MED AT STYRKE FORBEREDELSE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

- Lærernes engagement er vigtigt. Inddrag dem i udviklingen og tilrettelægningsen af indsatsen.
- Ungdomsuddannelser og virksomheder vil meget gerne samarbejde. Brug dem!
- Inddrag forældre og elever, så de forstår, hvorfor man gennemfører indsatsen.

HERLEV BYSKOLE

– uddannelsesparathed på skemaet

For elever i udskoling, der ikke er afklarede om deres uddannelsesplaner, kan valget af ungdomsuddannelse føles stort og uoverskueligt. For at kvalificere elevernes uddannelsesvalg har Herlev Byskole igangsat en række indsatsler.

”For rigtig mange unge opleves arbejdsmarkedet ikke som særligt tæt på. Derfor vil vi gøre arbejdet med de unges uddannelsesvalg til en proces i stedet for én endelig beslutning” (Leder, Herlev Byskole).

Herlev Byskole er en del af det tværkommunale udviklingsprojekt Young Skills – klædt på til en erhvervsuddannelse, der er støttet af Region Hovedstaden og løber indtil 2015. Formålet er at styrke elevernes overgang fra folkeskole til erhvervsskole, da erfaringer viser, at mange elever oplever dette skift som voldsomt og overvældende. Indsatserne er tværfaglige og varierer fra skole til skole.

Herlev Byskole har valgt at fokusere på erhvervsrettet undervisning og på at øge forældres, læreres og elevers viden om mulighederne, hvis man tager en erhvervsuddannelse. Arbejdet med at fastlægge uddannelsesplaner er udvidet, så der arbejdes med det allerede fra 8. klasse.

Erhvervsrettede valgfag

Den erhvervsrettede undervisning er blevet til i et samarbejde med erhvervsskoler og virksomheder om en række undervisningsforløb. Det hele foregår på en særlig EUD-linje, Young Skills-linjen, der er organiseret som et valgfag, som eleverne kan søge ind på. Hvor Young Skills-linjen i 2012 arbejdede særligt med bygge- og anlægsområdet, har den i 2013 fokus på det merkantile område

Der har været stor søgning til valgholdet blandt eleverne, og det betyder, at lærerne har kunnet sortere og særligt prioritere at optage elever, som de vurderer, har særlig brug for hjælp til at afklare deres uddannelsesplaner.

Bygge- og anlægsområdet i 2012

I 2012 samarbejdede Herlev Byskole med entreprenørfirmaet Jønssons, der selv havde taget kontakt til skolen. Skolens 8.-klasser fik adgang til en byggeplads tæt ved skolen. Der – i en modellejlighed – modtog eleverne undervisning i matematik. De mødte en række ansatte på byggepladsen og fik derigennem nuanceret deres opfattelse af, hvilke jobs man kan bestride på en byggeplads.

Alle skolens 8.-klasseelever har været på besøg på byggepladsen som led i undervisningen.

For de 20 elever, der går på Herlev Byskoles Young Skills-linje, har undervisningen på byggepladsen været mere omfattende. Som led i undervisningen har de modtaget en del af deres undervisning på byggepladsen – i fagene matematik, samfundsfag, fysik og dansk. Konkret har eleverne udregnet lejlighedernes areal, de har lavet en teknisk tegning, og de arbejdede med arbejdsmiljø. De har lavet et skriftligt portræt af en medarbejder på byggepladsen, og de har skrevet jobansøgninger, som de fik feedback på fra en chef på byggepladsen.

Ud over tiden på byggepladsen besøgte eleverne Københavns Tekniske Skole. Der fik de mulighed for at arbejde på en simuleret byggeplads og lave andre praktiske aktiviteter, der har understøttet besøgene på byggepladsen.

Virkningerne af indsatsen opdages løbende. Det er en lærers opfattelse, at udvidelsen af processen især hjælper og støtter de elever, der er i tvivl om, hvad de vil efter grundskolen. De elever, der allerede er afklarede omkring deres uddannelsesplaner, ændrer dem ikke. Derfor skal man også fokusere ressourcerne så de bliver brugt på de elever, der har brug for mest hjælp til at lægge deres uddannelsesplan.

Merkantil, detail og iværksætteri

I 2013 har Herlev Byskole valgt, at Young Skills-linjen skal fokusere på det merkantile område. Skolen samarbejder her med erhvervsskolen København Nord.

De godt og vel 20 elever, der går på Young Skills-linjen, skal i alt igennem tre undervisningsforløb. Hvert undervisningsforløb strækker sig over seks undervisningsdage fordelt på seks uger. De to første forløb dækkede detailhandel samt handel og kontor. I januar 2014 påbegynder eleverne et forløb om iværksætteri. De har været igennem en række forskellige aktiviteter og afslutter hvert forløb med en præsentation, hvor de samler deres viden fra de seks ugers undervisning.

Forløbet om detailhandel har bl.a. inkluderet et besøg i en butik, hvor eleverne er blevet undervist i butiksinretning: Hvorfor står varerne fx, som de gør? Andre undervisningsgange har eleverne fx lært om kundebetjening igennem rollespil, og de har haft fokus på design af logoer og butiksfacader. En lærer fra Herlev Byskole forklarer:

HERLEV BYSKOLE

– fortsat

”Det vigtigste er at give eleverne en idé om, hvad der sker, når man fx er i butik. Hvad laver man på et kontor eller som iværksætter? Den anden del er, at eleverne får vist, at der er et studiemiljø ude på K-Nord, som kunne være attraktivt”.

Det er ifølge denne lærer vigtigt, at eleverne bliver præsenteret for forskellige miljøer. Eleverne kender nemlig udmærket til studiemiljøet på gymnasiet, men de er ikke klar over, at der også er et studiemiljø på handelsskolen. Den manglende viden om dette studiemiljø kan afholde dem fra at vælge handelsskolen til:

”De ved, hvad gymnasiet er. Det er fester. Men ikke, at der er andre ungdomsuddannelser, der har et socialt liv. De skal ikke tro, at man kommer på K-Nord, og så er man bare ene og alene”.

Valgfagslinjerne retter sig mest mod de uafklarede elever, men for at mindske antallet af disse har Herlev Byskole også igangsat en række andre tiltag for at gøre eleverne mere uddannelsesparate.

Lærere, elever og lærere skal vide mere

På Herlev Byskole har man også fundet det nødvendigt at fokusere på lærernes viden om uddannelsessystemet. En lærer forklarer, at de til tider er nødt til at sende eleven

videre til UU-vejlederen, hvis eleven begynder at have snørklede planer, som læreren ikke har viden nok til at vejlede om. Derfor har lærerne fået et kursus, der giver dem mere viden om uddannelsessystemet og arbejdet med UEA-undervisning. De lærere, der er involveret i de konkrete samarbejder med ungdomsuddannelserne, lærer også en masse nyt om de konkrete ungdomsuddannelser.

For at involvere elevernes forældre har skolen afholdt en uddannelsesmesse. Eleverne havde forberedt sig til messen og skulle undervejs, sammen med deres forældre, løse en quiz med spørgsmål, der skulle sikre, at de kom rundt til forskellige uddannelser. En lærer fra skolen fortæller om udbyttet:

”Ja. Messen påvirker dem. Jeg har haft flere elever, som ville på stx, som opdagede, at der var noget, som hed hhx og htx. Hvis nogle af dem ikke gider sprog, så kom der en fra htx og sagde, de ikke behøver at have tysk der, og så syntes eleverne, det var fedest”.

I forbindelse med skole-hjem-samtaler i 8. klasse har eleverne skullet forberede sig på at snakke om uddannelsesplaner for at starte den proces, der handler om at træffe et kvalificeret valg. Lærerne opfordrede eleverne til at inddrage deres forældre i overvejelserne for også at få involveret dem i processen så tidligt som muligt.

PEDER SYV SKOLEN

– fokus på erhvervsretning og overgange

Peder Syv Skolen i Roskilde Kommune har sat fokus på overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Overordnet har skolen valgt at styrke erhvervsretningen i undervisningen, herunder UEA-undervisningen (Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering, som er et af de "timeløse fag" på 1.-9. klassestrin). Derudover har Peder Syv Skolen fokus på elevernes tryk ved overgangen til ungdomsuddannelse. Skolens vurdering er nemlig, at det ikke altid er nemt for eleverne at starte et nyt sted. Det gælder især elever, der har faglige udfordringer.

Erhvervsretning

Peder Syv Skolen arbejder målrettet på at øge erhvervsretningen i undervisningen. Som eksempel er 8. klassestrin i gang med et undervisningsforløb, der er planlagt og gennemført i samarbejde med Danske Bank.

Skolens mål er, at projektet skal understøtte flere mål på samme tid. Det skal styrke de unges kendskab til penge, budgetter og bankverdenen, og undervisningen centrerer sig fx om spørgsmål som: Hvordan tjener man penge? Hvordan køber man ting over nettet? Målet inden for UEA-undervisningen er derudover at give eleverne indblik i banksektoren og i jobmuligheder.

Der er tale om et længere undervisningsforløb. Først har personale fra banken været på besøg i undervisningen for at fortælle om, hvordan en bank fungerer, og hvordan man fra bankens perspektiv ser på unge kunder. Derefter har eleverne benyttet materialet 'Control your money' (se boks), og de har været på besøg i banken. Som led i forløbet skal eleverne lave et treugers projekt i matematik og samfundsfag. I projektet indgår en fagdag, hvor personalet fra banken deltager. Eleverne skal arbejde projektorienteret og planlægge en event, hvor banken hjælper med at lægge budget. Afslutningsvis skal projekterne præsenteres på et bankmøde, hvor bankrådgivere giver feedback på projekterne.

CONTROL YOUR MONEY

'Control your money' er et interaktivt onlinekoncept udviklet af Danske Bank. Konceptet skal lære elever om penge og privatøkonomi. Materialet er udformet, så det matcher mål for undervisningen i matematik og økonomi.

Se mere på www.controlyourmoney.dk.

Brobygning med fagligt indhold

Sammen med Roskilde Handelsskole, Roskilde Tekniske Skole og Ungdommens Uddannelsesvejledning i Roskilde har Peder Syv Skolen iværksat et projekt, der udvider brobygningen mellem grundskole og ungdomsuddannelse.

Første forløb varer tre dage. Elever fra Peder Syv Skolen modtager her to dages undervisning af lærere fra ungdomsuddannelserne, og eleverne besøger selv uddannelsesstederne på den tredje dag. Undervisningen på Peder Syv Skolen centrerer sig om jobsøgning, fx hvordan man skriver en jobansøgning og udarbejder et cv. Besøgene på ungdomsuddannelserne indeholdt ikke bare et introforløb. Eleverne skulle i stedet prøve nogle ting af, fx producere små film, hvor de portrætterede forskellige uddannelser. Som afslutning på dagen så de hinandens film, og dagen fik derved et øget UEA-indhold, da eleverne blev præsenteret for en række uddannelser.

Formålet med brobygningsprojektet er at udvikle og forankre en tættere kontakt mellem elever, lærere og ungdomsuddannelser. I overgangen til ungdomsuddannelse kan det være en hjælp for eleverne at have været på campus og have haft kontakt med en af de lærere, de skal have. Selv så simple ting, som at eleverne har prøvet at finde vej fra Viby til Roskilde, hjælper på overgangen, for som den indskrivningsansvarlige på Roskilde Tekniske Skole forklarer:

PEDER SYV SKOLEN

– fortsat

”Nogle af dem kan godt falde fra på stationen, fordi de ikke kan finde de sidste 200 meter. Det er et reelt problem, vi sidder med. Og kan vi gøre et eller andet, ved at de netop har været på skolen, så er overgangen lettere”.

Det er dog ikke kun eleverne, der har fordel af at besøge ungdomsuddannelserne. Når lærerne fra ungdomsuddannelserne kommer på besøg på folkeskolen, skaber det forbindelse mellem lærergrupperne, hvilket er vigtigt for at kende undervisningskulturen hos hinanden. Men det handler også, som den indskrivningsansvarlige fra Roskilde Tekniske Skole bemærker, om, at lærerne på ungdomsuddannelserne lærer kommende elever at kende:

”For der kommer jo nogle, som underviser på nogle af de afsluttende skolehold [på EUD, red.], som nogle gange kommer ind og skal have nogle folkeskoleelever, og det er bare en anden verden. Det skal vi være opmærksomme på. Det er nogle små pus, der kommer ind til os, selvom de er store i folkeskolesammenhæng”.

Udvidelsen af brobygningen giver nogle særlige muligheder i forhold til traditionel brobygning. Ved at give plads til fagligt indhold kan de involverede aktører ifølge uddannelsesleder fra Roskilde Handelsskole se flere muligheder i projektet:

”Det særlige ved det her er, at lærerne fra ungdomsuddannelserne har siddet sammen med lærerne fra de her 9.-klasser og sammen med UU og snakket om, hvordan vi kan lave et forløb, som dækker noget UEA, men som også kan dække nogle faglige mål i folkeskolen, samtidig med at de får mødt en ungdomsuddannelse. Det synes jeg, har været særligt”.

Tryghed i overgangen til ungdomsuddannelse

For de mest usikre elever kan det, ifølge skolelederen på Peder Syv Skolen, være nødvendigt med ekstra støtte i de sidste år af folkeskolen. Det handler om at sørge for, at

eleven kan komme trygt videre. Skolen igangsætter derfor et nyt projekt i 2014. Dette projekt har skolen i sagens natur endnu ikke høstet erfaringer med.

Projektet går ud på, at de eksisterende mentorordninger i kommunalt regi udvides fra 2014 for elever på Peder Syv Skolen, så udsatte elever kan få tilknyttet en voksen såsom en lærer eller pædagog, en såkaldt co-pilot, der kender den unge, det sidste halve år i og det første år efter folkeskolen.

Formålet med co-pilotordningen er at sikre overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse for de mest udsatte elever. Det handler om at have en god og stabil relation mellem eleven og en voksen, som eleven har tillid til. Selvom der eksisterer andre mentorordninger i regi af socialforvaltninger, Ungdommens Uddannelsesvejledning og på bestemte ungdomsuddannelser, er det ifølge skolelederen på Peder Syv Skolen ofte ikke tilstrækkeligt, fordi der i disse mentorordninger sjældent er en relation mellem den unge og den tilknyttede voksne inden indsatsens start. Derfor bliver co-piloten en voksen, som eleven allerede kender.

Sammen med den unge planlægger co-piloten en individuel indsats. Det er meget forskellige indsatser, de unge har brug for og efterspørger. Nogle vil fx gerne følges til skole. Nogle vil gerne have en lørdagsfisketur, hvor man kan have nogen at snakke med. Det kan være samtaler med elevens forældre, hvilket kan lade sig gøre, fordi co-piloten allerede kender forældrene fra arbejdet i skolen.

Et godt råd

Det er vigtigt for gennemførelsen af alle de nævnte aktiviteter, at de involverede lærere kan se, at aktiviteterne også kan dække faglige mål. Det er, ifølge en lærer fra Peder Syv Skolen, en vigtig pointe. For hvis ikke det står klart, kan det nemt skabe modstand hos de involverede lærere, der kan opleve, at de mister tiden fra deres undervisning.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

Læs mere om EVA på vores hjemmeside, www.eva.dk.
Her kan du også downloade alle EVA's udgivelser
– trykte eksemplarer kan bestilles via en boghandler.

Inspirationskatalog

Fra skole til skole

© 2014 Danmarks Evalueringsinstitut

Foto

Mette Bendixsen, Søren Svendsen, Thomas Søndergaard, Colourbox

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

ISBN: (www) 978-87-7958-743-4